

ISSN 2217-2017
UDK 82

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Година X Број 20

јануар – фебруар – март 2019

Алма

ИЗДАВАЧ

Alma

Молерова 62-А, Београд

011/2437-204

www.alma.co.rs

www.alma.rs

УРЕДНИШТВО

Ђорђе Оташевић

(главни уредник)

Миљурко Вукадиновић

Милутин Ђуричковић

Милица Јефtimiјевић

Лилић

КОРИЦЕ

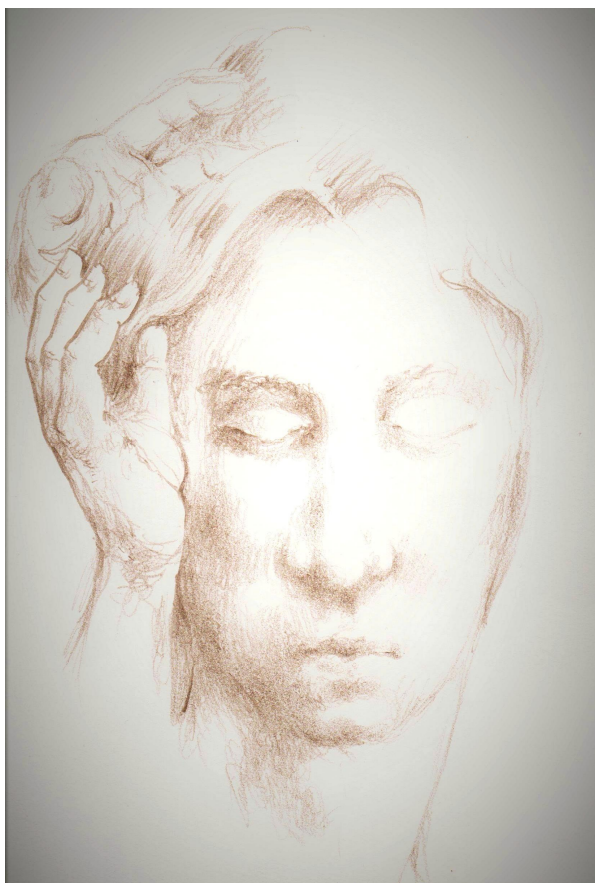
Дејана Јовановић

ГРАФИКА

Зоран Спасојевић

ШТАМПА

„Пресинг“, Младеновац

Данко Стојнић: „Алегорија“ (2019)

Књижевни преглед излази четири пута годишње, у два издања – штампаном и електронском.

Имејл адреса: knjizevnipregled@yahoo.com

Претплата за 2019. годину (за штампано издање): 3.200 динара. Текући рачун: 205-39745-66 код Комерцијалне банке, Београд. Код претплате ставити назнаку „За Књижевни преглед“.

САДРЖАЈ

САГЛЕДАВАЊА

Рони Ренгел: <i>Објективација и дјеловање моћи у краткој причи У кажњеничкој колонији</i>	7
---	---

О КЊИГАМА

Милорад Јокнић: САБРАНИ РАДОВИ СТЕВАНА САМАРЦИЋА (<i>Сабрани радови</i> , Стеван И. Самарцић)	18
Слободан Атанацковић: ЕЗОТЕРИЈСКИ ЛЕТ У СОПСТВО (<i>Боје Ботичелијевог гласа</i> , Богдан Мишчевић)	22
Миомир Милинковић: НОВИ РОМАН О БЛИЗАНЦИМА (<i>Близанци и петак 13</i> , Милутин Ђуричковић)	25
Даница Столић: ЉУБАВ ПРИНЦА ОД МУЗИКЕ У РОМАНУ „ЛУДВИГ“ (<i>Људвиг</i> , Оливера Оља Јелкић)	28
Иво Мијо Андрић: ЛИРИКА ОД ЈУЧЕР И ДАНАС ЗА СУТРА (<i>Пјесмом кроз вријеме</i> , Саво Илић)	33
Милутин Ђуричковић: ОДЛИЧАН ПОЧЕТАК (<i>Игром ми кажи лет</i> , Соња Јеремић)	36
Милица Јефтимјевић Лилић: ТЕЛО КАО ИЗАЗОВ И ПОДСТИЦАЈ НА КРЕАТИВНОСТ (<i>Поведи ме до мог тела</i> , Али Ал-Хазми)	40
Сенахид Незировић: ПЕВАЊЕ О ПРАДАВНОМ ГРЕХУ (<i>Изгон</i> , Војин Тривуновић)	44
Драгана Ћатић: ЉУБАВ ЈЕ ТУ (<i>На рукохвату свјетлости</i> , Милка Мира Грчић)	47
Радомир Мићуновић: СПОРТ И ПОЕЗИЈА ЗБЛИЖАВАЈУ (<i>Царство спорта</i> , Радислав Јовић)	51
Александар Чотрић: АМОР И ХУМОР (<i>Аморизми : љубавни афоризми</i> , Митар Ћерић Лаки)	53

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Михајло Гуц: <i>Српска народна песма у Украјини</i>	57
Васиљ Махно: <i>Свадбарски купус : Есеји</i>	65
Оливер Јанковић: <i>Срећан крај</i>	69
Марко Поповић: <i>Путокази очовечења : роман</i>	72
Душан Леон-Ћитић: <i>Бели хумор и црни бубрези</i>	74
Бојана Николетић: <i>Сањај, Марело</i>	76
Слободан Симић: <i>Долазак истине</i>	79
Славица Станковић: <i>Хоћу да живим музиком свог живота</i>	81
Никола Филиповић: <i>3</i>	84
Денис Дарабашић: <i>Исток и запад : песме</i>	86

ИЗ РУКОПИСА

Живко Кулић: <i>Бог све види</i>	89
Владислав Влаховић: <i>Оставка</i>	90
Перица Јокић: <i>Гедора и радапцигер</i>	92
Радојка Никић Милиновић: <i>Даљине</i>	94
Данко Стојнић: <i>Одломак</i>	95
Олга Лалић Кровицка: <i>Бирање личности</i>	97
Зоран М. Мандић: <i>Мали велики послови</i>	98
Александар Чотрић: <i>Чувари идентитета</i>	100

НОВИ ГЛАСОВИ

Браница Живковић: <i>Последња станица Барселона</i>	103
Новак Ћукић: <i>Кокошка</i>	106
Наташа Петковић: <i>Полудивља песма</i>	108

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Уладзимир Караткевич: <i>Човек из Полесја</i> (Превели Јована Георгиевски и Микита Супрунчук)	111
Мбизо Кираша: <i>Освит зоре</i> (Превела Смиљана Пиксијадес)	118
Васиљ Махно: <i>Теорија и пракса превођења</i> (Превео Јарослав Комбиљ)	120

Никулина Опреа: <i>Изван вртова</i> (Превела Софија Сотировска)	123
Јануш Пастерски: <i>Мицкјевичеве чаране</i> (Превела О. Лалић Кровицка)	125
Милко Христов: <i>Зашићу дугмад на чежњу</i> (Превео М. Димитријевић)	127
Криштоф Билица: <i>Подмлађивање</i> (Превео А. Чотрић)	129
Маријан Еле: <i>Не узимајте живот превише озбиљно!</i> (Превео А. Чотрић)	131

РАЗГОВОРИ

Дајана Лазаревић: <i>Један дан с др Микитом Супрунчуком</i>	134
---	-----

САГЛЕДАВАЊА

Никола Оташ

Roni Rengel

OBJEKTIVACIJA I DJELOVANJE MOĆI U KRATKOJ PRIČI U KAŽNJENIČKOJ KOLONIJI

Na početku, kao u tekst pred-uvodeće, valja predstaviti hermeneutičke dogme koje pri njemu leže. U prvom redu mislim na nužnu pretpostavku književnoga djela kao mjesta komunikacije, i to ne bilo kakve nasumične komunikacije, već visoko vrijedne komunikacije onoga bitnog ljudskoga svijeta – *istine*. Ne riskirajući metafizičku raspru, želim uvesti i drugu dogmu sastojanu u stavu da je subjekt konstituiran u *događajnosti*,¹ a po istupanju te činjenice života vrste Čovjek bitno je zahvatiti principe uvjetovanja događajnosti. Kod Kafke nema, kako bi to teorijski sprinteri htjeli upisati,² letargičnog sebstva ili kakve samosvijesti koja bi označavala prazno i odvojeno bivanje lišeno nečistoća pojavnog svijeta. Kafka je, a to ću pokušati p(r)okazati u svojoj interpretaciji kratke priče *U kažnjeničkoj koloniji*, bio duboko svjestan konstelacija silnica svijeta koji ga okružuje (pri čemu izranja problem *nepraznosti*) te je upisao u svoje priče i romane ono što Foucault označuje kao *međuigru moći*. Daleko od toga da kod Kafke nema bojazni od *središnjeg mjesta*, od kojega treba pobjeći što dalje, kao životinja u *Jazbini* kojoj je i njen dah simbolom spoznaje kakvog neporecivog tu-bitka. Kafka je odabrao prikazati odnose koji podrazumijevaju su-djelovanje, a ne one kratke bljeskove, što ih Heidegger naziva ekstistencijom.³ Prikazivanjem razina objektivacije u Kafkinoj kratkoj priči *U kažnjeničkoj koloniji* želim ukazati i na moder-

¹ Pod *događajnosti* mislim društvena kretanja, procese. Kafkin je stav da nema letargičnog promatrača, svjedoka, koji bi bio kakvim transcendentnim Ja.

² Nicholas Dungey govori općenito o psihoanalitičkom pristupu, a to je ono što i Biemel kritizira kao pretjeranu autobiografizaciju.

³ Izlazak tu-bitka u otvorenost bitka.

nost djela, pogotovo na prvoj razini objektivacije⁴ koju sam nazvao postupkom *kontekstualnog imenovanja*, a koje moguće smatrati i Kafkinim auto-referiranjem. Druga je razina međuigra moći koja, kad je apstrahirana kao međudnos likova, pokazuje kako proporcionalno poziciji (/mjestu u hjerarhiji moći) lik *vježba*⁵ svoju moć (učinljivost) nad Drugim. Ono začudno u Kafke ipak se otkriva u sintetičkom momentu – lik prihvaća svoju ulogu u međuigri moći – *samoobjektivacija*. Ova pak na dvije razine: a) u svakom liku kao sudioniku međuigre koji prihvaća svoju ulogu (koliko god svjesno ili nesvjesno) i b) poistovjećenje oficira i *Apparatusa* (kojim Kafka nanovo opravdava i dalje trajajući atribut modernosti njegova djela, opet – može se tumačiti kao autoreferentni moment ili uputa na bitno u tekstu samom). U svojoj ću interpretaciji pokušati sukcesivno izložiti razine objektivacije kao formu i bit kratke priče uzete u razmatranje. Pred sam kraj teksta pokušat ću, na tragu Foucaulta, a pogotovo Foucaulta iz optike američkog teoretičara Nicholasa Dungeya, uspostaviti lik putnika kao moment razvijenog otpora disciplinarnoj moći, moment koji dalje više ne može biti mišljen unutar (prevladane) igre, osim kao onaj koji potrebuje daljnje svoje opreke da bi se uopće kao otpor pojavio. Kako je na tribini *Zapisi o totalitarizmu*, održanoj u gradskoj knjižnici početkom 2015. godine profesor Lino Veljak⁶ ustvrdio da je jedna od opcija suvremenog društva obnoviti *modernu* bez vjere u napredak, tako ću i ja pokazati kako je Kafkin putnik, došljak u kažnjeničku koloniju, upravo modernistički lik koji kao otpor nema propoziciju bolje, lošije, drugačije ili bilo kakve pridjevom označene daljnje uredbe kolonije. Kao otpor, nakon izvršenja svoje zadaće – što je i kraj pripovjetke – putnik iščezava; on odlazi dalje „svojim putem“, ne bi li se eventualno pojavio na drugom mjestu koje potrebuje destrukciju kakvog različnog tipa disciplinarne moći. Također, postupkom kontekstualnog imenovanja izvršen je pokret ontološkog okvirenja – putnik je van-sustavni element koji izbjegava uronjenosti procesima kolonije, što znači otvoreni ulaz kritici sistema, u svakom slučaju čudnovatost modela funkcije koja potiče pitanje (što završava uništenjem Apparatusa).

⁴ Objektivacija je za ovaj slučaj redukcija čovjekove biti na njegovo kontekstualno određenje. Čovjek ima svoje mjesto u svijetu rada, općenitije – u svijetu. Iskorak iz svijeta u tom smislu značio bi iskorak iz kontekstualne biti, eventualno postajanje kukcem – barem za Drugog.

⁵ Termin koji koristi Nicholas Dungey.

⁶ Profesor Lino Veljak redovni je profesor na odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, ujedno nositelj katedre za ontologiju.

Za interpretaciju od velikog su značaja knjige Waltera Biemela (*Filozofijske analize moderne umjetnosti – Kafka/Proust/Picasso*)⁷ i Nicholasa Dungeya (*Foucault and Kafka – Power, Resistance, and the Art of Self-Creation*).⁸

U priču nas Kafka uvodi kada se, kako to izgleda čitatelju, već neko vrijeme odvija. Dospijevamo, doduše, odmah na središnje mjesto cijele priče - *Aparat*:

„'Čudan je to aparat', reče oficir istraživaču i obuhvati u neku ruku zadivljenim pogledom aparat, premda mu je bio dobro poznat.“⁹

Kafka već ovdje opravdava, iako tek kratkim bljeskom, naslov poglavlja. Oficir je oduševljen *Aparatom*, on ga se ne može zasititi. Kako u svojoj knjizi piše Biemel: „Mora da se radilo o jedinstvenom stroju kada može izazvati takvu reakciju.“,¹⁰ inače rezerviranu do nove stvari. Također, početna rečenica predstavlja neke od osnovnih zanimljivosti. Iako nije poznato mjesto radnje, vulgarno rečeno, izveden je odnos onoga koji poznaje *Apparatus* (oficir) i onoga koji ga, čini se, ne poznaje (putnik) – što je vidljivo u njegovom *kontekstualnom imenu*. Ipak, i oficir ga naziva čudnim, čime Kafka zasigurno sugerira da ni on ne poznaje sve njegove tajne (zaključak je izvjestan u nastavku, pri čemu je otkriveno da je izvor stroja zametnut, njegova tajna izgubljena u smrti prethodnog zapovjednika kolonije). Jedini pravi poznavatelj, to ćemo otkriti dalje u tekstu kroz oficirove glorificirajuće pripovjetke o „bivšem zapovjedniku“, jest upravo *bivši* zapovjednik. Kako je on mrtav, a novi zapovjednik ne mari za pravila svoga prethodnika, oficir je na sebe preuzeo zadaću nastavljanja (reducirane) „filozofije“ svoga idola, vjerojatno jedinog zapovjednika kojega uopće može priznati. To otkriva lik oficira svojim govorom, u kojemu – to nije, dakako, jasno liku, ali jest čitatelju – otvara sve više moći putniku, strancu koji je došao vidjeti stroj i suditi o njegovoj budućnosti (je li tome tako samo u mašti oficira?). To na početku, dakako, još nije poznato. Tek je u nagoviještaju narativna značajnost *Apparatusa*. Biemel u *Apparatusu* vidi *izvrtanje* onoga izriječka da smo „svi jednaki pred zakonom“, gdje se odmah usredotočuje na objektivaciju kojom je osuđenik odreknut čak i prava na

⁷ Walter Biemel, *Filozofijske analize moderne umjetnosti*, Biblioteka „pitanja“, Zagreb, 1980.

⁸ Nicholas Dungey, *Power, Resistance and the Art of Self-Creation*, Lexington books, 2014.

⁹ Franz Kafka, *Pripovjetke*, Zora, Zagreb, 1968., Pripovijetke I, str. 151.

¹⁰ Walter Biemel, *Filozofijske analize moderne umjetnosti*, Biblioteka „pitanja“, Zagreb, 1980, str. 5.

obranu. *Apparatus* ima i funkciju katarze, on tek jest i osuda i izvršenje osude, kao što je oficir ujedno i sudac i krvnik – a kasnije će postati izvjesnim da je i poistovjećen sa strojem. Biemelovoj tezi vrlo je korisno dodati i Dungeyjevü schemu za čitanje djela kroz odnose moći. Sukladno potonjoj schemi, moguće je zaključiti kako je objektivacija upravo u „pred zakonom“ onoga „jednaki pred zakonom“. Svatko jest tek u odnosu prema zakonu. Čovjek bez zakona je, moguće je tako shvatiti – bez relacije, prepušten svome Ništa.

Iako novi zapovjednik nije pristaša stroja za smaknuća (što *Apparatus* eksplicitno jest), on potrebuje putnikov sud o stroju kako bi eventualno zabranio njegovu upotrebu. Prva razina objektivacije već je postala vidljivom, a u ovom tekstu je označena *kontekstualnim imenovanjem*. Osim putnika, oficira i zapovjednika u priči se pojavljuju vojnik i osuđenik, te je spominjan bivši zapovjednik.

U međuigri moći Kafkine kratke priče svatko raspolaže snagom svojega položaja. Začudno je, ipak, što zapovjednik kolonije bez pomoći putnika ne može dokinuti upotrebu stroja, iako više nitko ne dolazi na smaknuća te je oficir u svojoj ideologiji prilično usamljen u kažnjeničkoj koloniji. Kako i ne bi bio, osuđenik na smrt svoju je kaznu zaradio tako što je prespavao dužnost, a ista se sastojala u salutiranju pred kapetanovim vratima svaki puni sat. Tu je mišljenje redukcije čovjekove biti intenzivirano, a dobna granica za čitanje pripovjetke raste. Ono što Potter u svojoj knjizi „*Bioetika - most prema budućnosti*“ naziva mogućnošću *pogreške, kontingencije, slučaja*, ono što ljude čini ljudima i što treba veseliti u slatkoj muci življenja, ovdje je oduzeto. Jedan čovjek je učinjen životinjom, gore – mehaničkim strojem koji spava ispred kapetanovih vrata i ispred njih je praktički natjeran salutirati svaki puni sat, neovisno o tome gleda li ga netko.¹¹ Kada ga je kapetan zatekao kako spava, opalio ga je bičem po glavi, na što je osuđenik reagirao instinktivno – dakle za ovaj kontekst pogrešno.¹² Dungey će navedeni diskurs prepoznati kao upravo onaj teret biti-u-relaciji-sa-zakonom, diskurs prosvjetiteljstva. Zakon ovdje možemo povezati s terminom koji uvodi Dungey, a to je *disciplinarna moć*. Ona je također dinamična, a ta nam činjenica može osvijetliti način na koji je *Apparatusu* osvojeno produženo egzistiranje, iako načelno nitko nije za njegovu upotrebu. Kroz oficira disciplinarna

¹¹ Dungey također spominje uređenja vojničkih institucija, bolnica, škola, zatvora, koji su uređeni tako da odgovaraju svojstvu medija disciplinarne moći. Moguće je zamisliti da su to bila i vrata s kakvim prozorčićem kroz koji je svaki čas kapetan mogao proviriti kako bi vidio što radi sadašnji osuđenik.

¹² Eksplicitnije - reagirao je ljudski, ali čovjekova je bit u kontekstu prosvjetiteljstva (kako piše Dungey), reducirana na *ratio*, a ovaj opet degradiran do mjesta u općem poretku – gdje je bitno ne pomoći vozaču taksija koji nam je upravo povraćao na cipele kako bismo saznali što mu je, već ga prije išamarati i natjerati ga da to očisti.

moć živi, iako završava na stroju za smaknuća. Oni stoga zajedno i jesu jedno, kako piše Biemel. Putnik, na ovom tragu, može biti shvaćen kao moment otpora, doduše otpora koji se razvija uz spoznaju svojega položaja u danom kontekstu. Na prvu, putnik zatiče sebe samog kao stranca, čak se odriče kompetencije da sudi o načinima kretanja društva ondje gdje se trenutačno nalazi:

„Putnik premišljaše: uvijek je opasno odlučno se uplitati u tuđe prilike. Niti je građanin kažnjeničke kolonije, niti građanin države kojoj ona pripada. Kada bi sada osudio smaknuće ili čak pokušao da ga osujeti, mogli bi mu reći: 'Ti si stranac, budi miran.' Na to ne bi mogao ništa odgovoriti, već samo nadometnuti da u tom slučaju sam sebe ne razumije, jer putuje samo s namjerom da promatra, ni u kom slučaju, možda, zato da izmjeni strane sudske postupke.“¹³

U razgovoru s oficirom ipak osnažuje njegov instinkt, potpomognut saznanjem da korištenje *Apparatusa* više nitko ne podržava (kao što mu se nitko i ne protivi). Oficiove shizofrene epizode putniku, kao što se vidi, otvaraju prostor moći, a on kao oblik moći suprotstavljen disciplinarnoj moći zbijenoj u dijalektiku *Apparatus*-oficir – otpor – prvi put aktivno djeluje protiv upotrebe stroja, makar to i bilo samo „svojim mišljenjem“. Već do izraza „svoga mišljenja“ saznaje i čitatelj ono što samo oficir zna otpočeka: putnikovo mišljenje od ogromnog je značaja za budućnost stroja i uređenje kažnjeničke kolonije uopće.

Ipak, u cijeloj bi priči o odnosima moći izostala činjenica da niti putnik niti oficir ne mare pretjerano što je za vrijeme njihovog razgovora na Aparat postavljen čovjek osuđen na smrt. Oficir je povezan sa strojem i njegova je nezainteresiranost za egzistenciju osuđenika vrlo izvjesna, no i putnika zanima samo da li su osuđeniku osigurana njegova prava, kako se može braniti i da li je osuđenik svjestan svoje situacije:

„Putnik je mnogo što želio pitati, ali gledajući čovjeka, samo upita: 'Zna li svoju osudu?' 'Ne zna' opet će oficir, časak oklijevaše kao da od putnika želi obrazloženje njegova pitanja, i onda reče: 'Ne bi ništa koristilo da mu se to saopći. Ta saznat će sve na svome tijelu.' Putnik već htjede da umukne kadli osjeti kako se osuđenikov pogled obraća njemu; kao da je pitao može li se suglasiti s opisanim postupkom. Zato se putnik, koji se već bio natrag zavalio, opet nagne naprijed te još upita: 'Ali, da je uopće

¹³ Franz Kafka, *Pripovjetke*, Zora, Zagreb, 1968., Pripovijetke 1, str. 161.

osuđen, to valjda zna?' 'Ni to ne zna', uzvрати oficir, osmjehujući se putniku, kao da očekuje od njega još nekoliko čudnovatih objavljenja.¹⁴

Putnik se sažalio nad osuđenikom tek iz pozicije svoga poimanja prava osuđenika. On ga ne žali uistinu – kao rođaka na putu vrste. Prva je razina objektivacije učinjena već Kafkinim postupkom kontekstualnog imenovanja, kao svojevrsna uputa ili auto-referenca, druga pak apstrahiranjem odnosa između likova u priči. Treća je razina oficirova samoobjektivacija kojom se pretvara u čisti medij disciplinarne moći – a jasno, lik je učinjen nesvjesnim te činjenice – bez ikakve mogućnosti sebe-spoznaје. Na kraju zbog te naivne predanosti sebe samog *Apparatusu*, oficir će dobrovoljno leći na *postelju* i dopustiti da ga stroj ubije, i to samo nakon par sekundi rada, a ne dvanaest sati, koliko je predviđeno regularno trajanje postupka – pri čemu oficir ostaje zabijen na igle *drljače*. Jedna od najbizarnijih epizoda u priči slijedi nakon što je osuđenik prikazan poput pseta u lancima, a pri tome zapriječen razumjeti presudu kako direktno pri uhićenju, tako i u oficirevu razgovoru s putnikom (oni pričaju na francuskom koji osuđenik ne razumije):

„Tada putnik oču bijesni povik oficira. On je upravo, ne bez muke, osuđeniku ugrao u usta pusteni čep, kada je ovaj u neodoljivoj navali mučnine sklopio oči i povratio. Oficir ga žurno trgne sa čepa uvis i htjede da mu glavu okrene prema jami; no bijaše odveć kasno, bljuvotina se već cijedila niz stroj.“¹⁵

Pusteni čep je u ustima imao velik broj osuđenika, te je ovome pri stavljanju u usta odmah izazvalo povraćanje. Tu se može prvi put primijetiti oficirevo nezadovoljstvo uvjetima u kojima se izvršava kazna nad osuđenikom. On je zainteresiran za čistu provedbu kazne, bez prljanja stroja, a čista provedba kazne potrebuje zabranu jela osuđeniku najmanje jedan puni dan prije izvršenja kazne, te svakako nove dijelove (remen, pusteni čep) za stroj – što novi zapovjednik zbog odbojnosti prema stroju ne želi osigurati već duže vrijeme. Možemo povući paralelu s brigom oko pravilnog postupanja pri ubijanju čovjeka na električnoj stolici u filmu „The green mile“, gdje jedan od likova nije namočio u vodu spužvu koja (po protokolu) ide ispod željezne kape za provođenje struje, te je uzrokovao sporu i nasilnu smrt osuđenika. Da bi kazna bila nesmetano provedenom, da bi ona bila pravom, potrebni su određeni uvjeti.

¹⁴ Franz Kafka, *Pripovjetke*, Zora, Zagreb, 1968., Pripovijetke 1, str. 155.

¹⁵ Franz Kafka, *Pripovjetke*, Zora, Zagreb, 1968., Pripovijetke 1, str. 161-162.

Dungey u svojoj analizi priče *U kažnjeničkoj koloniji* primjećuje paralelu između osuđenika koji ne govori francuski i ne može razumjeti svoju kaznu s nemogućnosti da ljudi spoznaju svoj položaj u određenom kontekstualnom okviru:

„In a variety of fields - law, medicine, and psychiatry - many are excluded from truly understanding the nature of their situations, or the procedures they are undergoing, because they do not speak the language of the law, medicine or psychotherapy.“¹⁶

Uz međuigru moći... Otpor nije moguće stvarati nasuprot nečemu što nije zahvaćeno (razumljeno), a to uvodi raspravi o odnosu znanja i moći, nepredviđenoj za ovu analizu.¹⁷ Ipak, nisam spriječen da pokušam p(r)okazati *dynamis* otpora kao nužnost u projektu dokidanja „nesvjesnog“ toka disciplinarne moći (ukoliko se disciplinarna moć vježba svjesno, tad prilazim unečemu izmještenoj problematici koja bi odvela u priču o totalitarizmima, diktaturama, ili čemu sličnom - što ovdje, pretpostavljam, nije slučaj). Uzmimo primjer zavođenja.¹⁸ Za šankom pored mene sjedi prelijepa brineta. Pričali smo nešto više od sat vremena i došlo je vrijeme da netko „napravi korak“, ili da se razidemo kako smo se i sastali. U jednom trenutku, ako će uopće biti neke „akcije“ između nas, netko mora „povući“ prvi potez. U slučaju da povučem prvi potez i da sam odbijen, primjer ne bi stajao relevantnim. U drugom slučaju, u kojemu prelijepa brineta prihvaća *igru*, moj pokret kao moment usuda uspijeva i igra počinje. Događa se pritom jedna vrlo zanimljiva stvar. Naime, čim sam ja u svome planu uspio, ne-

¹⁶ Nicholas Dungey, *Power, resistance, and the art of self-creation*, Lexington books, 2014., str. 37.

¹⁷ U Kafkinom romanu *Amerika* („Iščezli“) moguće je promatrati djelovanje disciplinarne moći (po uputi Nicholasa Dungeya) – Karl se zatiče neprestano u okolini koju ne razumije i to mu onemogućuje prakticiranje otpora, a s druge strane, već se događa djelovanje disciplinarne moći. To je ono što frustrira čitatelja u praćenju Karlovog puta, a što on sam ne može dohvatiti jer se u odnosima već nalazi, tj. moguće je reći da ne nalazi sebe izvan danih odnosa. Od ujaka koji napušta Karla zbog neposlušnosti, preko nasilnog otpuštanja s posla u hotelu, do bizarne scene u stanu sa starim suputnicima i debelom pjevačicom, Karl se uvijek zatiče u odnosima koji se već odvijaju.

¹⁸ Primjer koji ću navesti preuzeo sam iz online predavanja Slavoja Žižeka. Jedan fantastičan prikaz konstruiranja historijskog tijeka kao sudbinskog tijeka (na tragu radikalnog historizma: da Nietzsche nije napisao *Tako govoraše Zarathustra* netko bi to zasigurno napisao pogreškom je koja se, kako to pokazuje primjer, prirodno konstruirala). Primjer je stilistički i sadržajno izmijenjen, ali bitno ostaje istim.

pažljivo rečeno – čim sam osvojio naklonost djevojke, mijenjam cijelu perspektivu na vlastitu historiju (odnosno – upisujem dotrenutnoj sukcesiji svoga djela karakter koji nije zbiljski). Sve upućuje na to da se moralo dogoditi to što se dogodilo, i više nemam onu početnu dilemu prije usuda (približavanje glave licu djevojke, šaptanje na uho, direktan izrijek koji daje naslutiti zainteresiranost ili štogod drugačije) sastojanu u kontempliranju o tome hoće li djevojka prihvatiti moj poljubac ili ću samo osvojiti pečenje na površini kože lica izazvano šamarom. Zaboravljam, gotovo instantno, da je upravo trenutak usuda odluke, slobodnog odabira u trenutku, rezultirao time da sam ja sad s navedenom djevojkom u ljubavnoj vezi.

Možda učinjena digresija više skriva no otkriva, no ona je beskrajno bitnom. Otpor disciplinarnoj moguć je u svakom trenutku, ali to ne znači da će se u svakom trenutku otpor dogoditi – uopće, da će se ikada odviti. Otpor disciplinarnoj moći može utjeloviti svaka partikularna osoba, ali to ne znači da će ga ijedna zaista utjeloviti. Nužnost je tako pervertirana u naprijed određenu sudbinu, 'mjesto da je promatrana kao nužnost događanja *odnosa*, unutar kojih se događa prepiranje disciplinarne moći i momenata otpora, kojih oblici i pojave (sadržaji) sami nisu nužnost. Rečeno krajnje razumljivo za svakoga: nužnost je da se nešto događa, ali nužnost nije ono *kako* i *što* događanja samog.¹⁹

Kafkina priča nema klasično shvaćen uvod, kao ni kakvu, isto tako klasično shvaćenu razradu i zaključak. Moglo bi mu se čak prigovoriti da nema niti priču. Takve bi me i slične primjedbe svakako odgovorile od pokušaja dubinskog zahvaćanja značaja Kafkinog djela i njegove poetike. Kafka je napisao priču u kojoj je oficir u svojem sljedbeništvu usmjerenom nauku bivšeg zapovjednika usamljen, ali postupak koji jedino on podržava još opstoji. Sve upućuje na to da Kafka sugerira kako je otpor nešto dinamično, aktivno, a ne puko ne-bitizma.²⁰ Putnik može imati funkciju momenta otpora shvaćenog također – u pokretu. Biemel u svojim *filozofijskim analizama moderne umjetnosti* piše da se tradicija samoukida ako nema podrške, ali barem što se priče tiče, vidimo kako je sa stvari upravo suprotno. Da putnik nije došao i aktivno se uključio u sud o stroju (iako ne daje nikakve pozitivne prijedloge uređenja kaznenog sistema i kolonije uopće), stroj bi se i dalje – može se pretpostaviti – koristio. Ne slažem se – a tu bi

¹⁹ Doduše, uzimajući u obzir kolanje značenja u društvima koja su podij/podmet naših djelovanja, određeni sadržaji i oblici akcije podrazumijevat će izvjesnu vjerojatnost sadržaja i oblika odgovora.

²⁰ Cjelokupni pathos doskočica da je Kafka književnost sama, u ovom se smislu, u smislu književnosti kao otpora, opravdava. Kafka jest bio pisac, pisanje, i književnost ako je po dogmi on uistinu nešto komunicirao.

mi determinist u prokletinji svoje teorije mogao prigovoriti – da bi se određeni događaj dogodio samo zato što su sve okolnosti za nj bile „pripremljene“. U svakom trenutku čovjek kao nositelj odnosa ima mogućnost „zakriviti“ krećući-se model stvari smjeru kojemu želi (a u konstelaciji s *moći*), a Dungey tvrdi da je to i obvezom utisnutom po *etičkoj supstanciji* vrste Čovjek. Ta obveza je imenovana i estetičkim procesom sebe-stvaranja. Kierkegaard kaže: doći pred izbor, doći pred ono – ili-ili. Putnik/istraživač u Kafkinom priči *U kažnjeničkoj koloniji*, iako tek po otvaranju prostora za djelovanje otpora, koje (otvaranje) pomaže oficir, djeluje kao otpor disciplinarnoj moći, što je prikazano u tekstu. Da nije putnik utjelovio ovaj otpor, vrlo je izvjesno da to ne bi učinio nitko.

Pokušao sam u interpretaciji Kafkine priče „*U kažnjeničkoj koloniji*“ pokazati kako se postiže objektivacija na tri razine. Prva, Kafkinim postupkom kontekstualnog imenovanja; druga, apstrahiranjem odnosa između likova (u tu svrhu priči se odriču likovi da bi se pokazali odnosi upravo kao moment tvorbe likova – likovi su tek po odnosima); i treća, samoobjektivacija oficira kao stavljanje vlastitog bića u službu disciplinarne moći, kao i ona *a priori* postavljena samoobjektivacija svakog lika, koji uistinu sudjeluje u odnosima (ako ne od svoje volje, od čega?). Uz prikaz tri razine objektivacije, pokušao sam i osvijetliti osciliranje moći likova (obrnuto proporcionalno kod oficira i putnika s oficirevim, kako sam ih nazvao, shizofrenim epizodama – gdje se polje moći putnika širi a oficirevo sužava; isto tako i kod odnosa vojnika i osuđenika koji gotovo da postaje prislan, ako zanemarimo i dalje prisutan sadistički element u liku vojnika). Jedna je od odlika umjetničkog djela svjesnost u procesu proizvođenja ili izvjesna *volja za moć*,²¹ a ovaj rad sam izložio upravo da bih ukazao na taj moment Kafkine poetike – njegovo samouvjetovanje forme i konteksta – autentičnost njegove umjetnosti. Ovo svjesno uvjetovanje vidljivo je i pred kraj rada, gdje sam uz objektivaciju tematizirao i skok iz objektivacijske (*Inormalizacijske*) funkcije disciplinarne moći kroz putnikovo opiranje, a koje destruiira privid nužnosti trenutačnih iminentnih odnosa. U kontekstu u kojem se nalazimo (neka za ovu priliku kontekst bude ime za trenutačno mnijenje prosječnog građanina Balkana – kao javno mišljenje, iako je to danas gotovo istovjetno privatnom mišljenju), često se može čuti perverzno samooduzimanje slobode u doskočicama poput: mi nismo za taj politički potez spremni.²² U tom sam pathosu smatrao zgodnim dovesti moguć-

²¹ Po interpretaciji Petra Šegedina, volja za moć je moment samouvjetovanja (onaj sintetički volje kao momenta samopokretanja i moći kao momenta samoorganizacije).

²² Radi se o vrlo čestom argumentu u raspravi o legalizaciji konoplje, gdje je rijetko tko protiv legalizacije medicinske konoplje (jer se tu ipak radi, kao, o zdravlju), ali gotovo nitko za legalizaciju konoplje u svrhe rekreacije. Pod geslom „mi za to nismo spremni“ očituje se destruktivna narav disciplinarne moći. Ukoliko „mi nismo spremni“ za takve trivijalne stvari, vrlo sam pesimističan da smo spremni za nešto on većeg značaja.

nosti mišljenja pred odabir ili-ili upućujući na dinamičku narav otpora, ne bi li se primaklo razbijanju privida nužnosti trenutačnih odnošajnih konstelacija. Neko u određenom trenutku, ili neki u određenom trenutku moraju djelovati prividno nužnim odnosima usuprot. Dakako, otpor nije rješenje za sva vremena, on je tek negativan, postavljen usuprot – što vidimo i kod Kafkinog putnika koji nakon izvršene funkcije ide dalje svojim putem, u svom čamcu sa svojim „vozačem“, da bi negdje drugdje silu silnika dogme okrenuo njima nazad u lice.

Мој брат је, у младости,
позирао на ликовној
академији јер су му
требале паре. У ствари,
толико су му требале да и
дан данас седи тамо, у
истој пози. Некада сам
ишао да га посетим, али
више не идем. Имам
утисак да му сметам.
Ћути, шта год да га
пита.

Данко Стојнић: „Брат модел“ (2019)

О КЊИГАМА

Никола Оташ

Милорад Јокнић

САБРАНИ РАДОВИ СТЕВАНА САМАРЦИЋА

(Стеван И. Самарцић, *Сабрани радови*, Пљевља: Народна библиотека „Стеван Самарцић“, 2018)

Вишегодишњим истраживачким трудом, вољом, упорношћу и наравно стручношћу великог прегоаца на пољу библиографије и истраживања драгуља прошлости Добрила Аранитовића, објављени су сабрани радови Стевана Самарцића (1878 – 1910), писца, истакнутог просвјетног и културног радника и публицисте, чији су стваралачки трагови оставили дубок печат на постору Старе Рашке почетком 20. вијека. Књига је изашла у издању Народне библиотеке у Пљевљима која носи име овог ријетког и свестраног прегоаца који је оставио запажене трагове књижевника, просвјетара и националног радника и у нововарошком крају гдје је и сахрањен.

Основни циљ ове књиге, која доспијева у руке читалаца, књижевних критичара и историчара, једанаест деценија после смрти прерано преминулог писца, према ријечима приређивача, јесте „да се на једном мјесту, иза њених корица нађе све оно што је остало од једног вишеструког даровитог ствараоца, подвижника изузетне радљивости и самопријегора, коме животне прилике и друштвене околности нијесу дозволиле да се у потпуности развије и оствари“. А то је подразумевало да се сви ти бројни прилози пронађу и са сачуваних пожутјелих страница листова и часописа саберу и преселе у књигу значајну не само за књижевну историју већ и за остале научне дисциплине.

По својој структури садржаја књига је веома разноврсна и занимљива. Први дио садржи приповијетке, кратке приче и новеле Ст. Самарцића, искрено прожете родољубљем и љубављу према оним паћеницима које описује а који су живјели у једном до тада литерарно нетакнутом амбијенту, гдје се укрштају правци супротних схватања и потиру двије цивилизације, гдје је чамотни Исток, како у приказу истиче Владимир Гаћиновић, прелио бојама осјећајности и повучности сав прогресивни рад и амбијент у коме се раскошни таленат Самарцића није могао исказати у укупном потенцијалу. Та књижевна руковет, која је раније у непотпуном издању штампана под називом *Из наше нахије*, показује очигледан напор писца да ствар-

ност представи вјерно, објективно, досљедно карактеристикама реализма као књижевног правца. То је постигнуто самим поступком обраде и приступом теми, изражајним средствима и дескриптивним афинитетима. Теме су му све оно што проживљава обичан човјек у свакодневном животу у оквиру својих обичајних схватања и поштовању традиционалних норми. Сви ликови Стевана Самарџића урамљени су у слику природног окружења, завичајног схватања и понашања. Присутни су социјални мотиви, мотиви севдаха и други мотиви.

У приповиједању писац се служио углавном жаргонском лексиком дијалекатског и провинцијалног поријекла. Начин приповиједања вођен је углавном у дијалошкој форми са прилично складно успостављеним структурним елементима приче, мада су еводентни и елементи који нарушавају тај поступак. Приповједачко дјело Стевана Самарџића заступљено у овој књизи садржи шеснаест његових приповједака, а прво издање, штампано за његовог живота, обухватало је само шест приповједачких слика. Заслуга приређивача је што је ушао у траг још десет њих. Томе је приређивач придружио као посебан прилог драматизовану верзију приповијетке *Послије севдаха* коју је приредио и публиковао у Тузли 1922. године Драгољуб Жалица.

Самарџићеву слику тог свијета описује и илустративно објашњава академик Љубомир Зуковић. Те слике, вели он, данас доживљавамо с узбуђењем, као сусрет са давнашњом фотографијом блиске нам и драге чељади које већ одавно нема међу живима... Он нам је боље и вјерније него ико други оживио и дозвоао у свијест пјеваљски и околупјеваљски крај и свијет од прије стотинак и више година. Све те готово заборављене ријечи, пјесме, описи слава и вашара, просидби и женидби, разни други обичаји, обрасци понашања односно говора и разговора, не нуде се умртвљени у каквом рјечнику или зборнику народних умотворина и обичаја него у једној широкој и колоритној слици живота, то јест у свом најприроднијем амбијенту“.

Академик Радомир Ивановић сматра да је Самарџићево приповједачко дјело допринос реалистичкој прози са очигледним настојањем да ту прозу формално иновира и психолошки сондира и да помири два антиномична стваралачка поступка – традиционални и модерни, уз наглашенију приврженост традиционалном.

О књижевном стваралаштву Ст. Самарџића, према резултатима истраживања приређивача Д. Аранитовића, писали су бројни књижевни критичари и историчари књижевности почетком 20. вијека и касније. То је дато у поглављу *Књижевно дјело Стевана Самарџића у огледалу књижевне кри-*

тике. Према резултатима истраживања приређивача о књижевном дјелу Стевана Самарџића писали су Војислав Илић Млађи, Јован Живојиновић, Владимир Гађиновић, Михаило Ђорђевић, Гавро Цемовић, Миодраг Џуверовић, Петар Митропан, Слободан Јовановић, Василије Вранеш, Добрило Аранитовић, Радомир Ивановић, Љубомир Зуковић, Ивана Цвијетић, Милорад Јокнић и др.

У поглављу *Прикази и осврти* сакупљени су Самарџићеви прилози објављивани у тадашњој штампи, часописима и државним гласилима. Слиједе потом чланци из историје културе (о манастирима Св. Тројице, Довољи и Милешеву, Свети Сава у народном предању). У мањој цјелини заступљени су ликови и портрети три заслужна просвјетара и национална радника Јована Митрановића, Танасија Пејатовића, Нићифора Перића, рашко-призренског митрополита.

Највише прилога изван књижевног рада Самарџић је објавио из *Историје школства и о просвјетним приликама у старој Србији и Рашкој области*, што је разумљиво када се има у виду да је он био просвјетни радник и руководиоцац и оснивач школа и државни надзорник у просвјети у школама Старе Рашке.

Пажњу привлаче и Самарџићеве *Педагошке расправе и чланци* у којима је аутор износио своје погледе на образовни систем, школске уџбенике и педагошке методе рада у наставној дјелатности.

Вриједне податке приређивач открива у поглављу *О историјату школства и просвјетних прилика* у старој Србији и Маћедонији. Још од првих година његовог учитељовања у Новој Вароши 1898. па до његове смрти априла 1910. године, констатује приређивач, Стеван Самарџић заступљен је у најзначајнијим српским педагошким гласилима (*Учитељ*, *Просвјета*, *Српска школа*) и листовима (*Цариградски гласник*, *Штампа*, *Дан*, *Српска ријеч*). Објавио је више прилога о српским просвјетним приликама не само на подручју Рашко-призренске митрополије и старе Србије већ и Турске царевине у цјелини. Самарџић се показао као успјешан реформатор. Школе у Рашкој области његовом заслугом раскинуле су са традиционалним типом манастирских училишта и почеле да раде у стилу савремених основних школа.

Значајно поглавље представљају *Чланци и дописи о друштвеним и политичким приликама*, који, према мишљењу приређивача, представљају драгоцјену публицистичку прозу историјског, економског и просвјетног садржаја. На бази ових дописа и извјештаја сазнајемо податке о побунама сељака против турске власти 1903 – 1906, о немирима у пријепољском и пљеваљском крају, о одјеку младотурског преврата у Рашкој области, повлаче-

њу аустро-угарске војске из Пљеваља, одјеку анексије БиХ у Пљевљима и другим догађајима почетком 20. вијека. Ту су и слике из старе Србије и Македоније у којима се Самарџић појављује као тумач народних патњи и жеља и објективни извјестилац о народном страдању и невољама и отпорима остацима средњовјековних друштвених односа новом времену и тежњама српског сељака.

Поглавље *Стеван Самарџић у очима савременика* сублимира прилоге о његовој личности, његовој стваралачкој и радној биографији. Ту су заступљени прилози Петра Косовића, директора Пљеваљске гимназије, Јована Митрановића, Сава Вулетића, Димитрија Јевтовића Полимца, Милорада Јокнића. Из тих прилога сазнајемо први пут податке о хапшењу Стевана Самарџића, о његовој смрти и сахрани, о његовој активности у Одбору Епархије рашко-призренске митрополије.

На крају књиге објављен је рјечник турцизама, дијалектизама и других мање познатих ријечи и израза и регистар личних имена.

Књига је завршена фото-прилозима из породичног албума Дарка Радовића, једног од потомака братства Самарџића.

Рецензенти ове књиге су академик Љубомир Зуковић, Салих Селимовић и Милић Петровић. Књига је штампана у штампарији „Обод“ Цетиње.

Слободан Атанацковић

ЕЗОТЕРИЈСКИ ЛЕТ У СОПСТВО

(Богдан Мишчевић: *Боје Ботичелијевог гласа : роман ораторијум. 1, 2*,
Београд: Чигоја штампа, 2018)

Зашто и чему овај наслов!

Лет који је истовремено био и, узлет из гнезда, села Гређани поред Топуског је, у ствари и лет у сликарство, поезију и у свој први роман. Роман који је писан необичним и несвакидашњим језиком, можда и посебним у нашој литератури, а толико зрачи рефлексјама које су бравурозне, провокативне, а истовремено и потресне. Тако да су странице, *Боје Ботичелијевог гласа* уједно и његов плодан животопис, свестрано образованог светског путника. Опстанак у изворном језику Крајишника и инсистирање на обичајима и традицији, који су неминовно уткани у бит његовог плодног стваралаштва, свакако, је био и задатак који је, и несумњиво, награда његовој посвећености и огромном труду уложеном у писање овог обимног и веома по много чему, значајног романа. Париз је сам по себи велика тајна. А многи писци су у својим делима вековима откривали дражи и атмосферу тог величанственог града, *града светлости и метрополе уметности*. И овај роман, саткан богатом маштом аутора уводи нас у тајанствене просторе уметничких четврти, Монмартра и Монпарнаса у којима сликари живе и уписују се у историју париског миљеа, остављајући за собом печат једног времена својим делима, начину живота и стваралаштва.

Не могу, а да не поменем и наше париско познанство, на чувеном *Place du Tertr-u*. А затим и пријатељство које датира од шездесетих година минулог века па све до данашњих дана. Сваки наш сусрет на плочницима Монмартра, и поздрав с моје стране – *Здраво, буразеру* – одговарао би ми – *(С)рбујеш ли, брате Србине?* Овим само желим да подвучем да је његова спона и нераскидива веза с народом коме и душом и телом припада била и заувек утемељена у саму бит његовог бића. Мада већ скоро шездесетак година живи и ствара у Балтимору, граду у коме је рођен његов песнички узор Едгар Алан По, Богдан је својим стваралаштвом као песник, сликар и романсијер уградио себе у плодан уметнички свет наше дијаспоре...

И као што мудрац годинама сабира своје мисли и на неки начин се *ојави*, тако и наш Богдан Мишчевић је свој роман, који је пред нама, писао

пуних 38 година. А када би се одмарао од писања, прихватао би се своје даровите „Исусоваче“ и остављао за собом дубок и значајан траг не само у српском већ и у америчком сликарству. О томе сведоче и бројне награде и самосталне изложбе широм САД.

Ја, као читалац овог по много чему јединственог романа, који ће засигурно оставити веома значајан утисак у нашој домаћој књижевности, могу искрено свакоме да препоручим ову драгоцену врхунски опремљену књигу, богато илустровану Богдановим цртежима и сликама које су и одраз у његово езотерично сопство и пут сликара у даровито стваралаштво. Цењени купци и, читаоци овог романа, ићи ће чаробним стазама Богданове толико вољене Крајине, а многе странице ове књиге су исписане хумором Крајишника (као у Бранка Ђопића), који ће, истовремено изазвати салве смеха, али истовремено и дивљење у души и срцу сваког који ће читањем ући у богат и маштовит свет аутора ове вредне књиге.

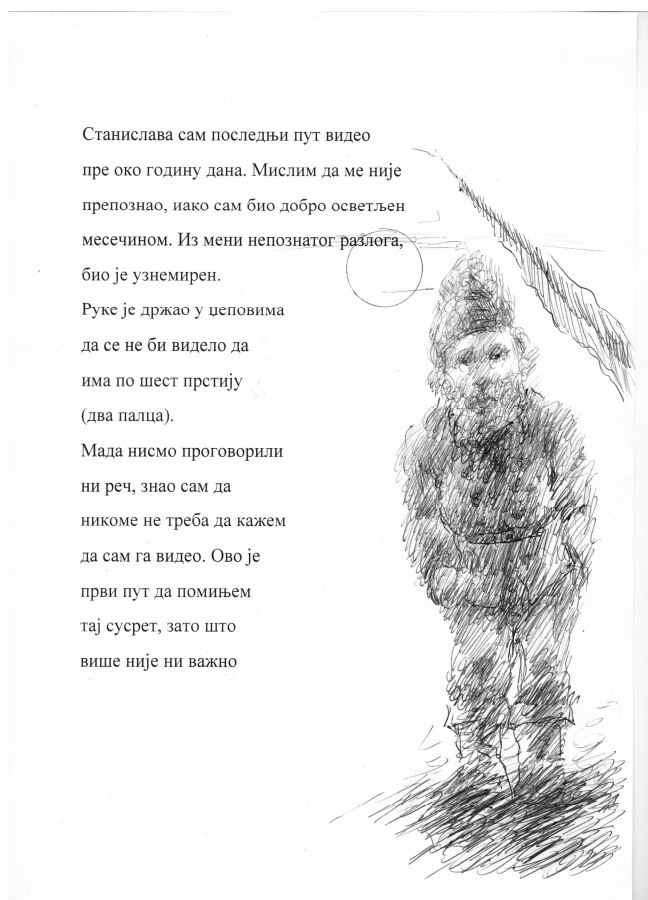
Но, вратимо се роману *Боје Ботичелијевог гласа*. Пре свега поетском језику прилагођеном, – што је драгоцено, и поднебљу у којем је аутор понижао, а који, својом тематиком и познавањем наше митологије, смело залази и (својим изузетно богатим знањем, многих древних цивилизација и свакако Богдановим понижањем) у прошлост и до чак неколико хиљада година. Познавање историјских чињеница, и легенди побудило је инспирацију за овај обиман и тако допадљив рукопис, а и сликарско маштовите опсервације којима обилују његови цртежи и слике. Познанство и дружење са Љубом Поповићем, Батом Михаиловићем, Првославом Арсићем, Марком Ступаром, Љубом Милинковим, Томиславом Николићем, Антоном Шипошем и многим другима оставило је такође вредан траг и у његовим сликама, а и литерарном делу.

Овај брeвијар, поетске речи и казивања отвара нам својим бојама читав један измаштан нови свет и, пре свега стил, који обилује богатом симболиком, подсвесним емоционалним и, националним набојем, у који је, итекако, добро уткао дух нашег народа. Странице у којима описује бег из „НДХ“; после смрти свог оца, као и осталих страдалника, /1576/ покланих и спаљених у Православној цркви, у Глини... потресно је сведочанство злочина почињених над српским народом и у Првом и током Другог Светског рата. У логорима самозване „НДХ“ је зверски, од стране усташа, побијено близу милион Срба, жена, деце, стараца и старица... У збеговима је тих година на десетине хиљада Срба и Словенаца нашло сигурно уточиште на тлу Србије... Па, и за време трајања „Олује“ и „Бљеска“, да није било логистике и стратегије америчких генерала који своје крваве плаћеничке прсте турају и где треба, а више где не треба, да ли би тих, акција уопште и било?

Око 250.000 Срба је по мерилима „дивног Запада“ и данас – „Хрватско усташке - демократске државе“ протерано са својих вековних огњишта и више од три хиљаде немилосрдно побијено... Зар је томе потребан било какав коментар ...

Боје Ботичелијевог гласа је роман или, тачније, ораторијум посвећен српском роду. Исписан црвеном бојом, бојом крви. – / Реч крв! најлепша реч која се не сме /. – Ипева стих принц српског песништва Бранко Миљковић.

Сузе из колевке Рапсода, Јагора Злокаса Светигора који нас при крају романа враћа на праг своје куће. /Да ли своје ?/ Заправо, враћа нас на почетак сопствене Одисеје, која је *исусовачом* годинама писана по небеским платнима, дрвеним таблицама и пергаментима Божије и људске (не)правде...

Станислава сам последњи пут видео
пре око годину дана. Мислим да ме није
препознао, иако сам био добро осветљен
месечином. Из мени непознатог разлога,
био је узнемирен.
Руке је држао у џеповима
да се не би видело да
има по шест прстију
(два палца).
Мада нисмо проговорили
ни реч, знао сам да
никоме не треба да кажем
да сам га видео. Ово је
први пут да помињем
тај сусрет, зато што
више није ни важно

Данко Стојнић: „Станислав“ (2019)

Миомир Милинковић

НОВИ РОМАН О БЛИЗАНЦИМА

(Милутин Ђуричковић, *Близанци и петак 13*, Београд: Bookland, 2017)

Милутин Ђуричковић, песник, приповедач, антологичар, публициста и романсијер, најпотпуније се исказао као писац за децу и младе тетралогијом романа о близанцима: *Како су расли близанци* (2011), *Какав отац, такви близанци* (2012), *Близанци и породични циклус* (2014). Последњи роман из овог циклуса, *Близанци и петак 13*, највећи је домет његовог стваралачког умећа, што, наравно, не умањује вредност његових трију претходних романа.

Главни јунаци назначених романа су браћа, близанци, њихови родитељи и баба. То је једна чудна породица коју чине чланови још чуднијих нарави и непредвидивих поступака, који успешно одолевају искушењима свакодневице и опстају од очеве мале плате и бабине пензије. Структура и садржина ових дела компонована је као мозаичко ткиво различитих згода и незгода које прате породицу и одрастање близанаца, од раног детињства па до адолесценције, када у четвртом роману завршавају осми разред и спремају се за упис у средњу школу.

Портрете главних јунака Ђуричковић гради тако што их константно доводи у непредвидиве ситуације животне свакодневице, на релацији породица – школа – непосредно животно окружење. У таквим околностима близанци полако одрастају и sazревају, проводећи безбрижно детињство у друштву својих вршњака, првих симпатија, у амбијенту спортских такмичења, фејсбука и породичних договора у којима централно место неприкосновено држи њихова баба. Притом је јасно маркирана аутобиографска црта романа, јер писац често апострофира чињеницу да је он један од двојице близанаца, и то онај који је увек смешнији, несналажљивији, несмотренији или трапавији у решавању ситних ђачких или адолесцентских проблема. Свога брата је представио у бољем и јаснијем светлу; он је у свакој ситуацији спреман да изнађе најбоље решење, а нарочито је умешан у комуникацији са девојчицама, што је највећи проблем наратора у овом роману. Но и сам приповедач се труди да учи од брата, да буде успешан у школи, на улици и породици, спреман да освоји срце и неке девојчице.

Почетак романа *Близанци и петак 13*, који је четврти по реду из ове занимљиве тетралогије, наговештава тежиште, тон и боју, садржину и ствара-

лачки метод писца у уметничкој трансформацији прозаичне свакодневице. „Без обзира“, каже писац „на различите нарави, навике и интересовања, наша породица је веома сложна и делујемо по принципу: *Сви за једног, отац за све!* Даље он говори како се код њих све зна – шта и како ко ради, а у развијању фабуларног тока показује сасвим супротно – сви раде како им се у датом тренутку учини да је најбоље, па тако долазе у непредвидиве ситуације, изазивају мале конфликте и неспоразуме који резултирају слаповима неконвенционалног и спонтаног смеха. Породица тако функционише, у складу са садржином десет породичних заповести, од којих је свакако, најмаркантнија прва:

Ја, Баба Бич Божји, главна сам у кући и ван ње, и немој имати другог шефа осим мене!

Под окриљем те заповести развијају се и теку догађаји, стварају сукоби, а каткад и замена личности што додатно појачава хумористичку линију романа и оснажује тонове водвиљског смеха. Тако ће се десити да породица оснује свој суд који ће санкционисати преступе и непоштовање десет неприкосновених породичних заповести. Први виновник и осуђеник је отац, коме врховни судија, баба, између осталог, забрањује прекомерно узимање јела и пића, излазак на терасу у време снежних падавина и повремено коришћење топле воде у купатилу.

Није ово једина смешна сцена у фабуларном току романа. Свако ново поглавље нуди нову причу и нови и другачији вид хумора. У трагању за ефектнијим начинима егзистенције, породица ће у једном тренутку основати политичку странку у којој је баба све – председник, потпредседник и заменик потпредседника, отац повремено замеников заменик, мајка портпарол, „јер има дуг језик“, а близанци чланови без функције. У даљем ткиву романа нижу се нове смешне сцене, као што су оснивање фирме, проблем са цигаретама, снимање филма, писмо председнику државе, баба са села, прве љубави укућана, прве љубави близанаца, братово срцеломство, полуматура и планови за будућност. Наравно, овде нису побројани сви елементи смешног, јер су толико чести да их је немогуће систематски пратити, баш као што је немогуће установити начин живљења породице која је у сталној свађи, али ипак опстане у оквиру неке чудне хармоније у којој има места за све различитости, све карактере и све жеље близанаца који ипак одрастају у изобиљу љубави и здравог, веселог живота.

Главни актери свих догађаја су близанци и чланови породице. Писац само повремено уводи јунаке из непосредног окружења. Пре свих ту је баба сусетка која од *седам дана бар десет борави* у њиховој породици, али и наглава баба са села која стиже породици у госте. Две бабе воде занимљив разговор, пун смеха изазваног неспоразумом, јер ни једна од њих не чује добро питање оне друге. Тако ће баба са села на питање: *Шта ти раде комишије?* одговорити: *Сви су поцркали! Остале ми само кокошке, тако да сад немам ни*

једног петла, а на питање какву кафу пије, рећи да не гледа Лигу шампиона, већ само шпанске серије. Ту су и други ликови из спољашњег света, пре свих наставници, филмски сниматељи, комшије из зграде, школски другови и девојчице.

Примарна одлика романа *Близанци и петак 13* је природан, једар и спонтан хумор. Комика овог дела извире из самог предмета његове структуре, из става писца и његовог односа према том предмету. При том ваља рећи да је конкретизација хумора у естетски чин била могућа захваљујући првенствено поетској инвенцији и смислу за комiku коју је показао његов аутор. Ако би се поставило питање чему бисмо се највише смејали у Ђуричковићевом роману, одговор бисмо могли започети Аристотеловим ставом да је увек комично оно што је „слабије у човеку“. Изнад слабости неког Ђуричковићевог јунака, увек стоји тренутна надмоћ неког другог јунака која је такође извор смеха проистеклог из његове супериорности. Поводи за хумор у овом роману су различити и скоро несагледиви и скоро увек у себи имају нечег апсурдног и бесмисленог и безазленог. Поступци главних јунака су непресушни извор комике, која је својеврсни катализатор њиховог међусобног односа и односа према непосредном окружењу.

Духовитост Ђуричковићевих јунака је мерило њихове моралне зрелости и један виши ниво комике која код малог читаоца може изазвати релаксацију и осећај естетског задовољства. Његов смех је аутентична пројекција живота, сагледаног у дијалошкој и наративно-сценској димензији уметничког стварања у којој доминирају тонови анегдотског, ситуационог и лексичког хумора. Тај смех се разлистава у два напоредна нивоа: једном који има превасходни циљ да насмеје читаоца и другом, који конкретизује дете и одраслог јунака, апострофира његове мане или добре особине.

И најзад, ваља рећи и то да Ђуричковићева тетралогија на најбољи начин наставља традицију ведрога породичног романа коју је у еволутивним токовима српске књижевности за децу и младе, не тако давно, започео својом романескном трилогијом Раде Обреновић.

Даница Столић

ЉУБАВ ПРИНЦА ОД МУЗИКЕ У РОМАНУ „ЛУДВИГ“

(Оливера Оља Јелкић, *Лудвиг*, Београд: Чигоја штампа, 2018)

После *Гамбита* (2015), ево још једног изванредног романа српске књижевнице Оливере Оље Јелкић. Док су у претходном тематизоване појавности у савременом свету, у најновијем роману *Лудвиг* обрађена је тема велике љубави славног композитора.

Оливера Оља Јелкић је својим трагичким нервом и мајсторским пером дошла до сазнања о великој љубави познатог композитора, чиме је расветлила истину о којој свет до сада, односно до појаве њеног романа, није могао да зна тако детаљно и потанко. Тема је, дакле, јединствена, занимљива, провокативна на неки начин, стил је убедљив и пријемчив, тако да се ова књига, која има нешто преко двеста страница, чита у једном даху.

Композиционо гледано роман је склопљен мозаички, од тридесет и шест поглавља, које су насловљени, ефектно, кратко и убедљиво, тек једном речју, рекли бисмо доминантном, па је такав наслов језгро, суштина, тематски нуклеус сваке од ових прозних целина. Стиче се утисак да свака има своје посебно значење и своју поруку, а опет, с друге стране, састављене, чине чврсту и непоновљиву мозаичко-текстовну структуру.

Оваква просторно-временска организација текста донекле подсећа на доживљај простора и времена код Хопија, где се њихово схватање у потпуности разликује од разумевања и доживљавања ових сензација код цивилизацијских људи. Хопи, према свом искуству, мисле да човек само прелази из слике у слику, мењајући време и простор те слике.

Такође, роман је компонован на још један начин. Састављен је из два дела, први, краћи, насловљен препознатљивом и лепом синтагмом „Ода радости“ и садржи укупно седамнаест целина, и други „Лудвиг у Панонији“, који има двадесет и девет.

Први део романа описује живот славног уметника у Бечу, његово несрећно детињство без мајке, поред оца склоног алкохолу, стасавање у уметничком смислу, као и рађање велике љубави.

У другом делу романа музичар је на путу према Срему, према својој љубави. Кренуо је са Жанетиним писмом, са скицом пута и приказаним

местима кроз која треба проћи, као и са цртежом замка Шлос. Међутим, његово путовање је пут у неизвесност. На том путу, Лудвиг ће живот упознати са многих различитих и потпуно непознатих страна, у чудним околностима и у неочекиваним ситуацијама.

На самом почетку књиге, пре текстовне романескне структуре, издваја се кратки запис, доживљавамо га и као посвету, или можда лирски пролог у коме се стилском фигуром апострофом обраћа композитору: „Створен си да ствараш. Буди захвалан богу што ти је дао овај немир, боје тиркизног фрушкогорског ахата, који ће тебе усмерити на тај пут.“

Осим љубавне теме као суштинске, уочавамо тематизовање пута и путовања као битне парадигме у књижевности, пре свега, у бајкама, како народним, тако и ауторским, када јунак пролази кроз многе препреке и успешно их савладава. Пре јунака овог романа истим путем пролазе Жанет и њен супруг. Она, сам пут, као и Срем, и замак Шлос у Голубинцима, доживљава готово трагично. Одвојеност од Лудвига није једина неповољност, она се умножава и односи се на одвојеност од дотадашњег пријатног живота у Бечу.

Жанровски гледано, роман се може дефинисати на више начина. Најпре, то је љубавни роман, али би се могао подвести под категорију билндутсромана (роман о образовању и одрастању), па и као биографски роман, с обзиром на то да се описује један део живота Лудвига ван Бетована.

Затим, како се у њему сазнаје о детињству и о раној младост славног композитора, стиче се утисак да је у питању роман намењеном младима. Он то може бити, али се по ширини захвата животне грађе, тумачи и као дело за одрасле. Закључујемо, књижевница није циљала на одређену узрасту групу, што јесте и предност сваког уметничког текста, будући да се не мора маркирати одређена генерацијска група реципијената, нити да се врши било какво лимитирање у том смислу.

За ову анализу битно је и да се одредимо по питању „гласа“ (Жерар Женет) наше књижевнице, где видимо да она као приповедач није експлицитно присутна у тексту, прецизније утврђујемо да заузима позицију хетеродијагетичког приповедача. По питању „начина“, односно „знања“, може се дефинисати као нефокализовани наратор, онај који има неограничено знање, али и као онај који има делимично знање (унутрашња и спољашња фокализација), с обзиром на дискурс који се игра са дозом неизвесности кроз коју пролази јунак овог романа.

Затим, гледано са наративног аспекта најприсутнија је дијегеза која се одређује као чисто приповедање, а у овој прозној структури и са елементима иновативног дискурса у кретању ка сажетости, уз уметање такође реду-

кованог дијалога, па услед тога неке реченице личе на упечатљиве сентенце.

Чосеровски активно и живописно, Јелкићева јунака своје прозе приказује у контрастно различитим топосима, ситуацијама и околностима, проводећи га из једног топоса у други, мењајући донекле и хронотопе. У суштини, млади Лудвиг упознаје живот у свим његовим манифестацијама, што тексту даје динамику и чини га додатно занимљивим.

Такође, ауторка је живописним стилем, убедљиво и пластично представила музичко и свеукупно sazревање Принца од Музике. Оно је тешко, прожето напорним вежбањем, помагањем око подизања млађе браће, посебно од тренутка када му је мајка преминула, удовољавањем очевим жаљама и изложености његовим сталним понижавањима.

Живот у Бечу, наспрам суморних породичних околности, сазнајемо читајући роман, много је узбудљивији, лепши, привлачнији. Уређени паркови, раскошни замкови, пружали су угођај за око и били су мелем за душу. Лудвиг их је посматрао са дистанце и са пуно жудње. У једној од шетњи парком видео је Жанет и на први поглед се у њу заљубио. Ова дечачка и платонска љубав била је инспиративна и подстицајно је деловала на младог музичара. Њихов случајни сусрет касније ће се претворити у обострану љубав. На концерту у Бону упознао је младу Жанет. Сусретали су се потом после концерата, па су и други почели да примећују њихову међусобну наклоност.

Нажалост, родитељи су је убрзо удали за угледног официра, да би предупредили извесне неугодности, с обзиром на то да се у то време музичар није сматрао прикладном приликом.

Тајно су се виђали и касније, након њене удаје, што је официра нагнало да тражи прекоманду и из удобног живота у Бечу пређу на војну границу, у далеки Срем. Пре одласка, Жанет је Лудвигу поклонила медаљон са својим ликом и угравираном љубавном поруком. Од тог медаљона пијаниста се никада није одвајао.

Проводећи свог јунака на путу до Срема, књижевница Јелкић, користећи поређење, приказује различите културе, рекли бисмо, и скоро опречне цивилизације. Контрастирање је вишеструко и градира се. Што се више удаљава од центра царевине, утолико се живот чини грубљим и тежим. У опису самог Срема, списатељица даје пресек живота људи, најчешће сиромашних и скромних у односу на животне потребе. И из тога произилазе опречни културолошки оквири. С једне стране, постоје опаке банде које харају путевима, пљачкају и убијају путнике, а с друге постоје племенити, питоми и простодушни људи који са странцем деле оно што има-

ју: „Ајд уздравље, браћала. Уздравље. Ајд, па наврати. И немој нам шта замерити“ (158). Тако се прости сремачки домаћин обраћа странцу, који га додуше не разуме, али по наклоности и тону, по пружању уточишта, схвата каква је снага човечности.

Књижевница влада и аутентичним језиком конкретне средине, па прича бива убедљивија. Леп је наведени мелиоративни хипокористик *браћала*, када се прости паор обраћа странцу, називајући га братом.

Веома је упечатљива слика Фрушке горе и фрушкогорских манастира, па закључујемо да Јелкићева влада дескрипцијом, ефектном и функционалном, уочава најважније детаље и инкорпорира их у причу о великом композитору. Посебно су мудре и драгоцене речи монаха Серафима, са којим се Лудвиг споразумева на свом матерњем језику и који је њему, младићу од осамнаест година, на метафоричан начин предочио суштину живота, љубави и стваралаштва.

Смисао живота, али на неки другачији начин, Лудвиг је почео да наслућује још у сусрету са Циганима: „Видело се да не журе никуда. Заправо, путовање је само себи циљ. Не постоји крајње одредиште. Они су живели да би путовали. И путовали су да би живели“ (104).

У поглављу „Цигани“ појављује се мотив сујеверја, па читамо како стара Циганка предвиђа судбину путем хиромантије. Лудвиг, као човек западне културе, није у почетку веровао у ту предсказатељску моћ, али се потом показало да се све обистинило. Његово путовање се отегло таман онолико колико је гатарка „видела“ да ће трајати. И на овом месту су супротстављене две животне филозофије: прагматична, западњачка и фаталистичка, источњачка.

Путујући, Лудвиг је сазревао, схватајући да до тада није ни знао шта је живот: „Истог тренутка је признао себи да он заправо није знао како изгледа живот“ (130). Његову неспретност и несналажљивост запажају мањевише сви, повезујући ту чињеницу са његовим годинама.

На свом путу по Срему, Лудвиг наилази на другу грофовију, представљајући се као штимер мајстор, не желећи да се ода и угрози сусрет са Жанет, као ни њен положај. Није први пут у књижевности да неки музичар скрива свој идентитет. Реч је и о јунаку романа *Музика једног живота* писца Андреја Макина. Али, различити су мотиви скривања код ова два књижевна лика. Алексеј Берг, несуђени пијаниста, кога су стаљинистичке чистке лишиле властите судбине, умало и живота, живи са позајмљеним идентитетом, а на крају ће га одати његово музицирање, као што ће открити и Лудвига, јер видимо да искусни гроф тачно процењује да се иза виртуозног свирања ипак не крије штимер клавира.

Централно место у роману *Лудвиг* Оливере Оље Јелкић заузимају поглавља: „Серафим“ и „Ахат“, у којима се описује сусрет са монахом Серафимом. Монах ће открити суштину живота, указујући младом музичару да је смисао у стваралаштву: „Пасти на дно, не мора да значи крај. Видео си какав си тиркизни драгуљ пронашао баш на дну. Дигни се Лудвиг. Чека те живот, прављен по твојој мери, чека на тебе“ (207).

Лудвиг тада, макар и подсвесно, одлучује шта ће на свом животном путу одабрати. Схватио је да се његов таленат којим је означен не сме угушити и да живот треба посветити музици: „Ко је добио таленат од Бога, грех је да га не развије...“ (230). Путовање у Срем да би се сусрео са Жанет помогло му је да схвати у чему је есенција његовог живота. Тако Жанет ипак остаје у Шлосу са својим супругом, а он се враћа у Беч.

Музичка генијалност младог Лудвига види се у чињеници да он без нотне свеске и пера ствара музику. Посебне ситуације и јаке емоције утичу да он компоује у себи: „Главом му је муњевитом брзином пролазио мотив композиције, који му се урезао у памћење...“ (194).

Наша ауторка као да се руководила чињеницом да нема ничег природнијег од причања приче и низања радњи. У том природном току откривају се различити модели на којима се заснива прича. Тачније, прича је само почетни импулс, а све остало је везано за имагинативни поступак и спретност аутора да ту причу исприча.

Оливера Оља Јелкић је истину о великом композитору вешто испричала, па она „клизи“, тече без застоја, а ауторка као да комуницира са читаоцем на непосредан начин, рекло би се и без дистанце која постоји у виду комуникационог ланца између писца као енкодера и читаоца као декодера његове поруке, осмишљене у књижевном остварењу.

Иво Мијо Андрић

ЛИРИКА ОД ЈУЧЕР И ДАНАС ЗА СУТРА

(Саво Илић, *Пјесмом кроз вријеме – Избор поезије јужнославенских пјесника*, Пула: Властита наклада, 2017)

У вријеме кад књига пролази кроз својеврсно тржишно чистилиште да би се вратила у свој негдањи литерарни 'рај', сваке је пажња вриједан напор писаца и читача да јој прокрче пут и пружи потпору, како у стваралачком, тако и у материјалном смислу. Криза свијести из деведесетих година и партикуларни етнички интереси, разорили су темељна постигнућа и дотад изграђене друштвене односе, остављајући цивилизацијску пустош на балканским просторима и тешко надомјестиву празнину у људским душама.

Протекло поратно раздобље обнове и изградње, тек је у мањој мјери зацјелило ране, али није до краја охладило усијане главе, нити је накнадило људске губитке, господарске штете и интелектуалне заостатке. Проћи ће десетљећа, а нас неће бити колико нас је било до тих деведесетих, нити ће мо имати индустријски и укупни развитак, какав смо до тада имали.

Они који су у рату и пораћу профитирали, свакако су задовољни властитим учинцима и рачунима на пустим бјелосвјетским отоцима, и њима је свеједно како живи већина становништва. Свеједно им је имају ли људи довољно средстава за живот, могу ли у својој земљи пронаћи посао, читају ли књиге или стрпљиво скупљају пластичне боце и друге одбачене ствари по контејнерима како би намакнули цркавицу за голо преживљавање.

На срећу свих нас, нађе се и оних који о тим стварима воде више рачуна. Ти и такви и даље улажу новац у девастирану привреду, обрађују земљу и производе домаћу храну, граде творнице, запошљавају раднике, сликају, снимају филмове, пишу књиге и, за дивно чудо, објављују их властитим новцима. Јер, држава, или нема довољно новца за културу, или их обилато дијели онима који су блиски члановима иних повјеренстава што крчме недостатна средства намијењена развоју културе.

Ових неколико напомена записујем, тек да би читатеље подсјетио у каквом времену и на каквом простору живимо. А живимо у времену кад свијет крупним корацима иде напријед и на простору који је богомдан за да далеко бржи индивидуални и друштвени напредак.

Књига коју сте прочитали, или је тек намјеравате читати, говори о нашем простору и временима кроз која смо пролазили. Нетко дуже, нетко краће, а сви довољно да, читајући стихове јужнословенских пјесника, освјетимо сјећања на прошле дане и године, да се присјетимо незаборавних љубави и евоцирамо успомене на све што је било лијепо. А оно што је било ружно... да заборавимо јер, заборав је најбољи лијек за тугу и нанесену бол.

За настанак ове и овакве књиге највеће заслуге припадају Сави Илићу, пасионираном читачу, писцу у позним годинама живота и штоватељу свих добронамјерних записивача лијепе писане ријечи. Ма тко они били, и ма како се звали. Другим атрибутима, осим изврности, овдје није мјесто.

Приређивач Саво Илић дружи се с књигама од најраније младости. С њима је проживио дјечачке године у Краљевини Југославије, затим бурне другосвјетске ратне и поратне године у ДФЈ, ФНРЈ и СФРЈ, да би под старе дане дочекао и распад социјалистичке самоуправне државе, коју многи и данас хвале, а пуно је и оних који за њом ни мало не жале. Тако је то од када је свијета и вијека. Колико људи – толико ћуди. Колико истине – толико блуди. Од памтивијека су људи на исте ствари различито гледали и различити их доживљавали! Па зашто не би и данас?

Поезија не познаје границе. Ако и постоје границе, оне су у људским главама. Не толико у паметним, колико у оним другима. Једина права граница јест она између добра и зла. Све друге су мање видљиве и мање опасне за људски род.

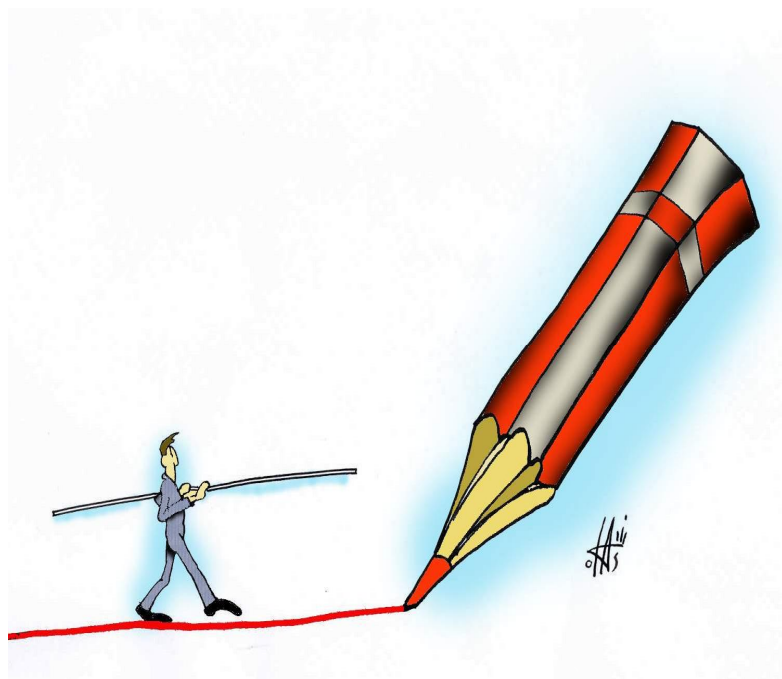
Отуда је приређивач свој избор пјесничких остварења означио насловом „Пјесмом кроз вријеме“, узевши као једини критериј; вриједност дјела и важност аутора у појединим раздобљима свога вишедеценијског читалаштва. Наравно, нитко од нас не заборавља пјесме и њихове ауторе из свога дјетињства, нити се одриче лектирних писаца на чијим су се дјелима стјецале добре, а понекад и лоше оцјене и формирао јак или слабији људски карактер.

Тако у Илићевом избору налазимо поетска остварења пјесника из његових првих читанки какви су: Ђура Јакшић, Алекса Шантић, Силвије Страхимир Крањчевић, Бранко Радичевић, Антун Густав Матош, Франц Прешерн, Војислав Илић, Тин Ујевић, Муса Ћазим Ћатић, Срећко Косовел, Отон Жупанчић, Кочо Рацин и многи други. У каснијим годинама живота приређивач се, кроз читанке властите дјеце и друге пјесничке књиге, дружио с поезијом: Скендера Куленовића, Анђелка Вулетића, Душка Трифуновића, Весне Парун, Јеврема Брковића, Есада Мекулија, Јосипа Пупачића, Мирослава Мике Антића, Витомира Вите Николића, Дане Зајца, Ма-

ка Диздара, Славка Јаневског, Густава Крклеца и других перјаница лијепе писане ријечи на јужнословенским пространствима.

У новије вријеме, кад су се појавиле школске књиге његових унука, као и лирска дјела аутора из других новостворених држава јужнословенских народа, приређивач се окренуо читању пјесама сувремених пјесника из генерација којима припадају: Перо Зубац, Атиф Кујунџић, Радмила Лазић и други, који су рођени након Другог свјетског рата.

С обзиром да су књижевности иза посљедњих ратова омеђене границама новостворених држава, дјела сувремених босанскохерцеговачких, козовских, македонских, словенских и српских писаца, уз мање изнимке, тешко су доступна хрватским читаоцима. Због тога се литерарни напор Саве Илића да отвори поетске странице реномираних пјесника овога дијела Балкана, чини још вриједнијим и кориснијим и на томе му морамо бити неизмјерни захвални. Ово утолико прије што је објаву књиге финансирао властитим скромним пензионерским средствима јер, овакви књижевни пројекти, нажалост, још увијек не налазе на довољно разумијевање код државних органа и регионалних институција културе. На штету читаоца и на опћедруштвену срамоту.

Никола Оташ

Милутин Ђуричковић

ОДЛИЧАН ПОЧЕТАК

(Соња Јеремић, *Игром ми кажи лет*, Београд: Алма, 2019)

Појава сваке нове књиге, а нарочито новог имена, у нашој савременој књижевности представља право освежење и прилику да се упознамо са достигнућима генерације стваралаца које долазе. Том низу младих и даровитих писаца припада свакако и Соња Јеремић (1991), која се бави поезијом, јавно је говори и учествује на алтернативним позоришним и књижевним манифестацијама у земљи и региону (Београд, Сарајево, Ријека).

Њен песнички првенац није обична стихозбирка, већ комплексна књига поезије исписана слободним и језгровитим стиховима, пуним младачког заноса, здраве животне енергије и полета, што је и својствено сваком сензибилном бићу на уласку у предворје живота и стваралаштва. Она пише о свему што окружује њен свакодневни живот, а најпре о односу према свету и немирењу са постојећим стањем у човеку и друштву. Трудећи се, и највећим делом успевајући да буде аутентична у обради ове и других тема, млада поетеса нуди обиље вредних и антологијских стихова, насталих као производ искрене и чисте инспирације, али и богате маштовитости. Образована и начитана, а са друге стране упућена у поетику и токове модерне поезије, чак и далекоисточњачке зен поетике и филозофије, Соња Јеремић пише ефикасно и надахнуто, показујући да је на добром путу и да с правом од ње треба очекивати још зрелих и синтетизованих лирских остварења.

Чини се, ипак, да је у овом „певању и мишљењу“ најизраженији критичко-ангажовани и интимистички тон, који истовремено открива њену личну карту и духовно расположење, односно стање духа и етичку/ психолошку атмосферу („Оживљавања“). Овим зрелим и заокруженим песмама читаоцима и критичарима омогућено је да потпуније сагледају њено песничко узрастање и сазревање, које тече равномерно и континуирано од једне песме до друге песме. Написане понекад у првом лицу јединине („Оно што слутим“, „Говорим ти да те волим“), песме показују да је лирски субјект у првом плану, те да се све, поглавито, односи на мисаони (емотивни) и спољашњи (физички) свет.

Кратко и ефикасно, песникиња износи своја осећања, доживљаје и сећања, а све то на један врло јасан и искрен начин, у коме уопште нема места за некакве артистичке надоградње или импровизацију. Песме су претежно интимно-исповедног тона, са благим и повременим критичким набожима и рефлексима, који се крећу од свеколиких мисаоних запажања и емотивних реакција („Отворени цвет 1 - 3”), па до младалачких усхита, медитативних записа и замишљености пред изазовима света и живота. Истовремено, ова поезија показује како се данашњи човек одржава у времену и време у њему. Поетеса, углавном, остаје доследна свом унутрашњем гласу и лирској физиономији препознатљивој по бунту „против неосетљивости и окретања главе пред неправдама и боловима које сваки дан осећамо“.

Соња Јеремић је поетеса минималистичке поетике, јер на сажет и језгровит начин покушава и успева да прикаже властиту животну причу/ драму, односно поглед на свет око себе. Њена мисао је јасна и концизна, исказана на лапидаран и минуциозан начин, који и те како доприноси да се успостави потпунија комуникација са читаоцима/ слушаоцима. Скоро свака од идејно-тематских целина, а може се рећи и песма, у ствари, представља својеврстан извор емоција и различитих значења, пред којима се не може остати равнодушан. У немирењу са свим постојећим, а нарочито са пролазношћу, неправдом и лицемерјем, поетеса заправо исказује свој ангажован став и етичко-естетичко мишљење, које нема празну реторику или негативну конотацију. Напротив, она је одмерена и мудро суздржана, износиће поједине критичке ноте и опаске са извесном дозом ироније, сарказма и језичке игре („Гњецави цвет”).

Наиме, поетеса разговара са животом и не погађа се са њим, јер је заправо изван њега („Изван воде”), а опет је ту негде. Међутим, свет није онакав какав би она волела да буде. У том и таквом стању не заборавља се на радост и ведрину, али такође ни тугу ни бол који је доживела. Од стиха до стиха, односно од песме до песме, Соња Јеремић се уздиже изнад свега тога, сагледавајући живот са више оптимизма и љубави, из другог угла и ведре перспективе.

Нећемо погрешити ако кажемо да је ова књига, у ствари, нека врста животног и стваралачког обрачуна или боље рећи својеврсно виђење досадашњег животног тока. Прошла времена и ово садашње задобило је нови смисао и значење у многим стиховима, а све то у складу са ставом Милана Кундере да писац „једино може пружити извештај о себи“. То заправо значи да ова књига осветљава и илуструје поетесино лице и наличје, односно њен дневник живота и рада. Отуда је њено певање једним делом и химна

животу, који упркос свему не посустаје већ активно делује и оглашава се са многоструким и вишезначним порукама („Отпутуј“, „Ослободи“).

За поједине стихове, такође, можемо рећи да оличавају посебне кроки-слике, које су импулсивне и живе, као одјек који испуњава једно бурно и сложено време, путем трагалаштва, лутања и сусретања. То је, с једне стране, драма нашег времена, (не)ухватљиви лирски трептај, чисто поље музике и уметничке целовитости уопште. Другим речима, то је поетски рукопис саткан од чулности и тананих сензација, од непосредних извора и надахнућа до особених слика и мелодија зачудних и заумних из више разлога.

Асоцијација на хаику је више него очигледна („Ходај са водом“), али са друге стране реч је о другачијем филозофском, рефлексивном и етичком виђењу живота, које је у извесној мери блиско са зен-будистичком и источњачком традицијом древног Јапана. Соњина лирика није типично „женско писмо“, колико је особена и јединствена визија света са којом је релативно лако успоставити комуникацију и разумети њену уметничку суштину. Определивши се за једноставну и конкретну форму, односно стваралачки поступак и начин саопштавања, поетеса тежи ка тзв. универзализацији смисла песничког говора, која доследно маркира поједине догађаје и доживљаје од великог значаја („Молитве за путовања“). Ако бисмо хтели да скицирамо тајну стварања ове песникиње и донекле спознамо њен поглед на живот и свет, онда то можемо наћи у песми „Отворени цвет 3“:

*велике се речи не говоре
рачунају се само дела*

Ови и други стихови потичу из непосредног животног и стваралачког искуства, са јасно израженом драматуршком линијом, као фактографским сведочанством о свему ономе што је доживљено у појединим и преломним тренуцима живота.

Дехуманизација окружења је нешто што се налази у центру песничког и етичког интересовања, те стога налазимо повремене обресе реторичког и песимистичког расположења. Соњина изразита лирска природа показује у којој мери она интензивно доживљава свет у себи, али и свет око себе, чије визије преноси врло импресивно и фигуративно. Њен песнички првенац је стилски и формално уједначен, нијансиран до музичко-ритмичке перфекције, а остварен у слободном стиху и са одређеним графичко-визуелним решењима („Кад већ нисмо смели“).

Предмети и релације из поетесиног света су крајње сведени и једноставни, односно препознатљиви и приступачни, што значи да овде нема места некаквом неприхватљивом херметизму. Стваралачки концепт је непосредан и пријемчив, али са доста симболике и већ поменуте филозофич-

ности, која књизи обезбеђује додатну комплексност и вишезначност. Лирско устројство песама засновано је на кристално јасном и чистом говору, са доследном индивидуализацијом гласа и не/наметљивим порукама („Оживљавања“).

Регистровање духовних и емотивних стања (интимних, љубавних, породичних, друштвених) није толико површинско или дубинско, али је конкретизовано и хиперсензибилно већ на први поглед. Певати једноставно о основним стварима, како би то рекао проф. Михајло Пантић, у природи је поетичког начела Соње Јеремић, које без аподиктичких исказа илуструје индивидуалну причу, односно одисеју. Лирска димензија певања је безмало присутна у свакој песми, а поетесино друго Ја се, такође, појављује с времена на време, у зависности од потребе изражавања личне филозофичности и осећајности.

Гледајући у целини, ове песме носе снажну мисаону и симболичку знаковитост, у којој нема празне реторике и сувишних детаља, јер је све осмишљено како треба и поентирано на уверљив начин. Поетски потенцијал Соње Јеремић је очигледан и несумњив, у њега треба веровати и с правом очекивати још дивних и успешних стихова разноврсне тематике и стила. Узев у целини, можемо бити врло задовољни првом књигом Соње Јеремић, која је самоуверено и храбро закорачила у свет савремене и модерне поезије.

Милица Јефтимљевић Лилић

ТЕЛО КАО ИЗАЗОВ И ПОДСТИЦАЈ НА КРЕАТИВНОСТ

(Али Ал-Хазми = Ali Al-Hazmi, *Поведи ме до мог тела* = *Take Me to My Body*, Београд: Алма, 2018)

Јер, баш као што вас крунише, љубав ће вас и разапети.

Халил Џубран

Поезија настоји да учини видљивим све оне буре које се дешавају у души, уму и телу, да о њима проговори као о енергији која обликује мисао, покреће је и уграђује у одређену форму. У збирци *Поведи ме до мог тела*, песника Али Ал Хазмија из Саудијске Арабије, снажне експресивности у први план избија тело, страст коју оно буди, немир који оно иницира било да је страст затомљена и прикривена било да се јасно исказује. Но, увек се у позадини назире рефлекс душе која усамљено вапи за додиром, за стапањем и припадањем, што еротизовану поезију која слави телесне жудње подиже на спиритуалнији ниво где Биће проговара из своје егзистенцијане потребе за смислом припадања и давања.

Девојка коју си срео у цвету младости,
из чијих пупољака лепоте ниче ружа у твојим рукама,
волела те је више од душе своје.
Желела те је не марећи за тамнопутост твоје коже,
ни за разочарење твојих очију кад би издалека
гледао ћутање њено.
Више те је волела од младића који су ноћима
тражили њену љубав.
Али ти ниси приметио...

Песник настоји да ухвати снагу еротске суштине у бићу жене која је усамљена и нема прилику да иживи своју страст, која је занемела пред тим импулсима и подстиче је да се врати својој чулности, да је оживи и осети благодат пуноће плотске енергије, да не губи свест о својој исконској снази

која се испољава кроз телесно усхићење, али да тиме и мушкарца наново пробуди и осмисли његово постојање.

С друге стране песник врло пластично осликава и мушкарца којег телесни немири претварају у ловца што креће у авантуру свестан да ће исход бити на нивоу очекиваног јер он себи не ускраћује право на то, упркос околностима. У њему непогрешиво откуцава сат који га опомиње на пролазност живота и омеђено време располагања страстима те хита у сусрет радостима, хтењу да буде господар живота који се куша на најлепши начин. А с друге стране душа у њему, као да је одвојена од тела, живи своја тиха потамњења и осветљења кроз изненадна сећања на недоживљене љубави и чежње, не губећи из вида несталност доживљаја и саме егзистенције која се сваког часа може прекинути.

Године које су биле препуне жена
 – које у тишини пале твоју ноћ – напустиле су те
 и никад се нису окренуле да поново махну
 одјеку у твојој осами.
 Ево те, несмотрено самог.
 Обраћаш се својим очним капцима који траже сан,
 испуњени празнином!
 Нема белих врхова прстију
 да се прокраду у топлину твоје косе,
 из тока њихове мермерне жудње
 нема винових лоза усне чијег се грожђа чежња
 у чаше цеди,
 нема телесне свиле која се ватрено гужва
 ове вечери у кревету твојем.
 Враћаш се питању своје жалости
 као губитници живота, љубави и пријатеља.

Скепса и сумња нагризају свест упркос самозаборавау који тело нуди и хтења да се баца у матицу живота, све около подсећа на пролазност, несталност битисања.

Али Ал Хазми пева о јаким страстима, љубави, жудњи, додиру мушког и женског принципа који се привлаче, траже или одбијају у намери да једно надвлада друго, надмудри или усрећи једно друго, некад у хармонији страсних сусрета некад у колизији. И кад је само наговештај страсти, њен снажни одјек се оглашава у песми жудње и сањане лепоте тела које мами на сновиђења. Жена коју види лирски јунак ове поезије је чулна, изазов-

на, али не увек и приступачна, и чешће је само израз сањарења него стварног поседовања.

Жена која ти је равнодушно пресекла животни сан
на две половине,
погледом просекла улицу
кроз зид твоје конфузије,
снажно закуцала ексер своје слике
у главу твоје маште,
жена која није могла да напусти зидове твоје самообмане.

Занимљиво је да овај песник пева о усамљеној и неоткривеној женскости која се боји својих струјања, своје ватре. (Чак и о женској усамљености мајке, која у самоћи чува децу и неокрњени сан о супругу којег нема на виду надомак мора).

Још увек моја драга мајка скрива жаљење иза своје сенке.
Још увек у рана јутра,
Прави свежи хлеб сновима својим;
А о поноћи,
Подгрева остатке жеља на пећи своје душе.
Још увек јој верујемо и једемо хлеб њене лажи,
Само да бисмо живели даље.

А море као метафора стихије и непознате снаге, као израз неосвојиве и неухватљиве лепоте, стални је изазов и веза између мушкарца и жене, између садашњег и прошлог живота и та граница између та два периода у животу лирског ја се на много места подвлачи. Песму такође иницира и сећање на интензиван доживљај страсти у прошлости или жаљење за пропуштеним тренуцима, или за непознатим и непроживљеним љубавима као и свест о томе да време мења човека, да се уместо ведрине све чешће оглашава меланхолија у преиспитивању прилика и пропуштених могућности, али и света који се урушава и неутешно гуши ведрину у човеку.

При спуштању ноћи
изгубила је кључеве жудње
у дугом чекању којим теши птицу
која крвари из душе

Упалим очима
без тоpline, љубави и наде
весла низ празну реку
која окружује њену самоћу на рубу ноћи,
спремно се
предаје опаком изгнанству

Но, на крају и пре свега, ту је душа која вапи за поунутрањењем. За поверењем. За припадањем и испуњењем вакуума који покреће на потрагу за лепотом. Жена је у овој раскошној и егзотичним колоритом обојеној поезији, оваплоћени сан за лепотом, целином и припадањем. И кад је само жудња, она је у сржи бића које је поробљено снагом женске лепоте, потребом за служењем тој лепоти. Стога је ово поезија која на исти начин слави и спиритуалност и телесност јер су извори потребе за стварањем и у једном и у другом, а експресивност слика и идеја оваплоћених у песмама са разним мотивима богате симболике одају песника који добро влада песничким умећем и има шта да каже на јединствен и непоновљив начин.

Сенахид Незировић

ПЕВАЊЕ О ПРАДАВНОМ ГРЕХУ

(Војин Тривуновић, *Изгон : песме*, Бања Лука: Књижевна заједница „Васо Пелагић“ „, 2018)

Судбина људска је Тајна Божија! У нашим овоземљаским битисањима, унапред су нам одређена дружења и сусрети, још у прадавна времена стварања наших душа, али су и непознати моменти у којима ће до њих долазити. Један од таквих се десио на модерном „сокоћалу“ како зовемо популарну друштвену мрежу „фејсбук“...

Но, пресудно битна повезница између Песника Тривуновић Војина (р. 1956. Рудићи код Гламоча, бивша СР БиХ, СФРЈ) и критичара Незировић Сенахида, десила се у доба постојања држав(етин)е СФРЈ. „Индивидуални пољопривредни произвођачи“ су, како је бивши систем звао наше часне домаћине са села, производили здраве плодове и дистрибуисали, у складу са „петолеткама“. На тај начин, преко синдиката, радницима у фабрикама су стизале „зимнице“ да прехране бројне породице. Међу таквима беше и мој отац, бивши електричар у фабрици соде Лукавац, најстаријој компанији на овом „брдовитом Балкану“, коју је основао аустријски индустријалац чешког порекла, где опскрбљиваше многочлане породице: домаћим кромпиром из Гламоча, увезеним медом из СССР-а и слично. Годи-нама су наше Мајке правиле најразноврсније и најукусније „нимете“ од кромпира из Гламоча: чорбе, пите кромпируше и паприке надолумљене кромпиром, јер се месо јело веома ретко на „софрама“, од празника до празника...

Требало је да протекне много воде између обала завађених река и да нам се наметне прљави братоубилачки рат, да оба преживимо и „залијемо“ сусрет на првој промоцији његове петнаесте књиге афоризама „Ако Босна пресуши, гдје ћемо се утопити?“

Војин Тривуновић је рано почео објављивати првенце у новинама и часописима. „Мале новине“ из Сарајева, прве су га наградиле за поезију (1970) још у седмом разреду основне школе. Та информација се читала, у складу са одлуком директора и ППЗ-а, у свим учионицама школе као јавни оглас. И прва награда је сигурно песнику најдража, јер с њоме „пробија лед“ у свету српско(хрватско)г језика и књижевности!

Сарајевски лист „Ослобођење“, 1974. објављује прву песму за одрасле Тривуновић Војину, а као студент Економског факултета Универзитета у Новом Саду, Војводина, СР Србија, 1977), биран је у Круг најталентованијих младих песника!

Поред књижевног бавио се и новинарским радом. Био је члан књижевних клубова: Културног центра „Радивој Ћирпанов“ и при „Трибини младих“, као стални сарадник „Гласа омладине“.

Војин Тривуновић је био директор и ГЛОДУР „Крајишких новина“ и уређивао часописе „Империјал мач“, и „Коло“, те сатирични додатак „Патка“. Радио је и на Независној телевизији, а по доласку у Бања Луку, објављивао у „Гласу“. Касније, у два мандата обавља дужност потпредседника Управног одбора НГИП „Глас Српске“ у Бања Луци, Република Српска.

Поетски првенац „Понављати градиво“, Тривуновић Војин објављује 1984. године. Следе: „Рам за главу“ (афористички роман), „Од ентитета до блентитета“ (сатира), „Глуво коло“ (песме), Кроз иглене уши“ (афоризми), „Тропрсташ“ (роман), „На посљедњој линији обмане“ (песме), „Нема се куда, небо високо а земља тврда“ (песме), „Огледало и слијепац“ (песме), „Пролетери свих земаља, разиђите се“ / Прилози за критику политичке економије друштва у транзицији (песме – економија), „Пјесме“ (на есперанто језику), „Ћоркан“ (песме), „Град је спустио капке“ (изабране песме), „Ако Босна пресуши гдје ћемо се утопити?“ (афоризми), „Цједило“ (песме), Човјек у саксији“ (песме) и најновија „Изгон“ (песме).

Војин Тривуновић је и приређивач књига: „Изабране пјесме Крајине и Украјине“, „Изабране пјесме Исаија Митровића“, и „Изабране бајке народа Западног Балкана“. Оснивач је и организатор угледне књижевне манифестације „Дани Вука Караџића“ у Бања Луци. У част 180. годишњице појаве Првог српског буквара Вука Стеф. Караџића, приредио је и објавио 2007. године и фототипско издање.

За свој књижевни рад је добитник награде „Умовање здравог разума“ коју додељује Књижевна заједница „Васо Пелагић“ у Бања Луци, 2006.

Војину Тривуновићу су радови превођени на енглески, есперанто, немачки и украјински језик, а уврштен је у неколико антологија поезије и афоризама...

Нова књига поезије „Изгон“ Војина Тривуновића, окупила је чак три имењака Ранка: Павловића, Прерадовића и Рисојевића као рецензенте овог издања! Песник је успео у настојању да сагради кућу, математичарском прецизношћу, од тематско-мотивских циклуса: *Праг, Врата, Прозор, Таван и Димњак*. 63 поетска наслова су разврстана хармонично у књигу која носи печат завичајног. Песник Војин Тривуновић варира религијске мотиве

првога греха о Адаму и Еви из Раја обећаног, мало познатог „бајања“ проклетог Сотоне чије убеђивање је допринело њиховом истеривању са поруком Свевишњег: „Израдите из Раја и бићете непријатељи једно другом до Дана Судњег“! (Мићо Љубибратић: „Коран“, превод са француског на српски језик, 1895)

У ствари, песничка је књига „Изгон“ Војина Тривуновића – породична збирка коју раскриљује фотографијом и посветом сину Тихомиру и унуку Вуку са љубављу. Онда је ту драгоцен савет - мисао: „На туђе не треба ни погледати, а камоли узети“ – својеврсна опомена благословљених родитеља: Мајке Винке и оца Стевана!

„Изгон“ Војина Тривуновића је натопљен осећањем туге и жала за прогонством из свога завичаја, због отимачине српске земље и детињства те најлепших дана младости у животу. Песник разматра првотни егзодус Јевреја, забележен у Светој Библији, преко средњовековног од стране турско-османлијског, па све до задњих догађаја када су се удружени фашисти са нацистима и домаћим квислинзима уротили за коначни изгон. Доминира гномичан израз, у коме се назиру елементи благе ироније, а понекад и лепог сарказма. С обзиром да је свестан времена у коме живи, песник Тривуновић Војин доследно развија *питујски говор*, замотан у завежљај Сунца из свога завичаја, плоднога Гламоча: „сада јабуке у њиховом дворишту тресе неко други/ а њих гризе црв сумње“ (стр. 42). Ово је сјајна књига стихова која ће читаоце упозорити да се изгон(и) српском народу понављају због лоше политике и неслоге међу браћом, које су Србима и православљу нацртале мету на челу. Модерношћу поетског израза многе читаоце ће и – освежити...

Драгана Батић

ЉУБАВ ЈЕ ТУ

(Milka Mira Grčić, *Na rukohvatu svjetlosti*, Adelaide: Marten It Services, 2019)

Песничку линију коју је зацртала у две песничке књиге (*Зона сумрака* – 2016. и *Сунце у очима* – 2017. године), песникиња Милка Мира Грчић следи и у трећем свом песничком изданку насловљеном *На рукохвату свјетлости*. Пада у очи најпре то да песникиња успева да сваке календарске године у поетску галаксију избаци по једну своју нову, целовиту стиховану творевину, и тај податак не сме бити за потцењивање – ни у земљи где је песникиња рођена (у целовитој земљи Југославији), нити у далекој Аустралији, где се нашла, стицајем болних и српском народу коме и сама припада познатих околности. Не сме бити за потцењивање, нарочито када се има у виду да су поклоници песничког рода, они који срцем припадају и лепој се песничкој речи приклањају по сили свога талента (а том роду припада несумњиво и Мира) на ову нашу планету дошли „са дебелим разлогом“: не само да би себи и своје песничком нерву одушка дали, већ и да би изразом својим оплеменили све што се оплеменили да на тој, нашој планети. Издавање књиге, е, то је већ нешто друго – рекли бисмо, то је „ствар“ која се и може, али и не мора догодити, која, уосталом, зависи од много различитих околности, понајвише од упорности аутора да стихове своје са папира (а у данашње време и са страница чувеног фејсбука), преточи у књигу која има облик, формат, боју, мирис свеже штампаног производа за уживање, која на полицама са осталим књигама може стајати и људима надохват руке увек бити. Да, сасвим је сигурно да издавање / штампање књиге не мора увек и под обавезно ићи руку подруку са стихотворењем; различите су то „ствари“ – како у првој, сада расцепканој и осиромашеној земљи Србији, и у земљама околним са трусног тла балканског, тако и у оним другим, богатим и надасве организованим, далеким, прекоокеанским земљама.

Али, како та прича и не би требало да буде тема записа коју потписује овај рецензент, јер – књига је, на срећу ту, њоме се сада ваља бавити на другачији начин, приближити је будућим читаоцима, онако како песничка књига, уосталом, и заслужује.

Већ на прво читање, читалац који се ухватио у коштац са новим стиховима Милке Мире Грчић, све са намером да и рецензент буде, у прилици је да примети да су и ти стихови, баш као и они које је песникиња раније писала и објављивала, крцати сунцем, прозрочношћу, мирисима топлих мора. Сунце, притом, и сада сија несмањеном јачином, бремену радошћу и осмесима, понекад додуше и тугом јер – такав је живот. Ипак, претежно је то, и пре свега, прави онај извор светлости, сјаја, радосног ишчекивања, светлости која косо пада по скалинама (родним, далматинским, и оним другим, на које свако од нас на свом животном путу наилази). Кроз призму песничку, Мирину, огледају се зато у највећој мери стихови сунца, блештећи, заслепљујући, или благи, и у капљицама живота, где је радост тиха и дубока. Иста је та светлост, међутим, и она друга, она која можда чак блиставије од прве поменуте зрачи на све стране и читаоца опија. Таква светлост долази изнутра, из предела срца и душе, из ока загладаног у радост, небо, галевове, у море и магнолије. А ту је, примети се такође одмах, и она несвакидашња, незаобилазна – светлост са дланова.

Длан / дланови – можда се најчешће појављује(у) у збирци *На рукохвату свјетлости*. Уз сунце и осмехе, уз таласе морске, дланови су овде као велико коначиште за то сунце, баш као и за неизбежну песничку инспирацију луну, за туту и бол, за радост и раздраганост, и мудрост животну. Песникиња је сва у сновима те, у песми „Лептир од стакла“, тај стакласти лептир слеће на њен длан. На длановима јутра, опет, на другом месту у књизи, зора буди наду и доноси нови дан, а у љубавној песми „Када пожелиш“, поетеса обећава: На моме длану чекаће те топла нада и кораци давне луталице. На њеном су длану и бијеле београдске ноћи. У песми „Осмјех“ виолине су на длану младог мјесеца, песникиња тражи мир и зна да ће јој тај мир бити понуђен дланом океана као Мајке спаситељице („Осмјех очију“), а и цела је песма једна насловљена управо тако – „На твоје длану“, те се већ из наслова да наслутити да главни јунак песме јесте – длан. И, наравно, у исти тај час јасно је сасвим и да је ту реч о песми љубавној, а каквих у овој књизи са око осамдесетак и краћих и дужих песама има, иначе, понајвише. И то углавном у одељцима трећем и четвртом (НЕКО ТВОЈ и ТУ ГДЈЕ ЗРИЈЕ МОРЕ). Мада би се опет, руку на срце, могло изрећи и то да тих и таквих песама љубавних у овој књизи има посвуда, тј. у свих пет одељака књиге јер, исписујући стихове нежности, Мира сунчеве капије отвара – како за драгог, тако и за све људе овога света, за децу понајвише. Драгом би хтела она да буде Неко твој (у скоро антологијској песми тако насловљеној, она њега чека ту гдје зрије море, и чекајући га, отворено му признаје: осмјехом скидам таласе са твојих корака).

Мала Кика, пак, цурица којој су неке од песама у овој књизи наглашено посвећене, којој песникиња надену име Сунчев цвијетак, није само и једино конкретна инспирација песникињи, већ и девојчица у чијем лику плешу све девојчице овога света, све које желе да једног дана постану балерине; у Кикиној жељи да дозове сунце, да сунце њеној мами и њој дође што пре на кафу, огледају се све могуће жеље све дечурлије овога света. А Мира је ту, ето, прави посредник, неко ко дечије жеље космосу на најлепши могући начин песмом саопштава, сунцу се и сама радујући, баш као право дете.

На све стране зракасто се пружају као сунчеви зраци, и блистају, и на радост нас позивају (у, и из Мириних песама), радост у њеним песмама тече и дланове шири (и зато је одељак, други по реду у књизи) са разлогом управо тако насловљен – РАДОСТ ШИРИ ДЛАНОВЕ. Јер, док песникиња бере шумске јагоде и слаже их у кошару, та кошара, у славу јутра, постаје радосна зато што ...слап се сунца сави у луку/ благословом из утробе земље/ и затомљена свјетлост прокључа бљеском опала/ те лагано леже у моју кошару/ препуну црвених зрелих јагода. А у одељку БОНАЦА ДУШЕ, петом у књизи, којим се књига иначе завршава, док посматра Сатурнов прстен, види песникиња у њему нерођену дјецу виолинског кључа/ у молитвама пјенушавих скалина... и, задивљена тим и таквим прстеном у залеђу јесењих ноћи, једноставно завршава: ...само је Сатурнов прстен сијао –/ невјероватним сјајем. И, сасвим на крају, каже и ово: ...под своје ме узела – нирвана (песма „Очи боје споменара“). То – на само крају. Тако, између осталог, песникиња слави живот!

Но, вратимо се, ипак, за тренутак и на почетак – тамо где је Мира Грчић исписала, сада већ традиционално, стихове о стазама и друмовима којима се кроз живот ходи. Далеки су то друмови, свесна је она тога, такви су друмови којима је и сама својевремено морала поћи из родне Далмације, али и они други, друмови којима својом вољом, кад пожели, зна да крене она корацима давне луталице, успут и другима саветујући: ...иди и, свестан свега, учи, види:/ Мајка Земља и тебе љуби – Далеки су друмови! И птицу бијелу позива, и путује са упоришне своје тачке, можда из улице расцветалих липа, или пак из улице Десанке Максимовић (одатле њој љето и сада мирише), можда опет са ушћа гдје плави Дунав/ сваког јутра буди снена Сава, или из предела зелене реке, којег се увек радо сећа. Путује стазама и богазама, километрима и километрима далеко, целим својим бићем саткана од носталгије и бијеле наде, оне наде коју вјетар просипа плавим морем, у новим пределима, на далеким меридијанима проналазећи, такође светлост и љубав. У неком кутку, ко зна гдје,/ ријека ће твоја расплести косе,/ и гријаће тебе нека друга ватра,/ и обале нове пустићеш да те носе, поручује

она и себи, и другима, подсећајући на тај начин по стотину пута (и посредно, и непосредно) да исто нас сунце греје, и нас овде, и њих тамо. А у славу тог свог осећања, поклања онда читаоцим (баш као што је то и у претходној збирци учинила) и стихове на енглеском језику срочене (четири песме у одељку ДАЛЕКИ СУ ДРУМОВИ). Ти стихови, те песме, настали су, јасно је, из потребе коју наша Мира не жели да крије – а потреба је њена да даљинама и Аустралији отворено „призна“ да им је и те како захвална. А захвалност је, знамо већ, кључ којим се у животу отварају многа, ако не и сва врата! Том осећању, баш као и осећању љубави, једноставно се ваља препустити, као да поручује песникиња, исписујући, примера ради, песму која такође одише цвијетом тек процвале магнолије, у којој каже: Не, није потребно да се бориш за љубав Венеције – љубав је ту.

Не, није потребно борити се – љубав је ту, сигурни смо да је ту, у књизи Мириној, потребно је само ту књигу у руке узети, и положити је на широке своје дланове, са њом се дружити у свакој прилици када радости, осмеха и сунца у животу можда мало зафали. Ваљда и због тога, потписник ових редова радо заговара смелу тврдњу да се песникиња Милка Мира Грчић неће лако зауставити те да ће, штагод да нам у будућности још буде даровала, то сасвим сигурно бити стихови којима ће она читалачкој публици, из своје песничке душе, из ока сунца, и са длана радости, а уз прегршт мора осунчаног и шаку росе кристалне, одаслати вредност којој ваља „скинути капу“. Управо на начин како то приличи и сада, поводом изласка из штампе Мирине књиге *На рукохвату свјетлости*.

Радомир Мићуновић

СПОРТ И ПОЕЗИЈА ЗБЛИЖАВАЈУ

(Радислав Јовић: *Царство спорта : песме за децу*, Београд: Сунчани брег, 2018)

Честим гостовањима по школама у Београду и провинцији, Радислав Јовић је потврдио и проширио своју приврженост ђачкој публици, да би се недавно појавио својом најновијом збирком „Царство спорта“ код младог издавача „Сунчани брег“, са не баш тако младом структуром. За издавача се потписује проф. др Миомир Милинковић, уредник и рецензент је др Милутин Ђуричковић, док је лектор уважени Ненад Радош. Илустрације су овог пута поверене младој Милицы Јовановић, у чему није било грешке.

Неуморни и омиљени аутор за омладину и најмлађе, Радислав Јовић рекао ми је, или је хтео да ми каже, да од младих боље публике нема, те да се може у тим сусретима доста добити, па и научити.

Међутим, није могао сам Радислав да многе добре књиге замисли, напише и објави – помогле су му именице, заменице, глаголи, придеви и све-зе, да нам, овог пута, дочара спортске владаре и витезе, као и даме које на добре виле подсећају.

Јовићева најновија збирка је, у ствари, наговор да се млади више и још успешније баве спортом, јер то поред телесног развоја доприноси дру-гарству, надметању и сазревању личности..

Добро је што је збирка штампана у хиљаду примерака, јер ће, сигурно, имати пуно читалаца (и слушалаца), а укупно 29 песама разврстано је у два циклуса – 7 плус 12.

Јовић је од раније познат као мајстори за римовање, а овде чак риму-је и називе циклуса – НЕШТО СПОРТУ СЛИЧНО и СПОРТ И СПОРТИ-СТИ ЛИЧНО. То има добрих страна, јер се лакша памти и боље рецитије.

Заступљене су безмало све игре, од балета до ногомета – са тенисом на челу, захваљујући светској величини Новаку Ђоковићу. Ту су играчи и навијачи, тренери и актери, појединачни и колективни спортови, атлетика, ватерполо, рукомет, кошарка, бициклизам и гимнастика, скијање и мачева-ње, веслање и хокеј, бадминтон и карате, од терена и базена, до хиподрома.

Изабери спорт, каже Јовић, било с лоптом или диском, или неким другим прибором, важно је да игра почне. Јер, у спорту се проверавају и прочитују најлепше физичке и моралне особине младих, и не само младих.

А све почиње од школских екипа, и први учитељ је, на том пољу, професор физичког васпитања. Иначе, царство спорта је свеприсутно, без обзира на поднебље и афинитете, о чему нас обавештава уводна песма која се зове као цела књига:

*- Где је царство спорта много ме занима ?...
Упита ме дечак озареног лица.
- У теби, у мени, у многим људима
и у овој књизи између корица.*

Било да је реч о појединачној или тимској игри, побеђују учесници и љубитељи, а најчешће договор екипу гради.

Тема је погођена и обogaђена, о чему цела збирка збори, а завршна песма удара печат таквом ставу. Последња нумера почиње дистихом:

*У Србији спорт сви воле
на и ђаци наше школе
А завршава се:
Тренираће тако даље,
освојиће и медаље.
У светски врх кад се вину
прославиће отаџбину.
Биће слика и прилика
многих славних претходника.*

У формату Б5, на 60-ак страница, Јовић је успео да приближи и помири многе спортове и спортисте, што је његова велика победа. Поезија постоји да зближи, а не да удаљи свет. Као и спорт, уосталом.

Ову књигу треба сваки малишан да има, каже у поговору Ђуричковић, критичар и сам песник, како би путем поетске речи заволео спорт и игру са својим вршњацима.

Рецимо за оне који евентуално не знају, да је 63-годишњи Радослав Јовић досад објавио десетак песничких књига, затим књигу кратких драмских текстова, а многе су му песме компоноване и певају се.

Учесник је бројних манифестација, добитник вредних награда и превођен на неколико страних језика. Живи и неуморно ствара у Београду, а често гостује по унутрашњости.

Александар Чотрић

АМОР И ХУМОР

(Митар Ђерић Лаки, *Аморизми : љубавни афоризми*, Београд: Алма, 2019)

Већ неколико деценија под афоризмом се у Србији готово искључиво сматрала сатирична, политичка, критичка и друштвено ангажована мисао. Све изван тога, не рачунајући афоризме Душка Радовића који су расути међу осталим његовим записима у знаменитом тротомном делу „Београде, добро јутро“ – а што се тематски односило на здравље, религију, морал, правичност, културу, врлине, обичаје, жене и мушкарце, љубав, спорт и децу – практично није сматрано достојним назива афоризам. Таква ситуација, међутим, није у другим земљама, попут Пољске, Русије, Финске, Чешке или Немачке где су сатирични афоризми само једна подврста афоризма, штавише, мање заступљена у односу на друге који говоре о Богу, породици, науци, уметности, идејама, животу, савести, херојству, правди... Бројни аутори из ових и других земаља исписали су на хиљаде мисли у којима на различите начине посматрају, дефинишу и описују тему љубави, али сам сигуран да код свих њих заједно нема толико успешних, комичних, оштроумних, необичних, двосмислених, духовитих и парадоксалних афоризама колико има само у књизи „Аморизми“ Митра Ђерића.

Последњих неколико година, међутим, поглед на афоризам мења се и код нас, те „право грађанства“ стичу и остале подврсте. Почело је пре десетак година, када је Београдски афористичарски круг кренуо са организовањем књижевних вечери на којима су аутори говорили женско-мушке афоризме, а пробрани су објављени у антологији „Лепота је пролазна“, коју је приредио Душан Пуача. Поједини аутори су у своје ауторске књиге, уз такозване озбиљне афоризме, све више укључивали и афоризме на лакше теме, мада је ова тема једна од најозбиљнијих и најзахтевнијих. Митар Ђерић Лаки један је од ретких српских аутора који је написао комплетну књигу афоризама на тему вечитих односе међу половима, те се тако придружио Миловану Витезовићу, Раду Јовановићу, Бојану Љубеновићу, Зорану Т. Поповићу...

Две основне одреднице књиге „Аморизми“ су – Амор и хумор. Ово је дело о смешним љубавима и љубавним смејуријама, односно о половима

и њиховом непрестаном привлачењу и одбијању, сударању и мимоилажењу, разумевању и сукобљавању... Ћерић је пронашао кључ за праву ризницу златних мисли, вербалних драгуља и вредних цитата о љубави. Пред нама су збирка ововремених изрека и пословица, упутство за удварање, брачни саветник, средство за поправљање расположења и разлог за читање у пару.

Бог Амор је својим стрелицама погађао у срце, а Ћерић „аморизми-ма“ погађај све делове тела: „Тражио сам јој руку, а она ми даде ногу. Изгледа да је глува.“; „Жене са великим грудима имају лепе очи.“; „У сексу ми све полази за руком.“; „Речи додирују, прсти говоре.“; Жена и ја смо као два ока у глави. Разрока.“; „Жене са лепим ногама стално шире своју лепоту.“; „Женско срце је дубоко, а мушко проширено“.

„Аморизми“ су својеврсни жалац, како је то лепо дефинисала румунска краљица Елизабета Паулина Отилија Лујза цу Вид, која је писала под псеудонимом Кармен Силва: „Афоризам је као пчела – у њему је и златни мед и отровни жалац“. Митар Ћерић Лаки не промашује, сваки његов афоризам је жалац, али и муња која из свих углова осветљава теме о којима пише, па се као подтеме његових сентенци јављају полна равноправност, флертовање, удварање, секс, венчање, брак, проблеми и несугласице у везама, неверство, развод, љубавници и љубавнице, комшијски односи, импотенција, фригидност, проституција, таште, прва брачна ноћ, медени месец...

Наравно, у складу са оним што је истакнуто на почетку, неизбежна је и политика која заступљена дискретно, али довољно уочљиво и довољно критички: „Проституција се легализује прво у Скупштини.“; „И старлете прате рејтинг политичара. Чији је већи.“; „Највеће курве бирају – политику.“; „Жена је закон. Зато мушкарци траже рупу у закону.“; „Жене воле офицере. Они све извршавају без поговора“.

Проналазимо у овој књизи и изванредна и задовољавајућа објашњења одређених појмова и сјајне дефиниције, попут следећих: „Љубав је вођа срећних.“; „Љубомора је љубав са унутрашњим сагоревањем.“; „Неверство је период између две љубави.“; „Развод је признати пораз.“; „Кафоне су мушке сигурне куће“.

Митар Ћерић Лаки пише спонтано, лепршаво, лапидарно, допадљиво, неусиљено, садржајно и разноврсно. Свака његова реченица је разумљива, иако у себи крије логичку, језичку и семантичку замку. Аутор нам представља мисли о љубави и демонстрира љубав према мислима. У његовим мини-романима све је неочекивано, откачено и луцидно, а опет поучно.

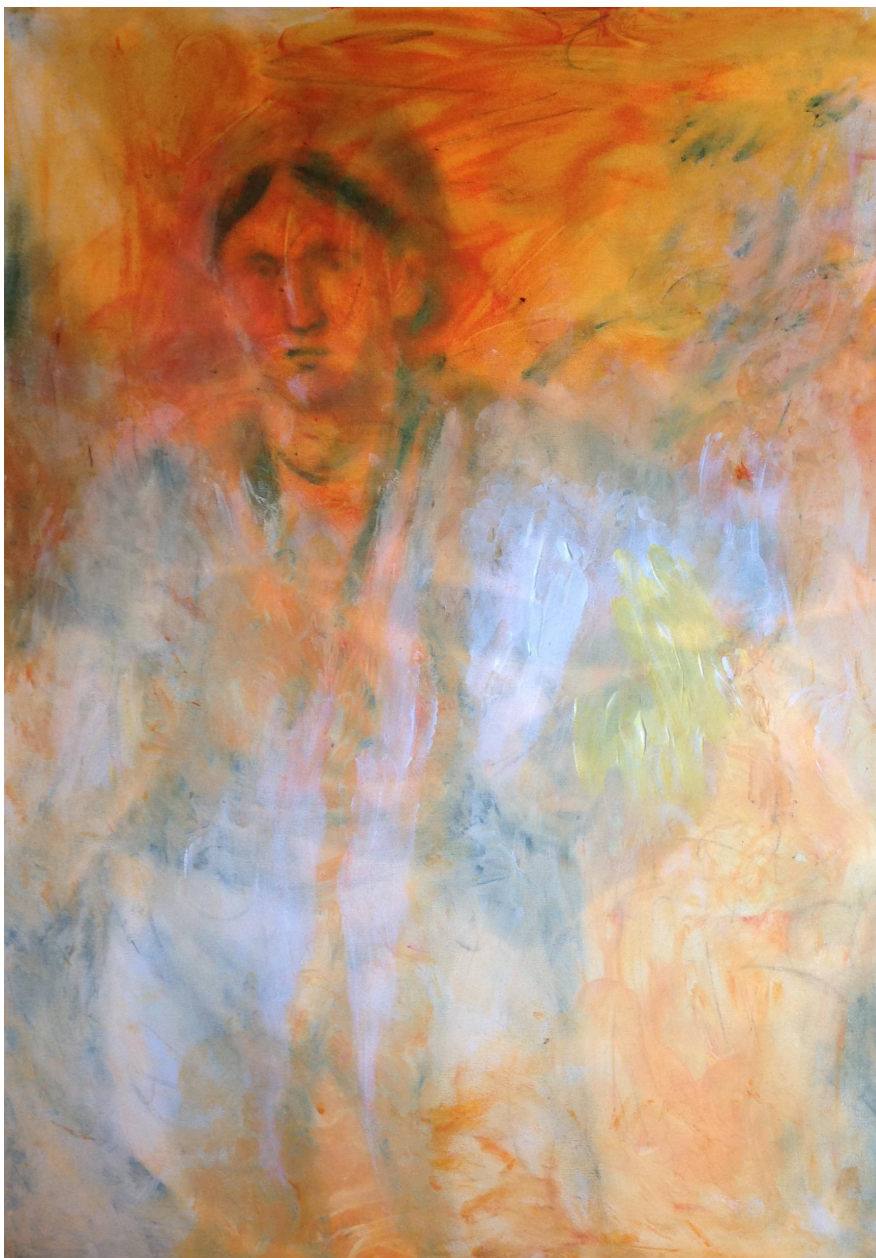
Иако су теме којима се бави веома изазовне, ризичне и замамне, Ђерић никада не прелази границу вулгарности, баналности и простоте. Нема ни увредљивих, ни потцењивачких, ни мизогиних порука, тако својствених неким ауторима. Напротив, аутор нам открива неке истине које парови у односима тешко признају, али су писане са искуством, шарматно, непретенциозно, због чега постају симпатичне и лако прихватљиве.

Верујем да ће неки афоризми из књиге постати будуће изреке, крилате мисли, цитати и народне пословице. Неке Ђерићеве мисли можда ће ући у народ, попут легендарног Бештићевог афоризма „Волим секс и радо га се сећам“. Фаворити за то ласкаво звање су: „Волим и ја секс, али не постижем због брачних дужности.“; „Да комшији живи ташта.“; „На почетку беше реч, а онда Бог створи жену.“; „Не прекидај жену – док ћути.“; „Код љубавнице ме нервира само једна појава – појава мужа“. Ове мисли сијају од ведрине и добрих вибрација. Пред нама је лектира за заљубљене и оне који то нису, али који ће се после читања сигурно заљубити у вербалне мајсторије Митра Ђерића.

Реткост је на нашим просторима да читамо књигу тако добро пробраних афоризама, као што су „Аморизми“. Румунски писац Теодор Кодреану записао је да је „афористичар пчела која сакупи кап меда из хиљаду цветова“. Дакле, до солидног афоризма тешко се долази, и то после исписивања мноштва осредњих и слабих, те правилним избором оних највреднијих. У овој књизи селекција је била оштра и на високом нивоу. Књига је, што је такође, све ређа појава – писмена, функционална, прегледна, графички и дизајнерски перфектна, привлачних корица, одговарајућег формата и обогаћена изванредним карикатурама легендарног Тоше Борковића.

„Једна књига може да садржи много афоризама, а један афоризам много књига“, каже Пољак Криштоф Билица. Дакле, у овој једној књизи се налази преко четири стотине књига. Добрих књига!

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Данко Стојнић: „Жена“ (2019)

Михајло Гуц

СРПСКА НАРОДНА ПЕСМА У УКРАЇНИ

(„Алма“, Београд, 2017)

ОДЈЕК БАЛКАНСКИХ ДОГАЂАЈА У СТИХОВИМА ОЛЕНЕ ПЧИЛКЕ

Хай сербин розкаже, чи ми не братались
Оружно у щасті й горі?
За віру, за волю чи ми ж не рубались
На полі, на горах, на морі?

Михайло Старицький (Поет. тв., 1958, 35)

Балкански догађаји 70-их година 19. века нашли су свој одјек у стваралаштву гласовите украјинске књижевнице, научнице, преводитељке, новинарке, друштвеног посленика, мајке Лесје Украјинке – Олге Драгоманове (по мужу Косач) која се јављала под псеудонимом Олена Пчилка.

Олена Пчилка се родила 29. јуна 1849. године у месту Гадјач у Полтавској области, у славној племићкој породици Драгоманових, познатој још од хетманског доба, а умрла је 4. октобра 1930. године у Кијеву и сахрањена на Бајковом гробљу, поред мужа Петра Косача, сина Михајла и ћерке Лесје. По доприносу украјинској култури и ширини доприноса свом слободољубивом народу Олена Пчилка припада кохорти великана какви су били Јуриј Федкович, Иван Франко, Михајло Грушевски, Михајло Драгоманов, Михајло Старицки, Борис Гринченко, Иван Огијенко, Дмитро Јаворницьки, Аганангел Кримски, Богдан Лепки, Максим Риљски и други.

Олена Пчилка је била песник, приповедач, драмски писац, фолклориста, етнограф, проучавалац књижевности. Она је 1876. године издала албум *Український орнамент (зразки вишивання, ткання, писанок)* који су високо оценили у Украјини и ван ње¹. 1886. године појављује се прва поетска збирка Олене Пчилке *Думки-мережанки*, а 1930. у Харкову је објављена њена збирка приповедака са аутобиографијом. Потом, дуго, у Украјини нису

¹ Овај албум је објављен у пет издања.

издавана дела Олене Пчилке, она су прећуткивана, а њена су писма (са ретким изузецима) још необјављена. Сабрана дела књижевнице су издата 1971, 1988, 1991. Драмска дела Олене Пчилке су углавном комади за дечје театре.

Олена Пчилка

Истакнимо да је Олена Пчилка била изванредан новинар и издавач. 1880. године је о свом трошку издала дела Степана Руданског, 1883–1884. заједно са Михајлом Старицким издаје алманах „Рада“. Са Наталијом Кобринском 1887. Олена Пчилка покреће и издаје женски алманах „Први венац“ (Перший вінок). Од 1907. до 1916. године, најпре у Полтави, а потом у Кијеву под њеним руководством излази часопис „Родни крај“ (Рідний край), а од 1908. до 1915. додатак овом часопису „Млада Украјина“ (Молода

Україна), који је практично био прво периодично издање за децу у наддњепарској Украјини. Био је то подвиг Олене Пчилке. На страницама ових издања Олена Пчилка је објавила много својих уметничких дела, публицистичких чланака и интересантних дописа из различитих области знања – лингвистике, науке о књижевности, фолклористике, етнографије, историје, музике, ликовних уметности, као и дела других писаца и преводе из светске књижевности.

Олену Пчилку су 1925. изабрали за дописног члана Свеукрајинске Академије Наука, а 1991. је кијевски издавач „Веселка“ засновао књижевну награду Олене Пчилке за најбоље уметничко дело за децу.

Због безграничне љубави према Украјини Олену Пчилку су хапсили 1920. и 1929. године, а дошли су да је ухапсе и пред одлазак на онај свет 1930, али је књижевница већ била тешко болесна, па су је оставили на миру.

У тематски разноврсном делу Олене Пчилке извесно место припада и ослободилачкој борби балканских Словена. Ова тема се појавила непосредно под утицајем борбе братских словенских народа, али и под утицајем њеног најближег окружења – брата Михајла Драгоманова, другова Миколe Лисенка и посебно Михајла Старицког, о којима је књижевница написала прекрасне успомене. Тако у тексту „Михајло Петровић Старицки (у спомен другу)“, који је она објавила на страницама часописа „Киевская старина“ (1904, т. 85, № 5) пише²:

А тада се приближавала турско-словенска борба, с њеним прологом, херцеговачким устанком који је изазвао симпатије и јаку подршку кијевских Украјинаца. Делимично под утицајем овог покрета, М. Старицки је припремио за штампу целу збирку својих превода *Сербскі народні думі і пісні*. Наменивши чист приход „у корист браће – Словена“, како је то било назначено на корицама при штампи. Покушаје у преводу тих песама Михајло Петровић је направио одавно – још у шездесетим годинама. Чини ми се да је на почетку тај рад био одраз његовог својеврсног славенофилског тренда, што је довело и до настанка славног „словенског братства“ у Кијеву, са следећим учесницима у његовом организовању – Шевченко, Кулиш и Костомаров. Њихово учешће у кијевском „словенском братству“ за њих је било фатално, али сама идеја тог словенско-украјинског повезивања је оставила свој

² Овај текст је у мом преводу са руског на украјински језик објављен у часопису „Дивослово“ 2004, № 7, 8, 10.

траг. Та идеја тада се разликовала од тада владајуће московске словенофилске тенденције.

Било како било још 1865. у галицијској „Правди“ су се појавили први украјински преводи Старицког српске јуначке поезије³. Потом је он престао да преводи српску народну поезију и бавио се другим пословима. Догађаји на Балкану, који су оживели његову пажњу и симпатију према „браћи-Словенима“, враћају Михајла Петровича превода српских јуначких песама. Негде у зиму 1875–1876. Старицки, који се увек обраћао за „другарски“ савет, донео је М.П. Драгоманову целу свеску превода српских јуначких песама, припремљен за цензуру. И ја сам била тамо у време читања, али већ не као ћутљива слушаатељка, него као добра познаница аутора, с којим сам пријатељевала, усудила сам се да направим неколико примедби поводом превода. М.П. Старицком су се моје примедбе учиниле толико оправданим, да ми је чак оставио свеску са преводима на пажљивије читање, с правом да упишем белешке у свеску. Тако се десило, да је моје белешке, узгред не тако бројне, М.П. Старицки уважио.

Од тада, без хвале могу рећи, он се са великим поверењем односио према мојим саветима, Михајло Петрович ми је више пута казао, да је уверен, да управо ја могу са одговарајућом пажњом да се поставим према његовом раду и дам добар савет. Тако је М. Старицки до краја живота, када се за то указивала прилика, мени показивао своје рукописе, чак и озбиљне радове, и уопште се не сећам случаја да је одбио да направи исправку израза, реда или делимично чак и замисли дела, коју сам му пријатељски саветовала да учини. Наравно, то је лако објаснити чињеницом да смо били истомишљеници у главним интересовањима, а такође и тим да су се наши погледи по питањима књижевних задатака, уметничких поступака и језика поклапали.

Када је реч о украјинском језику, још једна околност је условила јединство наших погледа, познавање језика и њихова примена у књижевном раду: наше, рецимо, органско знање украјинског језика, оно које се стиче у детињству, засновано на природном, једнако нам блиском левообалском (источно од Дњепра, *прим. прев.*) дијалекту, јер смо и Михајло Петрович и ја били родом из Полтавске области. Али тако се десило да смо се ми добро сродили и са дијалектом са десне обале: М.П. Старицки, живећи на Подољу (на поседу у селу Корде-

³ Олена Пчилка је овде погрешила, јер је први превод српске народне песме („Зидање Скадра“) Михајло Старицки објавио у *Правди* 1870. у бр. 6.

шивци), а ја у Волињској области. Обоје нас је тешило, да упркос површним погледима, и на десној обали постоји тај исти прекрасни украјински језик, неке незнатне дијалекатске разлике, старе форме, које су се сачувале на десној обали Дњепра (које више нећеш срести у језику полтавских људи), чак су нам се свиђале. И дешавало се у то време да су неки земљаци Полтавци, читајући дела Михајла Петровића, сматрали чудним, новим за свој слух речи из Подоља које је користио – оне мене нису чудиле, ја сам чак често уместо полтавског предлагала Михајлу Петровићу волински израз, ако се он, рецимо, боље уклапао у стих (или просто зато што ми се више свиђао). Михајло Петровић је радо примао такве „волинизме“ говорећи: „Да, да, сјајно! Тако говоре и код нас на Подољу!“.

Такви су били темељи нашег језичког јединства. Томе ћу додати – рекла бих пре свега – ми смо имали исте погледе на задатке украјинске књижевности. Обоје смо видели задатак ширења садржајних оквира наше књижевности, обоје смо бранили принцип форме који су многи презриво називали „коваљством“, а које смо ми сматрали закономмерним и чак неопходним.

У лето 1876. године у Кијеву је изашла књига „Сербські народні думи і пісні“ у преводу Старицког, са посветом М.П. Драгоманову „Мом искреном другу и пријатељу“, како је објавио аутор преводилац на насловној страни.

Мени је М.П. Старицки послао на Волињ примерак „Сербских дум“ у раскошној опреми са таквим аутографом

Нехай згадається в сім слові
Здавен прихильний вам піїт,
Не зрадив він святій любові
І поривання давніх літ.
Колись байдужими перстами
Перегортаючи листки,
Ви спогадаєте і сами
Свої колишнії гадки.
Давно промучені хвилини
Рожевих образів і мрій...
Так часом пісні гук єдиний
Зриває згадок цілий рій!..

„Сербські думи“ су, по мом мишљењу, били значајан допринос украјинској књижевности. Како је то издање одавно постало библи-

ографска реткост, навешћу одломак из дума, да би се макар делимично стекла представа о самим јуначким песмама и њиховом преводу:

Дівчина Косовка (с. 167)

Рано встала дівчина Косовка,
Раннім-ранком у святу неділю,
У неділю до схід сонця встала;
Засукала рукава біленькі,
Засукала аж до білих ліктів,
Білий хліб несе вона на плечах,
А в руках дві золоті коновки:
У одній – холодная водиця,
У другій – вино червоне, добре.
От іде з тим на Косове рівне;
Бойовищем молоденька бродить,
Бойовищем пречесного князя,
Розглядає по крові юнаків;
Де надиба юнака живого,
Умива холодною водою,
Напува його вином червоним
Нагодує потім хлібом білим ...⁴

Очигледно језик превода у потпуности одговара народном стиху јуначких песама, а критичари су већ запажали „кованице“ у речима „бойовище“, „потужний“, „судці“ (речи у целости народне).

Књига превода М. Старицког српских народних песама имала је поред других почасно место код Косачевих, о чему сведочи Олена Пчилка. „Морам рећи, – сећа се она, – да украјинских књига за децу скоро да није било, али у породици где су их хтели, није их било ни мало, тим пре, што ми нисмо разликовали дечје и не дечје књиге. Деца су врло радо читала Кулишева дела, приповетке Марка Вовчка, а напамет су знала „Пана Твардовског“ Гулака-Артемовског. Велики допринос дечијој лектири су биле Андерсенове бајке у преводу Старицког и српске песме у његовом преводу, које је веома волела Лесја. Те песме о вилама (русалкама) су навеле Лесју да саму себе назива вилом.⁵

⁴ *Дивослово*, 2004, № 7, стр. 69; № 8, стр. 70.

⁵ Олена Пчилка, 3 „Автобиографиј“, *Спогади про Лесю Українку*, Київ, 1971, стр. 84.

Управо под утицајем књига српских народних песама, те бутарских и украјинских, Лесја Украјинка је написала чудесну поему *Вила посестрима* једно од најпоетичнијих достигнућа украјинске књижевности краја 19. – почетка 20. века и најлепше дело на позајмљене теме. Надахнута српским песмама у преводу М. Старицког, посебно „Косовком девојком“, „гордом лепотом“ од које се по Максиму Риљском⁶ „дух узноси“, бисером светског културног блага, Олена Пчилка је написала песму „На пољу части“. Песму је посветила једном хероју из Украјине палом на бојном пољу на Балкану 1876. године, помажући јужним Словенима да се ослободе од власти Османлија. Очеvidно, Олена Пчилка је знала човека који је погинуо, али истраживачима њеног стваралаштва, укључујући и аутора ових редова, на жалост, није успело да открију име јунака из славног рода Косача.

Наводимо потресну песму Олене Пчилке:

На полі честі
(Посвята пам'яті А. С. К-ча, що поліг на війні 1876)

На полі честі він лежав,
Де протекли річки криваві;
Уповні літ він помирав,
Та в повній, бездоганній славі.
Сестра юнака молодого
Та милосердна узяла,
Втирала кров з чола блідого,
З сльозами річ к ньому зняла:
„Ти помираєш, чесний брате!
Спостигла смертна пора!
Твоя ж заплаче бідна мати,
Дружина мила чи сестра.
Та скажуть рідним, що на полі
Чужім не марно згинув ти:
З крові твоєї щастя, долі,
Братерства виростуть цвіти!“⁷

То је грађанска лирика. Њена тема је праведан и ослободилачки рат. О јунаку је речено само то да умире, али умире тамо где су се проливале реке крви. Епитетима *повній, бездоганній уз реч слава, чесний уз називање бра-*

⁶ *Сербохорватські народні пісні*, Київ, 1970, стр. 5.

⁷ Олена Пчилка, *Твори*, Київ, 1971, стр. 368.

те истакнуто је да младић не гине узалуд, да се борио за срећу других, на туђој земљи. А то ће народ поштовати. Овде ће умесне бити речи познате српске песникиње Десанке Максимовић из њеног стиха „Жао ми је човека“, који је мајсторски превео са српског на украјински језик Иван Свитлични:

Жертви задля свободи,
Будьте благословенні⁸

Оцртан је лик милосрдне сестре, која брише крв са чела умирућег и са сузама изговара високе и дирљиве речи са епитетима *бідна* (мати), *мила* (супруга). Песма је написана јамбом, који истиче њен тон поштовања, с укрштеним римовањем, у коме се нижу мушке и женске риме *лежав – помирав; криваві – славі*.

Црквенословенизам *річ к ньому зняла*, фразеологизам *поле честі* даје песми свечани, мада и тужан тон. Ту имамо визуелне и звучне представе. Звучне представе су предате говором милосрдне девојке. Слика девојке залирене крвљу која нежно подиже смртно рањеног јунака и брише са бледог чела крв нас подсећа на знаменито платно српског уметника Уроша Предића „Косовка девојка“. Украјинска песникиња ствара ту слику речима, а српски сликар бојама. Разлика је у томе да на слици Олене Пчилке девојка брише умирућем крв, а код Предића Косовка њему даје вино (јер је народна песма тако надахнула уметника).

Песма „На пољу части“ прожета је јаким драматизмом и психологизмом: младић је у расцвету снаге, могао би да живи, а напушта овај свет. Умирући ћути. Олена Пчилка, је знала његову психологију и мајсторски је одразила у својим стиховима. У монологу се открива главна идеја дела – жртвовати себе зарад других. Ту благородност истичу и метафоре – из крви јунака ће израсти цветови среће, судбине и братства – *вироснуть квіти щастя, долі і братерства*.

Превео с украјинског: Дејан Ајдачић

⁸ Иван Світличний, *Серце для куль і для рим*, Київ, 1990, стр. 217.

Васиљ Махно

СВАДБАРСКИ КУПУС : ЕСЕЈИ

(„Алма“, Београд, 2017)

ПРИЧА О ГОМБРОВИЧУ

Да ли се може замислити гора ситуација од оне када се за човека, који нише и, природно, припада одређеном језичком и културном простору, одједно све мења. Не зато што је твој народ решио да промени језик или шта друго, већ као последица твог премештања у географском простору, промене пејзажа, па рецимо, Пољаске за Аргентину, у најнезгоднијем тренутку – 1939-те, на почетку Другог светског рата.

Моја прича о Гомбровичу почела је управо од Аргентине, али у Пољској.

Једном ми је, после мог наступа у Сјаноку, пришла старија госпођа, која је већ неколико година живела у Пољској, вративши се заувек из Аргентине. И почела је своју причу, од тога да се њен отац, журналиста, радећи у Аргентини, у пољским емигрантским новинама, својевремено сусретао са Гомбровичем и интервјуисао га, још док овај није био „правим Гомбровичем“. О томе ми је причала са великим одушевљењем и поносом, више због свога оца него због Гомбровича, што је сасвим разумљиво.

Веза Гомбровича са Аргентином траје од 1939. године, кад се он случајно (?) у њој обрео.

Какав је тада био лучки град Буенос Ајрес? Прљави хотелчићи. Морнари. Пољски емигранти. „Banco Polaco“. Најзад, Рита Гомбрович је овој теми посветила књигу „Гомбрович у Аргентини“.

Мора се признати, да није Аргентине, могуће, не би било Гомбровича-писца и неколико дела, осмишљених или написаних у овој земљи; запарво не би било повратка Гомбровича у Европу и, вероватно, не би било његових „Дневника“. Много чега не би било. А овако има, јер у пишчевој биографији постоји ова егзотична земља фудбала и Борхеса. Уствари Аргентина је Гомбровича спасила физички, јер није сигурно да би преживео године рата у Пољској, а посебно успоставу комунистичког режима.

Захваљујем Свевишњем што ме извукао из Пољске, у којој је мој литерарни статус почео да се поправља, и пребацио ме на други континент. У туђи језик, у самоћу, у свежину анонимности, у земљу, више заљубљену у краве него у уметност.

Чеслав Милош, безброј пута помињан у Гомбровичевим „Дневницима“, који га је угостио код себе у Ванци, у чланку датираном 1970. године, пише следеће:

Ко зна да ли је боље остати на страни оних који никада нису крли да не разумеју Гомбровича, него на страни паметњаковића, који тврде да им је у његовом стваралаштву све разумљиво.

Ма који да је од табора, оцењивача Гомбровичевог стваралаштва, назначених овим Милошевим речима, преовладавао у интелектуалној Пољској, неспорно је једно: Пољска треба да буде захвална што се Гомбрович појавио на њеном простору, јер свака култура изискује, на крају крајева, неког ко ће деформисати устаљене патријархалне митове и стереотипе, трајније од микроба. Таква захвалност претпоставља отвореност за дијалог, а такође и ону дозу отворености, која признаје постојање другачијег погледа на устаљене појмове.

Гомбрович никад није био учитељ, није подигао ниједну школу, јер школа – то је сам Гомбрович, али су његови часови веома тешки. Од пољских књижевника, који су искусили разне начине емиграције (Лободовски, Милош, око париске „Културе“, на челу са Гедројцем) претежно у Француској, Енглеској, Шпанији или Америци, Гомбрович је „потипцао“ из најмаргиналнијег културног простора. Ипак, овај писац је имао једну једину предност: он уопште није имао *пореkla* и још од тридесетих се спрдао *са пољскошћу*, која је, по његовом убеђењу, била синоним другоразредности. 1961. године, вративши се после двадесет две године аргентинске емиграције у Европу, Гомбрович је за боравиште одабрао Француску.

Сваки од три, за Гомбровича значајна периода, разликовао се међусобно и био је испуњен, захваљујући географским специфичностима или ситуационим случајностима, другачијим пејзажима и људима. Варшавски, буеносајрески и француски периоди у Гомбровичевом животу и стваралаштву обично су непропорционални (по времену) и неподударни (по бројности радова или временом њиховог писања), али су мање-више индентични по моделу, који у свим радовима Гомбрович развија слажући своје схеме, као пасијанс. У *парадоксе* прозних и драмских дела овог писца спада,

пре свега, тематска укопаност у пољско тло. Изабрана естетика дозвољава аутору разне могућности везане за тему и ликове, али Гомбрович је у стварности веома кохерентан и конзистентан по том питању, а целокупна радња у његовим делима, како је то Милош приметио, дешава се у племићком дворишту, или у кафани, неке ситуације су измишљене и неприродне, као што је то у „Порнографији“. Уопште, склоност ка приповедалаштву алегориског карактера је основна карактеристика Гомбровичеве есејистике и омиљен стилистички приступ.

Егзистенцијална усамљеност, коју су пропагирали Сартр и Ками, пратила је Гомбровича готово целог живота: он је био малте не једини у пољској култури који је узео себи у задатак да шокира и провоцира, чак и тамо где се то сматрало за непотребно. Он је потпуно свесно иступао против поезије и поета, а такође и против сликара, сматрајући да елитистичка уметност нема смисла. Од неког момента безизлазности, можда тога, што га зову *претечом времена*, несвесном спознајом, посебно нових форми уметности, Гомбрович је остао мимо многих интелектуалних надметања, својствених интелектуалцима, претежно емигрантским, који су долазили из Централне и Источне Европе. За њих је било важно очување, у разним пропорцијама, *државе-нације-историје* и слично, а за Гомбровича је важно било нешто друго. Могуће је да криза духовности збуњеног човека у послератној Европи – јесте парадокс, али Гомбрович је о току рата знао из новина, које је прегледао у буеносајреским кафеима, или из информација од оних с којима се дописивао, тако да је био свестан шта се дешава по завршетку рата у Европи, ништа лошије од оних који су ово зло проживљавали. Зато ће од 1953. године, објављујући своје текстове у париској „Култури“, од којих ће касније настати „Дневници“, Гомбрович решавати неколико задатака. Уосталом, у његовим парадоксоидима има много трезвених и здравих закључака, које он – представник не-светске, маргиналне културе – исказује оштро, чак шокантно, међутим када такво нешто налазимо код Сартра или Камија, прихватамо њихову позицију сасвим закономерном, као последицу те културне традиције којој они припадају, у којој је управо бунт против претходне хијерархије вредности – ништа друго него успостављање нове хијерархије. Сартр и Ками су парадирани уређеним вртовима своје културе, Борхес је тражио те вртове по свој испанојезичкој, али не само по испанојезичкој литератури, калемећи нове изданке по јужноамеричком континенту; Гомбрович је, у најбољем случају, могао само шишати грмље у Малошицама. Дакле, генеалогичка и богатство њихових култура очигледно су им били различити. Али, независно од тога из каквог врта или џунгле потиче писац, он, овако или онако, може да твори идеје сагласне са много-

бројним светским тенденцијама. Једино што је из француског врта лакше бити запажен. Ето зашто код Гомбровича, истовремено са реакцијом на ситуацију у својој матичној култури, наилазимо на ироничне примедбе и на рачун западног културног модела, који је, према дубоком Гомбровичевом уверењу, такође био несавршен, али продуктивнији и стога животији.

Може се само претпоставити шта је овог писца повукло, из патријархалне европске Пољске, у још патријархалнију латиноамеричку Аргентину, управо пред почетак Другог светског рата. И не само случај (срео је писца Електоровича, који му је у некој варшавској кнајпи изложио све што је знао о трансатланској пловидби), и не толико случај (да ли је патио због варшавског начина живота, или због очигледног пропадања вишег света, коме је припадао у предратној Пољској, или је, можда, провинцијска атмосфера псеудоидеала у Гомбровичу пробудила жељу да *испадне* из контекста). И све му је пошло за руком, вредело је прећи Атлантук управо 1939. године, кад су се у Европи кројили предстојећи веома значајни догађаји. Гомбрович их је преседео у Аргентини, – но, наравно, није их преседео у буеносајреској кнајпи, али раздаљина на коју се одлучио да отпутује, постала је у његовом случају удаљеношћу бежања у никуда. Он је био *нико*, који је дошао *нигде*, иза и испред његовог пута било је *ништа*. И Гомбрович је испао из свог времена на неких двадесетак година (Бруно Шулиц је смрћу попунио *ништа* јевреја Централне Европе, а Виткаци је попунио круг тог *ништа* самоубиством, бежећи од безизлаза ближе источној граници – зашто не западној?). Аргентина је за Гомбровича испала ни лошим, ни добрим местом, јер шта је он могао да тражи од ове земље. Брод којим је он допловио враћао се у Енглеску, али Гомбрович није искористио прилику да се врати, већ је сишао на аргентинску обалу, не правећи посебну драму од тога шта се десило са њим и његовим животом. Могуће зато, у почетку (што је недостајало свесности?), или касније (јер се полако све средило?), али између ових светала или црних рупа емигрантског живота, сасвим сигурно је често пута прорадила жуч, од које је у устима постајало горко. Али Гомбрович није такав писац да о томе отворено пише; омаловажаваће сликарство, иронизираће пољскост и емигрантски живот, шегачиће се са људским ништавилом и кратковидошћу и живеће између два пола своје егзистенције: усамљеношћу, довезеном из Пољске, и усамљеношћу, стеченом у Аргентини.

(2005)

Превео с украјинског: Јарослав Комбиљ

Оливер Јанковић

СРЕЋАН КРАЈ

(„Лагуна”, Београд, 2019)

Недавно је млади писац за децу, написао збирку приповедака. Издавач је прихватио књигу и у штампарији су почеле припреме за штампање. Штампар је донео пробни примерак и ставио поред машине за штампање. У том тренутку из машине избише варнице и осети се мирис спаљене пластике.

- Баш сад си нашла да се поквариш! – узвикну љутито штампар и оде да потражи дежурног електричара.

Једна од варница пала је на књигу поред машине и књига као да је задрхтала од тог електричног удара. Убрзо затим корице књиге се отворише и са њеног краја изађе мали дечак од папира, не већи од два педља, на коме је било одштампано неколико реченица ситног текста. На дечаковим грудима могле су се јасно прочитати само две речи: *срећан крај*. Он погледа лево – десно. Уплаши га некакв шум и он покуша да се врати у књигу, али није успео да је отвори. Скочи са штампаревог стола и изгуби се међу бројним машинама.

Убрзо се штампар врати са електричаром који је заменио прегорели део и књига је током дана одштампана.

Деца су радо читала ту књигу, могла се наћи и на полицама многих библиотеке.

Пролазило је време... Млади писац се спремао да напише и другу књигу, још бољу, лепшу од прве, у којој ће све приче такође имати срећан крај. Међутим, окружен том лепотом и срећом, није приметио један детаљ. Последња прича у његовој књизи је остала без свог краја. Срећног, наравно. Чак да је то и приметио, писац не би знао одговор на то питање. Када би упитали издавача и штампара и они би у недоумици одмахивали главом. Нико од њих није видео тренутак када је Срећан Крај изашао из књиге...

Што је најгоре од свега, ни Срећан Крај није знао како се то тачно догодило. Хтео је само да изађе из књиге да види шта се дешава напољу.

Подрхтавао је од страха сакривен међу штампарским машинама. После неког времена се прибрао. Радозналост је надвладала тугу и страх. И да-

ље помало тужан, као да је несрећни крај, искрао се из велике просторије са машинама, сјурио се низ степенице и изашао на улицу у велики свет.

Веома се изненадио, када је видео како је свет препун светлости, боја и звукова. У својој причи он је могао да спозна само свет написан на папиру, мада му се он и као такав допадао. Шетао се улицом и загледао пролазнике.

Приметио је да пролазници не обраћају пажњу на њега. Били су сувише заузети собом, забринуте, незаинтересовани. Мали, папирнати дечак као да за њих није ни постојао.

Што је више шетао по граду и просто упијао све детаље које је могао видети, било му је малтене драго што је изашао из своје приче и из књишког света доспео у прави.

- Ето, бар сам видео свет на онај начин на који никад не бих успео да видим, да сам остао у својој књизи - помисли папирнати дечак.

Наставио је своју шетњу градом. Међутим, лица пролазника су одударала од оне лепоте које је пружао сунчан, дан. Није их радовао лагани ветар који као да је предосећао скори долазак пролећа. Није их радовао пој птица које су се веселиле сунцу. Људи су углавном били забринуте, ужурбани, намргођени...

Шетајући тако градом, Срећан Крај се нађе пред великом зградом градске библиотеке. Помислио је како би заправо требало да се неопажено увуче унутра и потражи одељење на коме пише КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ. Ту ће сигурно наћи своју књигу из које је изашао. Могао је отићи у последњу причу и на њеном крају заузети мето које му припада. То је био његов свет – свет књига.

Ипак и даље је стајао и гледао велику зграду библиотеке. Заиста, унутра се налазио његов свет, али некако му се није дало да направи тај одлучујући корак и врати се међу књиге.

Схватио је да му се указала шанса која се врло ретко указује. Шанса да направи избор – да ли ће остати у стварном свету или се вратити у свет књига.

Дуго је тако стајао и двоумио се. Небом је, уз велику буку, прелетео авион. Наишли су, ношени ветром, брзи и тамни облаци и донели прве капи кише. Уплашен да га не ухвати киша и покваси га, склонио се испод надстрешнице улаза једне зграде и одлучио да сачека. Киша је брзо престала.

Као на текућој траци, људи, аутомобили и призори су се смењивали пред њим.

- Хеј другар! Што си ту застао као да си пустио корење! – весело залаја на њега један млади пас. – Хајде, прикључи се. Осети како се живот креће и како је леп!

- Па, изгледа да је у праву – помисли Срећан Крај – потребно је осетити живот и његове истините приче и при том помоћи другима да буду срећни. Због те одлуке, осети се лакше, као да му је камен пао са срца и бодрим кораком крену низ улицу.

(одломак из романа за децу)

Данко Стојнић: „Келнер Миле“ (2019)

Марко Поповић

ПУТОКАЗИ ОЧОВЕЧЕЊА : РОМАН

(„Алма“, Београд, 2018)

Некада давно, живело је Племе заборављеног имена.

Оправдано се питамо да ли су то најученији људи који су икада газили земаљским тлом. За сваку реч проналазили су близу две стотине синонима, што је њиховом језику донело ласкави епитет најразноврснијег. За њих, свакодневна, упрошћена комуникација није постојала. Свака реченица била је дуга, обогаћена метафорама и изразима које је саговорник већ готово заборавио; свака реченица била је попут одгонетања ребуса, јер је упрошћено изражавање представљало одраз интелектуалне неразвијености.

Са данашње тачке гледишта учинило би се да је у питању заморна, вербална онанија. Међутим, племе је бриљантност слогова, неслућену могућност избора синтагми и језик као најпоштованије достигнуће, пренело и у све друге сфере живота. Тражили су савршенство кроз мноштво. Из мноштва се излегло безброј аксиома и невероватан напредак у природним и друштвеним наукама.

Непрестано размишљање, подсећање и присећање, развило је у њима први пут у људској историји – способност критичког мишљења, иронију, песништво, али и приповедање ради решавања личних проблема (ослобађање од унутрашњег муља – уметношћу). Тражење одговора на разна питања, а тешко је проверљиво, из двадесет и првог века после рођења Исуса Христа, и становиште да је идеја о Великом потопу по први пут обрађивана управо у њиховим „Погледима на свет“. Ко је једанпут имао прилику да се увери о каквим је културним великанима, и то не само тога доба, реч, неће посумњати у ту теорију, али нажалост као доказ неће имати да приложи апсолутно ништа. Недоказиво је, дакле, да су Утнапиштим и Ноје имали свог „претка“.

Тим Робинзонима давног доба, религија је била језик. И ту су религију исповедали не једанпут седмично, или о празнике, већ сваког трена. Потага за што лепшим придевима, за поетичним описима, била је фанатичнија од клањања многобожаца, мистичнија од ритуала призивања кише и културнија од приношења жртава. Давала им је духовну испуњеност и за-

довољство собом, у смислу спајања неопходног и корисног. Уметничког и заштитничког. Земаљског и духовног.

Да ли је нужно да се свака особеност, храњена из генерације у генерацију претвори у перверзију? Пример је свакако, много векова касније, Атина, којој је њена демократија, извитоперена, прелиберална, дошла главе, то јест даљњег историјског трајања.

Шта још казати о Племену? Њихов речник бројао је близу милион речи. Синоними, синоними и само синоними. Бројчано не тако велики, једва су се, у сутон свога постојања, споразумевали. Чак су и њихови највећи интелектуалци наилазили на потешкоће.

Уништили су их Сумери, или неки Сумерима сличан народ. Занимљиво, успешно су одолевали њиховим неустрашивим, суровим најездама, нису их се плашили нити пред њима узмицали, као остали народи и племена тог поднебља, што брзо клонуше пред кишом стрела.

Гуске спасише Рим...

А човек упропасти племе. Онај који је био на стражи, хтео је да подигне узбуну. Мимиком и гестовима није могао да се послужи, јер шта ће им поред толико речи? Такви видови комуникације, не бих се усудио рећи да нису постојали, али представљали су невиђено скрнављење. Хтео је да каже:

„Долазе! Долазе од планина, запречиће кланац!“

Тај који га је слушао разумео је једино реч „голуб“, јер су се синоними за кланац и птицу готово преклапали.

„Узбуна, узбуна!“

Није га разумео, шта више мислио је да је све у најбољем реду, чим се стражар бави посматрањем птица.

Када су Сумери, без икаквих губитака, прошли кроз небрањени кланац, Племену није било спаса. Нестали су са својим задивљујућим, али у неку руку проклетим језиком. Уништили су их они којима је једна једина реч била довољна за предмет или појаву и који се нису улудо мучили поетичним изражавањем, сликовитим приказима и наратијом. Тријумф једноставности над сложеностју. И то потпун.

Душан Леон-Ћитић

БЕЛИ ХУМОР И ЦРНИ БУБРЕЗИ

(„Пресинг“, Младеновац, 2018)

ДНЕВНИК 4: ТЕЛЕ-ИЗДАЊЕ

Поштовани гледаоци, где сте? Гледате „Дневник 4“; чисто да вас обавестимо ако сте сенилни. За почетак, ово су неки од догађаја који су обележили данашњи дан, 30. фебруар:

- Председник Србије посетио Дом за незбринуту децу
- Папа нуди награду
- Вук променио длаку
- Срушила се 3 авиона
- Заиграла мечка на „Еurovision“
- Откривена изгубљена цивилизација
- Време сутра: напето као у турској серији

Председник Србије, Аца Велики, је данас пријатно изненадио малишане у 5 сати ујутро, када је ненајављено посетио Дом за незбринуту децу у Звечанској и поделио свима чврге. Председник је након тога изјавио да се уз чврге „боље мисли“ и захвалио се својим родитељима, јер да га нису толико лупали по глави, никада не би постао председник.

Папа Фрања је јуче на базену изгубио нов црни бикини марке „Пума“. Поштом налазачу се нуди покрштавање и доживотна залиха свете водице.

Да подсетимо, током овог програма више нема реклама, тако да се захваљујемо компанијама „Фиат“, „Дунав осигурање“ и „Лав пиво“, што нас нису прекидали својим фантастичним понудама и квалитетним производима.

Опозициони лидер, филантроп и заштитник пингвина, Вук Обрадовић-Јанковић, је данас на састанку своје странке испод шатора, показао своју дуго најављивану нову фризуру. Реч је о предивној нијанси плаве са извученим белим праменовима. Како је Вук изјавио у свом обраћању штампи, „Било је време за промену“, уз нагласак да „Плавуше боље пролазе у животу“. Други представници опозиције још увек нису коментарисали ову изјаву на Инстаграму.

Данас су се срушила 3 авиона компаније „Џихад“, када су пилоти изненада ступили у генерални штрајк након полетања. Погинуло је 250 људи;

од тога 200 лакше, а 50 теже. Директор аеродрома је изјавио да нема разлога за бригу, јер су већина путника и онако били страни држављани. Телеграми саучешћа су достављени Пост Експресом.

Неочекивани догађај који је данас шокирао свет се догодио на такмичењу „Еurovision“, која се ове године одржала у Јајцу. Након брадате жене и доле обријаних мушкараца, овај пут је публику освојио медвед Џиле, који је наступио као представник Косова. Одушевљени гледаоци га нису баш јасно разумели, али се поуздано зна да је певао на чистом албанском језику. У комбинацији са кореографијом плесачке групе „Логораши“ из Немачке, овај сценски наступ је оправдано заслужио 10.000 поена од анонимних гласача широм света. Након победе, Џиле је отишао на заслужени зимски сан и надамо се да ће се лепо одморити пре сезоне лова, јер неће вечно моћи да буде на листи заштићених врста.

Култура. Познати археолози, који су већ месецима радили на десетинама локалитета, у настојању да открију порекло заборављене цивилизације на изолованом острву, данас су званично изнели своје закључке да је реч о Великој Британији. Од како је Уједињено Краљевство решило да напусти Европску Унију, ова острвска земља је постала толико небитна, тако да и не чуди што је нико није препознао. „Да нисмо налетели на слике неке бабе са шерпом на глави и видели покварен сат на крову оронуте зграде, никад ову земљу не би идентификовали“, рекао је један од уважених историчара у свом интервјуу за Звезде Гранда. „Наравно, тек кад смо их повезали са Бекамом, могли смо и званично да потврдимо. Слава му“, закључио је саговорник.

Спорт. Њихови су данас урнисали наше. Надамо се да ће у реваншу наши развалити њихове.

Време. Данас ће бити променљиво сунчано уз кишу, град и снег, мада се од магле и онако неће ништа видети. Овакве временске прилике ће се задржати и наредних недеља, тако да је најбоље да сами погледате напољу. Температура ће се кретати од „да се смрзну јаја“ до „јаја на око“.

Толико за данас у овом издању „Дневника“. После овога, можете погледати емисију „Незаштићени сведок“, у коме је гост КП-123. Унапред се извињавамо због тамне слике и лошег тона – у питању су техничке сметње због радијације. Биће разговора о транспарентним плановима Н-41 и њиховој примени на ТЗ-71.

Ја сам водитељ, а ви сте гледаоци. Пријатно вече. Тао, мама!

SANJAJ, MARELO

U PUKOTINAMA VREMENA

Fascinacija početkom dvadesetog veka, onim što je prethodilo našem iskustvu i onim što mu je u osnovi: mi se bavimo rezultatima te velike kulturne avanture započete pre sto godina. U međuvremenu smo leteli, padali, davili se... I sada, treba videti šta je od toga ostalo, i šta je ostalo od onoga na početku. Osim nas samih (ako smo to mi, oni isti).

Danas, „večita deca nadrealizma“ odbijaju da se odreknu dečjeg identiteta jer treba, dakle, plutati, tako, uz neko drugo objašnjenje – lično! Postoji, zato, niz „utešnih šmrkova“, kao kod ljudi koji su se navikli na eukaliptus u tubi za ušmrkivanje: čitanje, nova lična karta, još jedna fotografija, jutarnja kafa, film u 21 h... Ali, to nije dovoljno.

- Oni misle da je kukavičluk dopušteno prikrivati kulturnim vandalizmom, - reče starac. – Neki dan u novinama, *libada*, kaže. I ne jednom, kroz čitav tekst. Kako libada? To mora biti libade, kao čeljade, ne može se reći *čeljada*, valjda.

- Vi zaboravljate radost! – uzviknu njegov sagovornik. – Ti ljudi smatraju da je radost življenja dovoljno opravdanje za sve, da je samo to što su živi i što su ovde dovoljno da kažu ili urade ma šta. Potrebno je vreme, verovatno.

- Da, vreme, sigurno. Razgovarao sam jednom sa jednim čovekom, kažu da ima dijagnozu, ali svejedno, zanimljivo je ono što kaže. - Starac utonu u veliku fotelju. – Oko je svojim živcem povezano direktno sa mozgom i slike koje se javljaju na mrežnjači idu u mozak, naravno, ali, on ima utisak da su to slike *na njegovom oku* – on zato uzima da je to on lično, razumete, a ne neka opšta karakteristika, misli da je ono što vidi deo njegovog ličnog identiteta i plaši se da će, ako se ta slika 'odlepi' od njegovog oka pretrpeti veliku štetu – tragičnu štetu, možda će i oslepeti. On zato, kaže, ne prekida nikad svoje odnose – da uvek može da obnovi svaku sliku. Malo nedosledno, rekao bih.

- Možda bi mu trebalo skrenuti pažnju na činjenicu da se ljudi, čak i oni koji drže do istih stvari, neobično razlikuju. Možda bi se moglo organizovati da još nekoliko ljudi sa njim gleda u istu stvar, isti prizor, a da zatim jedan, recimo,

zažmuri, drugi izađe iz sobe, treći skrene pogled u stranu, a neko, opet, nastavi da gleda u onaj isti predmet. I da vidimo šta će biti!

- Ako bi to bilo dovoljno. Nisam, međutim, u to siguran. Možda je to jedan od onih ljudi koji su zaostali iz nekog drugog, ranijeg vremena. Iz doba kada je svaka stvar morala imati svoje objašnjenje ili je bila fantastika! Desi se to, tako, ponekad. Ostanete negde, posle to više ne bude moguće, pretvori se u neku patologiju, kažu, nije više prihvatljivo, ne može se objasniti...

- Ne možete biti bilo čija replika ako niste zaista glupi, – nastavi svoju misao sagovornik. – A i onda je to samo površno, kao kod glumaca, iluzija koja se rasprši posle tri rečenice. Čak, treba reći i to možda, postoji velika razlika i između sasvim bliskih osoba. Moj brat, recimo, stariji brat, sasvim je drugi čovek u odnosu na mene. Posmatrao sam ga jednom kada je bio u poseti nekoliko dana, sedeo je za stolom u velikoj sobi i čitao novine. Izgledao je tako prijatno, nehajno, gledajući ga čovek bi pomislio da u tom stanu ima još nekoliko velikih soba a ne samo još ona jedna sobica. Pušio je na muštiklu, malu, od srme i ćilibara.

Ućutaše. Slika je ostala. Zatim starac reče:

- Moja sestra je, sad kad kažete, kad već o familiji pričamo, i o životnoj radosti, ostala je bila udovica, davno, pre onog rata. I ostala je sa nešto malo novca, smešno, nedovoljno, ni za šta. Potrošila je taj novac sa najvećim zadovoljstvom, na sitne stvari na koje čovek inače ne bi obratio pažnju: smatrao bi ih jednostavno životom. Ona je u to unela svu radost koja joj je bila preostala. Posle je izbio rat, pa su sasvim druge stvari bile važne, i sasvim se na drugi način sve rešavalo.

On se zagleda kroz prozor.

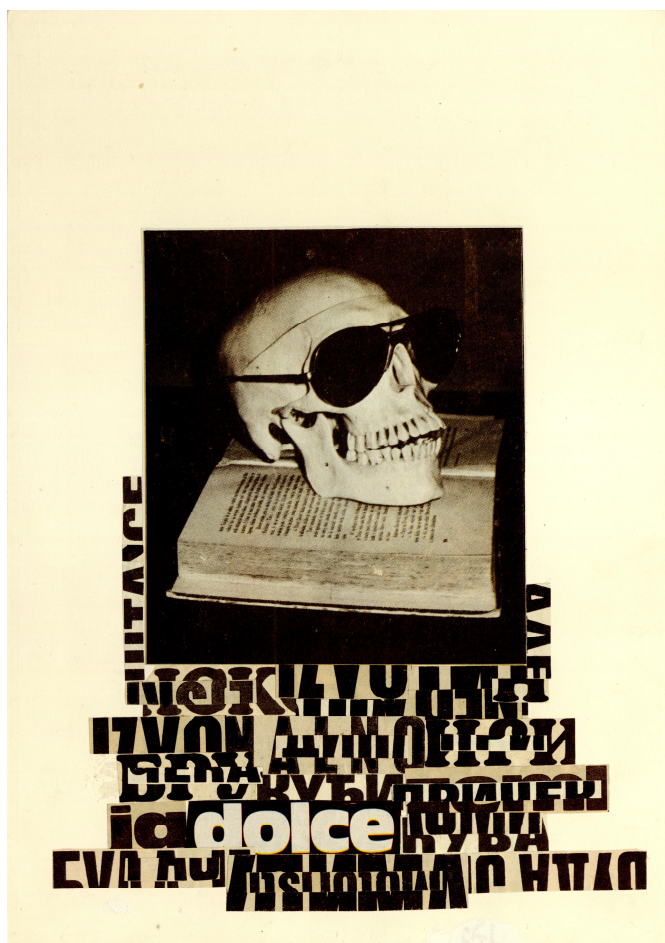
- Da, kad rekoste, na drugi način, - nadoveza se sagovornik kad je postalo jasno da starac neće više ništa reći. - Sećam se, putovali smo kolima na more a deca iz sela kraj kojih smo prolazili, a koja se nisu ni videla, - dodade naglašeno, - izlazila su na drum i stajala tako dok mi prolazimo i mahala nam. I mi smo mahali njima, uvek. Sećam se da sam osećao izvesno bolećivo sažaljenje i žalio što to osećam, iako je bilo lepo zamišljati šta oni zamišljaju dok tako mašu. Pozdravljaju putovanje i nas, nepoznate putnike. Zato je bilo lepo i zato smo i mi njima mahali, da učestvujemo u toj zajedničkoj misteriji putovanja... – On zastade malo, zamišljen. – A onda se stizalo na more, iza jedne okuke. Jurili smo da ostavimo stvari, da obučemo kupaće kostime i da utrčimo u more...

- Šta je sad sa njima, s tom decom, - umeša se starac u tuđe uspomene. – Šta mislite? Jesu li došli u Beograd, ti ljudi, kao svi ostali? Jesu li još uvek u svom selu? Nisam nikad čuo da neko priča o tom iskustvu: 'A onda smo izlazili na drum da mašemo ljudima koji prolaze kroz naš život – ili kroz naš svet, na proputovanju za more.' A vi?

- Ne, ni ja.

Uskoro se poseta završila, mlađi čovek je izašao uz neodređeni osećaj da je možda zloupotrebio strpljenje, ili umor, starijeg. Stariji je dobio još jedan primer kako s godinama čovek sve lakše upoznaje druge ljude, sve mu se otvoreni je približavaju, tek razgovora radi.

Malo vode zaostalo u pukotinama vremena.

Мирољуб Тодоровић: „Visual Poem” (1976)

Slobodan Simić

DOLAZAK ISTINE

(„Alma“, Beograd, 2019)

ZEMLJA SAOBRAĆAJACA

Čim sam prešao granicu te zemlje, zaustavila me je saobraćajna policija.

– Da li ste pili?! – bilo je njihovo prvo i direktno pitanje.

Bili su vidno nezadovoljni kad sam rekao da ne pijem tako rano.

– Kad ste poslednji put pili?! – ipak nisu odustajali.

Priznao sam da sam bio na rođendanu kod sestrića pre nedelju dana i da sam popio dva piva.

– Ooo... dva piva! – nekako sam oduševio saobraćajce. – Znete li Vi koliko je opasno konzumirati alkohol kao vozač motornog vozila?!

– Ali – pokušao sam ja da pojasnim situaciju – od tada je prošla cela nedelja... i ja od tada nisam...

– Ooo... koliko Vi nemate pojma o bezbednosti saobraćaja! – zaključili su saobraćajci. – To je očigledno za dvostruku kaznu!

I zaista, naplatili su mi dve kazne.

Samo što sam krenuo, kod prve raskrsnice zaustavila me je nova saobraćajna patrola.

– Gospodine, vozili ste nedozvoljenom brzinom!

Morao sam da negodujem.

– Pa samo što sam krenuo... nisam prešao više od 500 metara... nisam mogao ići brže od 30 km na sat...

– Upravo tako! – trijumfovao je saobraćajac. – Tačnije 31,5 km. A ovde je škola, vrtić, starački dom i psihijatrijska bolnica... pa je ograničenje na 30 km na čas!

I oni su mi naplatili kaznu.

Shvatio sam da je to neka zemlja maksimalno posvećena bezbednosti u saobraćaju, pa sam zaista sporo vozio.

Ali nisam prešao mnogo, kada sam ponovo bio zaustavljen od nove saobraćajne patrole. Ispostavilo se da u automobilu od obavezne prateće opreme, po njihovim propisima, nemam budak, pušku, hranu za tri dana, suncobran, koфу, sataru, peglu, crevo za vodu, rezervno odelo, dvogled, nosila, gumene či-

zme, šlem, radio-stanicu, bocu sa kiseonikom, bumerang, dušek i aparat za za-
varivanje.

Naplatili su mi baš veliku kaznu. I poželeti srećan put.

Ali taj put za mene nije bio mnogo srećan. Ponovo su me zaustavili sa-
obraćajci.

– Ne sumnjam da sam nešto kriv – odmah sam im se obratio – i spreman
sam da platim svaku predviđenu kaznu. Samo Vas molim da mi objasnite, zašto
me za boga miloga svaki čas zaustavljate i kažnjavate?

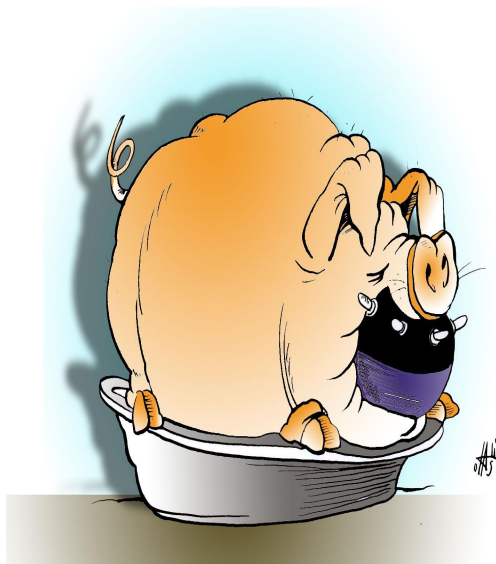
– Tako Vam je to kod nas, gospodine – sa razumevanjem me je potapšao
jedan saobraćajac. – Mi smo Vam, znate, jako siromašna zemlja. I nemamo nika-
kvih izvora prihoda. Imamo samo nekakve maline, i ovaj put. Na žalost, maline
su stara sorta, koja se ne bere sama, pa mora ručno. Ali put je, srećom, međuna-
rodni, tako da... mi živimo od naplaćivanja kazni... I ne brinite, ne naplaćujemo
mi samo vama strancima... kažnjavamo se mi i međusobno... još češće...

Interesovalo me je koliko se stanovnika bavi tim unosnim poslom.

– Pa... orijentaciono... – razmišljali su saobraćajci na glas – ako odbijemo
žene, decu, starce... i trojicu koji беру maline.. ima 3.456.622 saobraćajna policaj-
ca... plus nas četvorica...

Zahvalio sam se na dragocenom obaveštenju i uredno platio kaznu zbog
zadržavanja i zamajavanja saobraćajaca na dužnosti.

A zatim sam ubacio u rikverc, i krenuo nazad maksimalno dozvoljenom
brzinom...

Никола Оташ

Славица Станковић

ХОЋУ ДА ЖИВИМ МУЗИКОМ СВОГ ЖИВОТА

(„Алма“, Београд, 2019)

СКОРО ИЗГУБЉЕНО

Гледао је у своју жену покошен неком скрозирајућом хладноћом, нем и способан само да на себе натовари нову чињеницу којој никако раније није могао да нађе место. Сналазио се, последњих година, у породичном сумраку из навике; научио да штеди енергију, знајући да високи напон може да штети и да доведе до распада система. Али, доста је било штедње само на једној страни. Помислио је у навали емоционалног набоја, који није представљао бес у немоћи, већ потребу да нешто преломи, да оконча, па куд пукло да пукне. Никада није испољавао интензивна осећања, нарочито не негативна: то је припадало онима којима су се, из неког само њима познатог разлога, подразумевала.

Увек је владао емоцијама, покушавајући да их рационализује. Тако, наизглед нежив, упали прву светиљку, да је боље осмотри. Гледала је и она њега и да је било треће особе у том полумраку могла би им видети испитивачке погледе пуне ишчекивања.

Једна сијалица није могле да задовољи потребну бистрину виђења, јер су им образи били осенчени, па стога превише намргођени и строги. Речи су колутале мислима, заобилазећи усне и само је дужина међусобног испитивања снага могла одлучити коме ће се упалити друга сијалица. Псовке су унижавале сваки дијалог. Овде дијалога није било, и мало је вероватно да се нека неком од њих двоје поткрала, ружећи ионако замршену мисаону заврзламу.

Требало је осветлити ситуацију, погледати је из више углова. Уосталом, закључио је, бар су толико дуговали заједничким годинама иза себе. Он, као један од учесника у неравноправној игри, први притисну тастер и умножи увид у ситуацију: често је кувао, подгревао, пеглао, дочекивао госте у њеном одсуству, правдао је, као да му од тога зависи опстајање. Зачудо, никада није сумњао у њену верност, а можда је требало, онако, провокативно, мушки сујетно; да јој љубоморно стави до знања да чува свој посед по-

пут пса. Мушко ривалство, са разлогом или без њега, може да буде опасна жишка, ако се отргне контроли. Али није он био од тих који у свему налазе зрнца сумње, па њима распирују најмрачније побуде. Сама сумња би га докрајчила.

Као да је са његовог лица прочитала последњу мисао, она најпре сметено протрља дрхтаве прсте, њима пређе преко очију, а кад им се погледи укрстише, обома засветле. Малопре нервозним, сада му се учинило пркосним покретом, којим је истовремено забацила прамен косе и погледала у ручни сат, стављала му је до знања да је одмеравање снага потрошило своје време.

Устала је, нестрпљиво издахнула оно мало nelaгоде коју је накупила окупирана његовим продорним погледом и испрсила још увек младалачко, витко тело. Тај њен гест учини да му засветле небројене сијалице и он пред собом виде само гомилу маскираних ликова, али не и онај лик, лик жене који треба да испуни његову празнину.

– Е, сада је доста! – рече он кроз стиснуте зубе. Не интересују ме твоји састанци невладиних организација, ни твој аеробик, ни часови јоге, ни које-какве лудорије! Јеси ли ме чула?! Доста је бежања! – загрмео је, незауштављиво, приморавши је да не реагује; као хипнотисана жаба пред поскоком, који само што је није прогутао.

До тада није видела такву реакцију. Трже се на његов снажан ударац шаке о сто који разлиста дневну штампу и накриви полупразну чинију са воћем.

– Вечера је у фрижидеру... – прозбори, када се повратила од изненађења, међутим, он је дочека новим ударцем шаке о сто и она, по први пут, виде колико је сати, а да не упоређује временску тачност свог са зидним мерачем пролазног.

– Пресвуци се – наставио је скоро злокобно тихо – и спреми нам топлу вечеру. Затим, дозови памети оно што си поодавно изгубила у трци чији циљ сумњам да знаш. Ја свој знам и овога пута нећу лако одустати! – нагласио је.

Тајац је трајао краће од непријатности и дилеме: шта даље?

Она је са бујицом неизговорених оправдања напустила собу, а он лагано ређао новинске странице и савладавао сочност велике зимске крушке. Први утриз само што га није удавио.

Био је задовољан својом реакцијом. Некада је по требно и себе изненадити, помислио је, осетити искорак као задовољство, а не кајање да ће се из њега изродити проблем. Што би његова савест увек морала да буде близу распећа, само да би себи доказао да је то једини пут којим треба ићи. Чак и онај ударац шаке о сто није пречица. Користили су га мушки преци,

барем исто толико колико су савременици на њега заборавили, а увек је код женског рода изазивао опречне реакције. Ако се питамо због чега, може бити због тога што увек фали онај суштински, не приметни делић који, изолован лично намером, не може да сагледа суштину. Шта ће сада бити – биће, закључио је. Попут папира стављеног у машину за сечење која ће га уситнити у најтање трачице, попут тананих нерава.

Наставак је неминовно следио, а исход?

Време је сипило ритмом кишних капи које су се чуле са прозорског симса, а она је, по први пут, увидела да у руци држи свежањ кључева, не знајући којим редом да закључа сва широм отворена врата. Ако их је сама отворила, ваљда сама треба и да их затвори.

Разум јој је шапутао да редослед није битан, него да затварање већ једном отпочне. Трудио се да јој ојача самопоуздање, да је уведе у мало бржи ритам од оног који је вани диктирала киша. Говорио је да правилно процени реакцију свога мужа и да се не заваарава да он жели да је лиши личне слободе или да има намеру да поруши сва њена надања. Зар није добро што се тргао, стављајући све на једну карту. Шта да је одустао?

Припрема вечере била је рутинска. Решила је да се врати. Ако су деца отишла својим путем, треба то да учини и она, иначе ће све отићи у неповрат. Није заборавила прапочетак да је жена од човека, а не човек од жене. Само се занела. Жена прати мужа, јер има кога. Да би муж био муж, жена треба да зна своје место. Управо тако.

Тањири су чангрљали у кухињи, а мирис хране враћао у прошло. Из дневне собе могла су се чути празна обећања захуктале предизборне кампање.

Он им једним притиском на дутме затвори уста. Затим насу себи пиће, али га задржа у руци, зурећи у бистри обод старе лозоваче. Ни о чему није размишљао. Није могао.

Када се појавила у кућној хаљини, румених образа и разбарушене косе, знао је да ће све бити у реду. – Добро дошла! – рече, подиже чашу и придружи је њеној у здравици.

ČUDAN SAN

U noći, koja je bila često za moj um, nemirna, na obodu sna, došla mi je čudna zamisao. Vrtela se neuhvatljivo po umu koji nije imao odmora, a onda se javila u svojoj celokupnosti. Bio sam profesor u Kragujevačkoj gimnaziji. Između sna i jave. Budan, ali suviše zamišljen, da bih zaista ustao. Vidim te ulice kojima hodam, isto koliko vidim krevet na kojem ležim, naspram radnog stola i prozora. Zatvaram oči i ponovo hodam nekim čudnim ulicama. Ne znam šta tražim na tim putevima, ali čini mi se da je scenario već napisan. Još kad sam bio mali, upoznali su nas sa streljanjem kragujevačkih đaka. Često smo čitali pesmu Desanke Maksimović. Kada su nam pričali o tom događaju, izabrao sam da zapamtim kako profesora pitaju da li želi da odstupi, ali on odlučuje da bude streljan sa svojim učenicima. Posle sam saznao neke detalje celokupnog događaja, ali ovo što me posećuje noćas, magli granicu između realnosti i mašte. Ja sam na toj ulici, nabadam delove trotoara koji nisu razneti.

Spavao sam svega četiri sata, sa glavom nad zadacima učenika. Ne sećam se šta sam predavao. Stranice koje ocenjujem su prazne, a opet... na njima se pojavljuju istorijski podaci. Prvi i drugi srpski ustanak. Naprežem oči i kao da nazirem odgovore na pitanja. Profesor sam istorije, kaže mi zamisao koju tačni podaci ne zanimaju. Ova zamisao me vodi kroz emotivno putovanje, jasno mi je sada. Ali sa kojim ciljem? Otvaram oči. Tu je krevet, i sto, i prozor. Zatvaram oči. Na ulici sam. Razmišljam o prethodnoj noći u kojoj sam slabo spavao. Krivim zadatke, ali svestan sam da oni nisu više bitni. Koga lažem? Znam da je ta noć neprospavana zbog onoga što sledi. Šta sledi?

Zamišljam dečake kojima predajem. To nisu dečaci sa kojima sam odrastao, u mom dobu. To su neka druga deca, deca drugih roditelja. Gledam svoje ruke. Košulja ih prekriva. Imam naočari i držim torbu u desnoj ruci. Jutro je lepo, sveže. Hodam sa neizmernom težinom u nogama. Zamišljam sva ta lica koja dolaze, svaki dan, u moju učionicu. Petnaest, dvadeset, trideset života u mojim rukama. Ja ih moram oblikovati. Nisam oženjen, nemam dece. To su moja deca. Nestašni dečaci, blagih pogleda. Ne kažnjavam ih fizički nikada. Razumemo se.

To su naši klinci iz kraja. Budući muževi, očevi, radnici. Budući pisci, slikari, majstori, možda i profesori. Deca, samo deca.

Jesenji vazduh ulazi kroz otvoren prozor. Jesen je, tako je. Okrećem se na bok. U krevetu sam. Zašto mi ove misli dolaze. Zatvaram ponovo oči.

Lišće je napustilo svoje stanište i naselilo ulice Kragujevca. Stižem u gimnaziju. Trzam se, nešto me dočekuje. Više nisam ni tamo ni ovde. Samo povremeno trzanje tela budi me i vraća u moj svet. A onda kroz koji sekund, stojim ispred škole i gledam te uniforme. Ljudi trče. Nema velikih povika, sem onih na nemačkom.

Zatvoreni smo u učionici. Po celom Kragujevcu spasava se ko i kako može. Neko je kročio u ovu zemlju sa svojom bolesnom ideologijom. Kao mašina, vadi čoveka iz kamiona, baca ga na pod, vadi pištolj, jedan jedini zvuk. Još jedno cimanje, opet sam u svojoj sobi. Zatvaram oči.

Đaci su oko mene. Rekao sam im da ne brinu. Mi smo greškom ovde. Izvući ćemo se. Porazgovaraću sa oficirima. Jak udarac u vrata. Uleće pet vojnika. Isteruju nas napolje u dvorište. Pokušavam da objasnim: „To su samo deca. To su samo deca.“

Brzo su svi raspoređeni u red. Stojim sa strane. Neko konačno obraća pažnju na mene. Čudan mu je izraz lica, moderan. Prilazi mi, uniforma oficira.

„Ovo će se sada desiti. Tu nemate izbora. Ali možete odstupiti.“

Kako? Kako? Ništa ne govorim. Ti govori su za novine. Prilazim dečaci-ma. Gledaju me uplašeno.

„Biće sve u redu“, progovaram. To su moja deca. Ti nestašni dečaci blagog pogleda.

Čuju se pucnji.

Budim se naglo. Sedam na krevet i držim glavu u svojim rukama. Sanjao sam svašta u svom životu. Čudim se svemu što sam sanjao. Ali ovo sam, kroz sve magnovenje, razumeo gotovo iste sekunde. Noć je između 19-og i 20-og oktobra. Ustajem i za kompjuterom zapisujem ove rečenice, kao jedini znak saučesništva koji mogu da ponudim. Bez istorijskih podataka. Samo kroz um koji je odlučio da me povede na to putovanje u jesenjoj noći.

ISTOK I ZAPAD : PESME

STOJIM

Izgubljen korak na putu do neba.
Rađa se zora, ja ne vidim svetla.
Stigao već sam na krajeve sveta.
Na vratima neba sam sebe čekam.

Nikada spreman, još stope mi fale.
Grli me zemlja, vetar mi šapuće.
Korenjem vezan ne znam za dalje.
Licima predan odslužujem kazne.

Stakla parčiće za sobom raspem.
Razbijene iluzije, prošle fantazme.
Izloge srušene gledam kad stanem.
Prelepe lutke, beskrajno prazne.

Stare živote stavim sa strane.
Skinem sa sebe zarasle rane.
Oprostim grehe svoje i vaše.
Vidim nebo, al' stojim i dalje.

SAGORIM

Prazna palata svi zidovi goli.
Škripa i vatra se čuju u sobi.
Vetar korača do vrata niz hodnik.
Slivena senka je pala na oči.

Gori,
Palata mog uma pod plamenom tvojim.
Srce mi lupa k'o doboši noći.
Pluća mi napuni lagani dodir.
Sagorim,
S plamenom spojim misli i kosti.
Mišići se zgrče, sekunda ih drobi.
Nema me više a ipak postojim.
Bez reči, bez boli, me lagano topiš.
Pred vratima raja, samo se skloniš.
Zalupi vetar vrata i okvir
Prozora sreće, dok istopljen stojim.

Денис Дарабашић: „Представа“ (2018)

ИЗ РУКОПИСА

Никола Оташ

Живко Кулић

БОГ СВЕ ВИДИ

Међународно право се и за сламку хвата.
И Савез безбедности га је јустично низвоу.

Потрошачка корпа је скроз уфитиљила.
Живље се из града ваде.

Бог све види, али не може да верује
својим очима.

И народ има право да мисли, али не
својом главом.

Свака власт је добра, док не постане
препходна.

Љубена диплома има народну моћ.
Потписује се балцем, а све врти око
малој прстија.

Ђаво више не мора да долази по своје.
Јавни извршиоци су сасвим довољни.

Љубав не зна за границе. Кад намирише
богајство, не бича за године.

ОСТАВКА

Као и сваког јутра конектовао сам се, сурфовао порталима да видим шта има ново и о чему се највише пише. Наравно, то се тако каже, а није сам очекивао никакву новост, јер овдје је најбоља вијест кад је све по старом. Упркос томе, увијек сам се потајно надао да се можда једном нешто и деси... Вјеровао сам, да макар од толиких бивших и актуелних свјетских државника мора неко некад и умријети, па још кад би то био неко важнији да за њим и ми прогласимо дан жалости, а не неки од оних гдје би наши онда морали да лажу о унапријед преузетим обавезама, да их не би ко сликао на његовој комеморацији. Утрипован тако и подсвјесно припремљен на евентуалну вијест о неком (бјело)свјетском бесмртнику, шокирао сам се кад ме са портала „убола“ вијест: „Предсједник поднио оставку.“ Да не бих успио да у то повјерујем, покушао сам компјутер муњевито искључити, чупањем кабла из зида, а онда батерије из лежишта... На трен сам помислио да је такву вијест могао да избаци само мој издајнички кинески компјутер. Није сам дуго могао да се приберем. Са невјерицом сам се питао: „Је ли могуће!“ Размишљао сам о потенцијалним разлозима: Болест, замор материјала, породични проблеми, лични разлози, притисак споља, притисак изнутра... „Све је то могло бити“, али било је тога и раније, помислио сам, па није било ни говора о оставци, тјешо сам се. „Смрт није сигурно, хвала Богу, јер онда не би могао поднијети оставку“, закључио сам и ту опцију престао разматрати, одбацујући је као глупост, далеко било. Из страха да ко не укључи телевизор и њега сам ишчупао из зида и извадио батерију из даљинског. Опрезно сам се примачао прозору и извршио детаљно осматрање улице, да уочим и најмањи знак евентуалног ванредног стања, али ништа!? А на улици дан као и сваки други. Сви некуда журе, као да сви раде, иако су синоћ јавили да имамо скоро четрдесет посто незапослених. У трену сам помислио да лажу јер на улици не можеш видјети никога да шета, а да некуд не јури. Упркос тако деструктивним мислима, које су навирале, покушавао сам да се охрабрим, да поново сва та електронска средства укључим, суочим се са истином и прочитам вијест до краја, па таман се морао одрећи пензије. Попио сам седатив, конектовао се, као да све оно од прије не важи и наставио да сурфујем по порталима. Наслов „Предсједник поднио

оставку “ поново ме је нокаутирао са екрана и осјетио сам анксиозност која ме све јаче обузимала, али захваљујући седативу, одважио сам се да се суочим са могућом катастрофом, како бих сазнао какве су процјене, шта је за очекивати, а шта за чинити, у тако драматичном историјском тренутку. Свјесно сам се ресетовао на јутрошње стање. Лакнуло ми је кад сам видео да је то оставку дао председник Бурундија, из моралних разлога, због оптужби да је претходног дана његов службени аутомобил претицао на пуној линији, док је журио на отварање нове фабрике хране у тој малој и напаћеној земљи... „Јадан човјек”, помислих и тренутно се смирих, срећан што та узмениравајућа вијест нема никакве везе са нама, настављајући да сурфујем и размишљам: „Како смо ми срећан народ, што нас председник поштује саобраћајне прописе и никада за својих неколико мандата није пустио у погон ни једну фабрику, а камоли фабрику хране, па није ни могао да испадне жртва неке журбе, након које би из било којих, а камоли моралних разлога, морао поднијети оставку, што би нас, зна се, дубоко унесрећило”.

Данко Стојнић: „Ход 1“ (2019)

ГЕДОРА И РАДАПЦИГЕР

Мој аутомеханичар Фергусон зна како да приђе и најнеприступачнијим мјестима. Има и гедору и радапцигер.

Све је било спремно за сусрет са Азром. Мада не вјерујем да ће јој најновији модел BMW-а скренути пажњу.

Азру нијесам видио тачно двадесет и једну годину. Од оне изложбе слика на којој је тако изражајно читала стихове једног локалног пјесника да су сви мислили да је неко свјетски познат. Моје слике су разгледане узгред и то ако је неко имао очи позади јер су сви били окренути коктелу који се налазио супротно од умјетности окачене по зидовима.

Азра је била и остала само своја. Далека, недодирљива, чиста. Сумњам да ју је икада додирнула мушка рука. Виђала се само са другарицама. Био сам једани мушкарац, како каже, који је успио не само да прошета с њом, или сједне на пиће, већ и да уђе у њезину кућу. Тамо гђе су ме дочекале три сестре приближно исте љепоте, мајка и отац. Њихови родитељи су строго контролисали да се у присуству ђевојака не помене ни ријеч мушког рода, а камоли да се баве мушкарцима. Строги надзори оца граничили су се са каквим концлогорским нормама. У једној таквој корелацији, ни сам не знам како сам доспио међу њима.

Вјероватно сам оцијењен безопасним. Говорећи узвишено, са много непознатих ријечи, често и себи неразумљиво, постигао сам да се толико удаљим од свих у кући да су они, вјероватно, имали утисак да сам и буквално далеко. Њихов отац је мирно и без икакве нужде могао да пође до друге собе и да се врати, све би нашао на свом мјесту и мене тако далеко удаљеног.

Азра је била веома промишљена. Кад је требало први пут да изађемо на пиће, дуго смо одлучивали у који кафе да уђемо. Заправо, мени је било сасвим свеједно, али њој, изгледа, није. Био сам млад, имао времена напретек, па и неограничено да чекам да се одлучи гђе ћемо. И кад би већ сасвим пала одлука, услиједило би одлагање за сјутра. Зашто? Први пут сам се и сам питао, а онда ми је било јасно за свагда. До сјутра она би се детаљно распитала о кафеу: ко је власник, од каквог материјала је објект саграђен, ко су гости... Па ако и тај тест прође, ето нас. Мало је таквих локала било.

Азрин став, држање, па и гардероба, опређељивали су њено друштво. То су, по правилу, били интелектуалци, научници, крем, увијек би то био

неко ко је познавао манире, био изузетно галантан и, изнад свега, њен ниво. А њен ниво је био тако висок да, чинило се, нико не може да га достигне. Зато се и одустајало од ње. И прије него би се ступило у контакт.

Тада, када смо се виђели, послјије двадесет и једну годину, поново смо се дуго договарали гђе да изађемо. Много нових објеката, а наша два три мјеста од некад одавно не постоје... Најзад прихвата један од мојих предлога, али за сјутра. Стара прича. Ни мало се није промијенила.

Сјутрадан сазнајем све о кафеу у којем смо сјели да попијемо кафеу.

Оно што ме је посебно изненадило, од ње сазнајем да ту одсиједа и неки аутомеханичар Фергусон. Случајно знам човјека, мој је мајстор, само ми никад не би пало на памет да га питам гђе пије пиће кад му дође до тога. Али, Азра зна. Она све зна, па и то да је објекат бесправно подигнут.

Неђељу дана касније, поново код Фергусона одвозим свој BMW због ситније интервенције. Уз ћаскање, онако случајно, поменем Азру. Фергусон се мангупски насмијеши и настави о њој, али онако како је он познаје.

„Напунио сам је, каже, к`о пуњену паприку. Смotala ме је међу своје ноге тако халапљиво и разуздано као да је хтјела нешто да надокнади. Каква курава! Приредио сам јој вишедневно растурање на све начине. Највише јој се допало овђе у радионици, по хаубама расходованих аутомобила. Толико се увијала око мене и вриштала од узбуђења да сам јој могао, без устезања, радити шта ми се ћефне. А знао сам да будем и фин, па сам, пошто јој вјера не дозвољава, умјесто товатне масти, користио моторно уље да је измасирам по стомаку, бутинама и бедрима. То ју је посебно палило. А не знам шта није. Сад не могу да је се отарасим. Нон-стоп ми шаље поруке. Хоће још и још. Ево погледај. Створена је само за трпање и ни за шта друго! А одакле је знаш?“

Мој аутомеханичар, очигледно, нема појма да је она једна патријархално васпитана особа, високо морална дама и интелектуалка пар екселанс.

Не зна је он, зато му је лако с њом.

Радојка Никић Милиновић

ДАЉИНЕ

МАЛА ПОНОСНА ПРИЧА СВИТАЦА

Од сутона. Тмурна. На трен просијава.

ТАЈАНСТВО

Светло небо звезда. Љубав има тајне блиставе лепоте бескрајног у срцу. Светлост тако блиска. Радости сусрета. Богомладенац грли свет.

НЕДОСТИЖАН ЛЕТ

Немиран лет птице. Високо. Тешко достижан крилима у ноћи месечине.

КАП ВОДЕ

Освећен. Цветом босиљка додирнут. Тихим молитвама обасјано сећање на празник. Крст изнад воде уздигнут.

ДАЉИНЕ

Негде. Можда дубоко у сну. Онда се преселе. Крећу се. Одлазе. У сусрет даљинама трагање за непознатим увек изненади.

ОДЛОМАК

Не зна када је рођен. Зна само да је млађи од двадесет пет, јер, када су га нашли, још се гетао. Сада стоји пред газдарицом чекујући да чује да ли ће да га прими да ради на њеном имању. Сматрао је себе добрим радником и способним мајстором. И газдарици се чинио погодним за посао, мада је у његовим очима видела неку једва приметну злобу. Ваљда је то била последица околности под којима је растао – непатворени израз негодовања због немања порекла. А опет, могла је и под таквим околностима да се роди и нека добра душа. Карактер се наслеђује. Додуше, физиономија може да превари, нарочито код упознавања.

И, примљен је, и то из два разлога: прво, био је једини кандидат, и друго, газдарици се свидео, упркос (или можда баш због) оне једва уочљиве злобе у изразу. Укратко, свидео јој се као мушкарац, али то себи није признала. Само јој се повремено јављао у сновима. Будећи се из таквих снова, питала би се зашто га је сањала. Али, није се трудила да одговори на то питање. Напротив, већ следећег тренутка би заборавила и на сан, и на разлоге таковог сневљања.

Ево сада тог истог момка где, сав зајапурен и прашњава, лежи у некој стаји и слуша како му раздрљена и рашчупана краварица прича о тужном животу њихове газдарице. Газдарица је, вели, у младости била позната по лепоти, од које је доста и сада остало. Удала се за богатог властелина и родила му сина. Дете је, међутим, не зна се како, нестало са две године. Свапта се причало, али ништа од тога није потврђено. Највероватније, то дете је страдало због неуспелог откупа. Момку без порекла није тешко да себе замисли у улози несталог властелинског сина. Ево га где у глави саставља своју чудну биографију. Замислио се. На лицу му се чита изненадно задовољство, а мало затим се препознаје она једва приметна злоба у очима. Лепа краварица и даље му приповеда о газдаричином животу, али он је више не слуша. Доста је чуо. Ужива преживљајући то што је чуо.

А сада, после неколико дана, ево га где стоји пред газдарицом која му нешто заповеда. Он је слуша, клима главом. Хтео би, али не зна како, да започне своју причу о томе како мисли да му је она мајка а не газдарица. Полако одустаје од те намере. Опрезан је. Боји се да не изазове њен бес. Наи-

ме, и она има ту неку злобу у очима. Ваљда то само њих двоје међусобно примећују, али о томе не говоре. Чак ни сами себи то не саопштавају.

Шта је у основи те злобе, тешко је рећи. Можда се ради о некој врсти неповерења.

Какогод, ево сада (после неколико месеци) тог момка где трчи са осталом послутом ка газдаричиној кући. Звали су их да се окупе јер газдарици није добро. Доктор седи на трему и пије чај. Блед је и незадовољан. Свој део посла је завршио. Унутра је свештеник. Међу послутом је мук. Људи у себи пребирају приче о некој газдаричиној нећаки која је једини наследник имања. Момак не пребира. Поново се пита шта би било да је газдарици рекао да је можда њен нестали син.

Од тада, газдарица му се повремено јавља у сновима, у божесаклони ситуацијама.

Али, нема греха. Није му била мајка.

Данко Стојнић: „Брисање леђа“

Олга Лалић-Кровицка

БИРАЊЕ ЛИЧНОСТИ

Ма не, глупост је то плакаће и одлетјети
Летећи свијет није за њу
А можда богомољка светија од монахиње
Трећа експлозија, распао се образ, мора да се нашминка
Можда та формисана од властите форме када надолази ноћ
Не, не и не
Исмијаће све по реду и свијет ће да за небо залијепи
А ипак?
А можда та, узми драги ову вазу
Баци је у ваздух и покушај да циљаш је је је
Па по средини, а гдје друго
Ако је погодим родиће се твоја Ким
Вјероватно 30 кг дебља
Цмокни ме
Али тек кад заспим
Најљепша сам док спавам – говориш
Ништа немој говорити, долази
Ја или она или нека друга
Изабери ме љубави
Јер ја не знам себе да бирам
Ајде погоди хоћеш ли ми тачно одговорити на ово питање?
Колико имаш жена?
Сигурно ти никада није, о боже драги, досадно
Добро ти је, зар не? Не мораш да мјењаш често жене
Једно вјенчање, а жена толико колико у харему
Погодио си у циљ, али опет нисам мислила на ту вазу
Сакупићу мрве, можда сутра
Дај боже!

Зоран М. Мандић

МАЛИ ВЕЛИКИ ПОСЛОВИ

ОБУКА АНАРХИСТА

Шетња је пас
који се спрема да уједе
Након патње разлије се
течност типичне безосећајности
Питаш
с ногама у води
пливаш
час напред час назад
кажу да је увек тако када
обучавају почетнике
Дан се преломио
у огромном пожару горе север и југ
Уснио си како трчиш с транспарентом у
руци
пуштају те
неко је обрисао паролу
Триковима се избегавају смрти
Свет је полудео
виче продавац новина и затеже односе
са улицом
Ноћас ће киша говори мајка лежући
С ишијасом и надом у спасење
младог анархисте

МАЛИ ВЕЛИКИ ПОСЛОВИ

Неко просипа велике снове
а
они падају у блато
под ноге
којим тонемо све дубље
у лаж лишћа
оковани жељама
зарђали
Неко јако важан
мути обичним људима последњу
наду
претвара их у живе метафоре
позориште лутака
чистаче жутог лишћа
чистаче рђе
Неко сасвим тајан баца колаче на
земљу
док падају
ваздух их размазује и прљавим
кишама полива
мали људи великим метлама одржавају
чистоћу у граду
истим послом баве се од свог рођења

Александар Чотрић

ЧУВАРИ ИДЕНТИТЕТА

—

Чувари идентитета су црква и војска. А најбољи су наоружани попови.

—

Сви захтеви опозиције могу да се сведу на једну реченицу: Не знамо шта тражимо.

—

Од плана којег немају, бољег нема.

—

Како да се дозове памети онај који слуша само себе?!

—

Он нема мрљу у биографији, него биографију у мрљи.

—

Две ствари које не смеју никога да изненаде: снег у јануару и рат на Балкану.

—

Владар популиста говори оно што народ жели да чује, али не жели да чује оно што народ говори.

—

Власт: нас је више. Опозиција: нас је више. А нико не каже: све нас је мање!

—

Телевизије веома паметно заглупљују.

—
Пазите шта говорите на националној телевизији!
Ако не псујете, више вас неће звати да гостујете.

—
Друштвени производ непрестано расте, захваљујући појачаном раду
запослених – у Заводу за статистику.

—
Реч наших политичара нема тежину, за разлику од њих самих.

—
Примењујем хроно исхрану. Једам у тачно одређено време сваког
трећег дана.

—
Прави херој није онај којем лаворов венац стављају на главу, већ онај
којем лаворов венац полагају на гроб.

—
Афористичар је човек који је са речи прешао на мисли.

—
Памтићемо их по томе што ћемо желети да их што пре заборавимо.

—
Да нису апеловали на наш разум, не бисмо направили оволико
глупости.

—
Ко је на вишем положају, даље је од Бога.

—
Политичар је човек који свима обећава бољи живот, а обећање
испуњава само себи.

НОВИ ГЛАСОВИ

Никола Оташ

Бранкица Живковић

ПОСЛЕДЊА СТАНИЦА БАРСЕЛОНА

Постојала је једна девојка (мада, надам се да и даље постоји и да ће заувек постојати баш таква). Волела је да пије кафу, једе сендвиче са туњевином и парадајзом и слуша класичну музику (све истовремено). Гутала је љубавне и витешке романе, као и филозофске и породичне. Ма, зашто ситничарити? Све романе! Обожавала је свога пса. Желела је да се пресели у велику кућу са мансардом (одувек су је одушевљавале грађевине које имају мансарду: то је за њу било место за снове). Увек би свуда долазила бар десет минута раније, није волела кашњење.

Веровала је одувек у добро. У то да ако радиш добро и мислиш добро, можеш да се надаш само најбољем. Ако сејеш љубав, љубав ћеш и да жањеш. Ако некеме копаш јаму, ти ћеш бити тај који ће у њу да упадне. Зато је пазила, увек је пазила како се понаша према људима. Устајала је старијима у аутобусу, пропуштала људе испред себе у продавници, љубазно се јављала и познатима и непознатима. Дакле, била је једна сасвим обична девојка, рекли бисмо чак и: девојка за пример.

Све би то било сасвим обично, просечно, не много битно и занимљиво, да није имала један... Хм... Она би то назвала „животни задатак“. Да, то је реч која савршено одговара. Није се тиме бавила из професије, није била запослена на тој функцији на одређено или неодређено време, само је то... Па, обављала. Питате се шта би то могло бити? Кријумчарила је књиге! Да, то је била њена страст, њена навика, њен живот.

Како је све почело? Њен деда ју је одмалена навикао на присуство књига. Било где да се окренула, биле су по кући. И не само да су ту обитавале реда ради већ су биле читане свакодневно. Када је имала годину дана, није ништа разумевала, али је кренула да упија садржај свим својим малим бићем. Дедо је сматрао да дружење са књигама мора да започне што пре, време се не треба губити јер се после не надокнађује. Он је веровао у оно Сафоново³¹: „Свака књига, сваки свезак који видиш, има душу. Душу онога ко ју је написао и душу оних који су је прочитали и живели и сањали с

³¹ Карлос Руиз Сафон, савремени шпански писац рођен у Барселони; творец чувеног серијала о забрањеним књигама.

њом. Сваки пут кад нека књига промени власника, сваки пут кад неко клизи погледом по њеним страницама, њен дух расте и јача“. Због тог чврстог веровања учио је своју унуку да воли књиге, да их чита са огромном љубављу.

Тако је и било. Још са осам година била је прочитала најпознатије класике Достојевског, Пушкина, Андрића, Меше Селимовића... Није само читала књиге већ их је и дубоко разумевала и саосећала са њима. Болело ју је када је нека књига оштећена, поцепана. Није могла да поверује како неко може тако окрутно да поступа са њима. На почетку је лепила странице, тражила сваку ситницу коју може да поправи како би књига без проблема наставила да живи. Да, по девојци, свака од њих је водила свој лични живот, била срећна или патила. Када би отишла у библиотеку да провери како је стање поправљаних књига, разочарала би се када би видела да су се вратиле на старо. Један неопрезан читалац – и сав њен труд је био узалудан!

– Неће моћи тако! Нећу вам дозволити више да их уништавате! Деда ме је научио да верујем да свака има душу, чврсто верујем да је тако, и животом ћу бранити то уверење!

Тада је први пут задржала књигу из библиотеке, није је вратила у року. Без обзира на кућно васпитање које захтева да се све позајмљене ствари враћају власницима, није то желела да поштује, први пут у животу. Они књиге повређују и то мора стати! Прво их је доносила кући, једну по једну. Да они у библиотеци не би приметили, извештила се у фалсификовању потписа библиотекара. Дакле, све књиге су биле уредно враћане! Тако је могла да спроводи своју свету мисију. Негде у то време изгубила је деду, вечитог саветодавца и савезника. Било јој је деветнаест година. Морала је даље у борбу сама.

Знала је да не може да држи књиге на једном месту јер може бити откривена. Ако у библиотеци схвате (а схватиће) да нека фали, неће одмах започети већу потрагу. Шта је за њих једна књига, пет, двадесет? Ипак, уколико увиде да их фали све више и више, започеће потрагу. Није замишљала да би они послали и полицију и војску (тако би она поступила), али морала је да припази.

Тако је кренула да кријумчари књиге: прво у свом граду, онда у округу, и, на крају, по целој земљи (стићи ће касније чак и до иностранства). Налазила је људе за које верује да су искрени љубитељи књиге и анонимно им достављала примерке узете из библиотеке. Пре тога би прекрила жиг који је обележје да књига није приватно власништво, већ да је у власништву библиотеке (и у томе се извештила). Колико људи се обрадовало новим књигама које су им се чудно нашле у поштанском сандучету!

Временом је кренула да размишља: „Шта ако се прочује за `поштанске` књиге па се спроведе истрага о томе ко их шаље и како?“. Пuteви би заиста могли да их доведу до ње. Није њој до тога што ће одговарати, већ што ће њени вољени предмети изгубити оног ко се свим силама бори за њих. Шта ће без ње? Стресла се од саме помисли на књиге које узимају и упропашћавају неки које баш брига за сву муку и патњу кроз коју пролазе. Не, нико неће веровати у њихову душу онако како је веровао њен деда и како верује она.

Кренула је да испоручује пошту и у иностранство. Прво у регион, затим у целу Европу. Људи су се чудили када су им са непознате адресе стигале књиге на разним језицима. Девојка је знала да правим читаоцима језик није битан, да свака књига има сопствени говор који се осећа, а да се слова и не разумеју. Целу Европу су опседале књиге. О томе је кренуло да се пише. Сви медији су објављивали чланке о мистеријама у поштанском сандучету. Нико није знао одакле то стиже.

Све ово је узнемирило младу девојку. Није требало да буде тако. Све је морало остати анонимно. Знала је да мора да стане, да направи паузу. Које место да буде последња адреса последње књиге коју чува? Мора да буде неко посебно, место које има душу и срце, баш као што имају и књиге. Барселона! Да! Не постоји боља дестинација за тако нешто, за принудни и тренутни (како се надала) крај једне авантуре.

Дошла је до адресе Сафона, творца чувеног цитата који је толико пута чула од деде. Знала је да књига мора стићи њему, ником другом. Исто тако је знала да мора лично да оде и преда пошиљку. Цело њено тело је дрхтало док је куповала карту за Шпанију, за Барселону. У авиону, док је разгледала чаробне облаке који су протицали поред ње, сањала је о тренутку када ће се срести са писцем којег је обожавала, којем је веровала од првог трена када се сусрела са њим преко речи њеног деде. Стигла је. Срце јој је куцало јаче, као да је хтелo да искочи из груди. Позвонила је на вратима.

Отворио јој је проћелав човек у педесетим годинама, са брадом и наочарима. Знала је да је то Он.

Новак Ђукић

КОКОШКА

„НИЈЕСАМ ЈА ВИДИО ЊЕГА НЕГО ОН МЕНЕ.”

Урошу Тошковићу

Спуштао сам се све ногу пред ногу,
као и увек када се спуштам оном улицом,
као и увек када се спуштам,
све ногу пред ногу.

Одредиште је било далеко,
јер одредишта су даља када се спушташ,
јер одредишта су даља
кад корачаш уместо онога
који корача уместо тебе.

Наишао је мимоходом,
као да један од нас треба да умре,
као да један од нас,
ако не и обојица,
што му је верујем био
и коначни циљ.

Не бих га ни приметио,
као што никог не примећујем
када год се спуштам оном улицом,
али нисам ја видео њега
него он мене,
и онако прозиран препречи ми пут.

Ред би био да проговорим,
али питања се на том путу не постављају
јер питање је само једно,
а да узмем да објашњавам
било би исувише.

Гледали смо неко време укопани,
ја сам се претварао у угаљ,
он у песак,
мени су из руку ницали кромпири,
њему жива морска риба,
мирисали смо на јод,
и мокру земљу,
рабљених тела стајали смо не знам колико,
гледали смо се укопани.

Таман кад сам заустио да нешто проговорим,
отишао је, како је и дошао,
као да је знао
да све што се може рећи
ионако није истина.

КОКОШКА

Била једна кокошка
која је дала само једно јаје
за цео живот.
Онда су је заклали.
Бацио сам је у јаму
да и она прича

неку своју причу
магарећу
ако је једног дана
као мене
буду откопали.

Наташа Петковић

ПОЛУДИВЉА ПЕСМА

ПРОЛЕЋНА ПЕСМА

На пролеће засади једну песму драгу,
огради је рукама, загрли јој вене,
љубичицу поред ње, да допуни снагу
и лепоту скривене, усамљене жене.

На пролеће огради башту, од пепела,
запаљивих речи и песме без песама,
јер твоја чудна песма цветати би хтела,
заштити је нејаку, то не може сама.

На пролеће засади једну песму драгу,
изван бола свакога, на сунчаном брегу,
огради је црквама, улиј Божју снагу
и ушушкај сновима кад заспи у снегу.

СРПСКА ЗИМА

Замукле су птице, цвркућу пахуље,
савијена, шкрипи мотика и кука,
рефрен кротке песме слива се у муље,
химна српског бола цеди се са олука.

Снежна вуна прекрива брдашца и њиве,
у магази мишеви, дробе зрно жита,
на рачун домаћина, у тишини живе,
крај шпорета Српкиња Свето писмо чита.

На прозору времена, млечни зуб се клати
и Жена га ставља у средиште Хлеба,
кад нарасте, тада ће, пред Исуса стати,
а Земљом ће пахуље цвркатати с неба.

ПОЛУДИВЉА ПЕСМА

Ћутимо Господ и ја,
величанствени је шум,
бојазно, песма клија,
разлива се опијум.

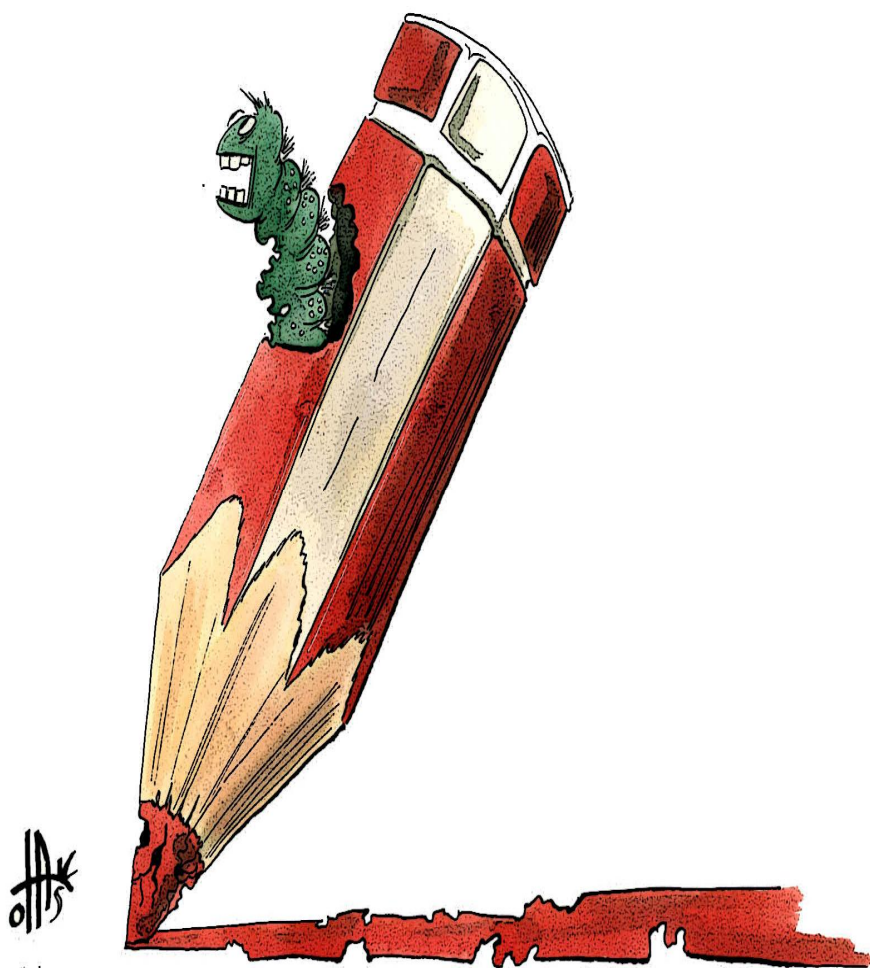
Можда сам мртва, на трен,
можда, но икад живља,
дрхти последњи катрен,
песма зри, полудивља.

Ивањицки је жива!
Ево је, поред лутке,
са кичице се слива,
видна је на тренутке.

Никола Оташ

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Никола Оташ

Уладзiмiр Караткевич

ЧОВЕК ИЗ ПОЛЕСЈА

Хушкачи на побуну и уопште сви људи који помажу свргавање власти у покрајини биће, за пример другима, осуђени и кажњени, строго и без одлагања, као што приписује војни законик; прикупљање сувишних чињеница... само компликује и успорава папирологију.

По налогу грофа Муравјова

I

— Схваташ ли да мораш бити стрељан? — упита капетан Румјанцев човека који је стајао пред њим. Овај оћута. Стајао је усправно, тела извијеног навише и само би му поглед с некаквом прикривеном тутом одлутао у правцу шуме, у коју више није могао да побегне.

У јесен 1863. године, пошто је претрпео тежак пораз у непрестаним сукобима са побуњеницима, део коњичког одреда Ченпиреја је по специјалној наредби генералштаба отпуштен у забито село у Полесју. Бурни таласи устанка полако су јењавали и, иако сам „диктатор” још увек није био заробљен и нико није знао је ли овај у Виљнусу, све се већ стишавало, пред уништењем су биле и последње побуњеничке снаге „црвених”, а несрећни, прогоњени људи крили су се по шумама.

Побуна у покрајини била је пред сломом, и ту је излазило на видело све оно што је раније пажљиво скривано: издаја, превара и смртоносни ужас. Сав најгори друштвени талог прикључио се трци пацова око лепог (сада већ) леша Побуне. Цинкарења, уцене и провокације су се просто процветаше. Престрављени мештани истресали су из џепова онолико новца, колико је клеветник тражио, само да им касније, приликом претреса, не нађу у кући или штали потурено оружје.

Сва мрскост, која се обично крије на самом дну људске душе, стидећи се да подигне главу, сада је испливала напоље и постављена за пример који треба следити. Капетан Румјанцев, који је увек био искрен војник, почео је, уз чашицу водке, да говори:

– Срање. И ови Пољачићи и ови ваши, поручниче, Ратч, полески изроди. Али, искрено речено, и ми смо такви, ако нисмо и гори. „Давитељи“. Шта више да се каже, све то великој Русији одлично иде на руку? Током једног од последњих дана михољског лета, кад су шуме почеле да, после дугог периода без ветра, сручују на тло златну кишу лишћа, а ноћи постале нарочито тамне, неко је запалио шталу и складиште муниције и оружја. Напољу је било ветровито и суво, због чега је све изгорело до темеља. Поопштрена је стража, али је већ треће вечери неко убацио у собе капетана Румјанцева и поручника Барзиловича по змију. Румјанцев се „чудом спасао“, а поручник је преминуо, иако је лекар, кога су довели из града, каустеризовао рану од угриза неким белим каменом.

И тада су војници, претражујући околину села, извукли из неке рупе под корењем старог дрвета Шумадинца. Био је испрљан до непрепознатљивости, са готово ћосавим лицем, и тешко је било са сигурношћу утврдити је ли стар или млад. Онизак, у простим опанцима и кожуху, стајао је гологлав пред официрима, чврсто стиснуте вилице. Стара пушка, секира, коју су му извукли из појаса, као и кресиво и кремен у кожној торбици били су такође сувишан доказ.

— Ко си ти? — упита га Румјанцев.

— Ловац.

— А ко те зна у околини?

— Знају звери мој метак.

Румјанцев се нервозно осмехну. Тај дивљак га је иритирао.

— А да не знаш ти можда ко је подметнуо пожар у селу и убацио нам змије кроз прозор?

— Не, не знам.

— А ко зна?

— Зна мрачна шума, небо, облаци, а онај који је то урадио, свеједно, неће рећи.

— Зашто?

Шумадинац оћута. Гледао је у небо као и пре и усне су му лако мицале. Румјанцев га погледа и рече поручнику Ратчу:

— Ето вама, љубитељима историје, одличан пример. Староседелац шума. Ух, каква фанатична њушка! Да сам имао воље да прљам руке...

Ратч одговори, трепћући својим женски привлачним очима:

— Није то фанатизам, то су класична ограниченост и животињска глупост. У овим мојим мочварама патриотизам и мржња према нама просто не могу још да се појаве. Можда уопште није он тај који је подметнуо пожар. Румјанцев се наљути:

— Али, било да је то урадио он или неко други, био то патриотизам или обично бандитско понашање, има да га стрељам. Нико се следећи пут неће шеткати с оружјем по недозвољеним местима. Доста!

И он одмахну руком у ваздуху, показујући да нема разлога даље да се одуговлачи. Шумадинца одведоше у шталу док се господа официри одморе пијући чај са румом. То је потрајало готово читав сат, и све то време Шумадинац је певао својим промуклим гласом, налик на псећи лавез, неку нимало жалосну песму. Први му приђе Ратч и виде: Шумадинац је седео, набивши се у кутак, а из таме му светлуцаху очи. Ратч упита:

— Зашто певаш песме пуне толиког гнева?

— Мужевне су – одговори Шумадинац и опет замукну.

Ратчу се допадао овај дивљак, иако је то била животиња, глупа и све дегенерисанија са сваким следећим поколењем. Код те се животиње могла приметити несаломивост. Кад би Шумадинац гледао у правцу шуме, Ратчу се чинило да је то уствари орао, стрпан у кавез, који чежњиво посматра високе планине обасјане сунцем. Тамо је већину времена светло, а овде, у јаругама, већ је мрачно и магловито, и као да се никада више неће винути у висине својим моћним крилима. Ратч је волео сељака својих белоруских предела - покорног, религиозног, накљуканог сујеверјем до коштане сржи и истовремено, јаког и издржљивог. Ево он сад тужи, што ће умрети да се исповеди.

— У ког бога ти верујеш? У унијатског или православног?

— Шта?

— Ама где је твој бог: у катедрали или у цркви?

— Човек из Полесја уздахну, па одговори самоуверено:

— А зашто бога трпати у кућицу од камена? Бог је у свакој влати траве, и у шумама, и у живом блату, свуда.

„Некакав политеизам“, — помисли поручник.

Иза Ратча се зачу бубањ: долазили су војници.

Већ се ближило вече. Беше сив октобарски дан, и иако су се рани мрази већ били завршили, они су нагризали лишће, и оно је падало одозго у црвеним слаповима, и шума је непрестано шуштала, осуђена да оголи.

Црно грање је било посебно се истицало у тој црвеној бајци, а лист је летео у цик-цак, летео, летео.

Шумадинац је ишао, опкољен са четири војника, и мрмљао нешто себи у браду. Лице би му повремено задрхтало; и на њему се би се појавио некакав изненађујуће продоран израз, готово дечије јасан. Кад су готово дошли до места предвиђеног за стрељање, случајно му у блато испаде један опанак, али он не примети и настави. Нога му је брзо поцрвенела од хлад-

ноће и Ратчу беше неугодно да гледа. Потпуно слеђен од хладноће, Румјанцев му, пошто су га поставили уз храст, рече:

— Помоли се макар.

Шумадинац послушно отпоче:

— Мајко божја, заступнице... И свети Јосипе и свети Никола, будите мојим душманима као кост у грлу. Заштите мене и земљу моју... Све напаћене...

Изгледа да чак није знао молитву, па је понављао оно што је некад негде чуо, и то без икаквог смисла. Ратч се насмеја:

— Шта овај меље?

— Зар не видиш – будала – рече Румјанцев.

А мали блатњавко продужи:

— Одвуци их у живо блато, не дај им да виде сунца... Дај хлеба напуштенима. Свети Јосипе и свети Никола... Ако не будете, као деца...

На том месту он застаде, понови „као деца“ и као да тек у том тренутку схвати да намеравају да му учине нешто страшно, он паде на колена и заплака:

— Немојте ме убити!... Господо добра, немојте ме убити! Даћу вам новац, много новца!...

Румјанцев поцрвене и повика:

— Устај! Кукавице! Ништаријо!

Човека на силу поставише поред дрвета, али Ратч изненада замишљено рече:

— Где ли он може да држи новац? Можда је тај њихов харамбаша сакрио део свог блага овде?

— Могуће је – озари се Румјанцев. – Хајде, да пробамо.

И поново крену испред њих Шумадинац. До тога места требало је само пет минута хода. Покрај ракљасте јасике он упери прст у земљу и рече:

— Ту.

Војници почеше да копају, а Румјанцев и Ратч су их помно нагледали, и на крају војнички бајонет удари о нешто. На светлости дана указа се омањи дрвени ковчег.

— Не, нема шансе да то припада влади. Превише је мало. Вероватно је његово – рече Ратч.

А Румјанцев добави:

— Ћубрад. А говоре да су сиромашни. Онде сиромашни, а овамо крију новац.

Отворише ковчег, а из њега на жуту октобарску траву испаде благо које је припадало Шумадинцу. Већи део тог блага чинили су неки црни четвороугласти каишићи.

— То су каишићи који су се користили као новац у доба Петра Великог, – рече Ратч и пљуну.

Било је ту изгребаних, позеленелих новчића, а највише парица од пола гроша, похабане копејке обрасле маховином и једна кованица са ликом краља Јана.

— Ма шта ми рече, сунце ли ти калајисано – надви се Румјанцев над Шумадинцем.

— Новац, много новца... Може се купити... Не треба.

— Ама што ми уопште причамо с њим – намршти се Румјанцев. — Стављај га уз дрво и да завршавамо разговор.

Тада Шумадинац схвати да га свеједно неће пустити и да ће скончати ту, крај своје ризнице. Он се усправи и одједном се показа виши растом.

— Ја сам подметнуо пожар, — рече он. — Ви ћете мене убити, али ја сам своје име предао другоме, и он ће вам такође подметнути пожар и убиће вас, јер крв сиромашних људи... И дошли сте у ову шуму, не оставивши ни корицу хлеба на пању, и шума вас одавде неће пустити. Овде ћете сви да помрете, јер сте лоши људи, а ја сам вас проклео.

И што је више говорио, то је Ратч био све уверенији у чињеницу да овај човек ни за шта није крив. А Румјанцеву паде на памет да је осуђени напросто тврдица – предомислио се у последњем тренутку и није им није показао право скровиште. Он мало замисли (Шумадинац је стао крај дрвета и ућутао се, само су му очи испод прљавих праменова косе који су се спуштали на лице светлוצале с мржњом). Румјанцев му рече:

— Купи себи живот.

— Не треба ми живот, — одговори одлучно и хладно Шумадинац. Пушка опали.

II

Кад су се господа официри удаљили напред и кад су Шумадинчево тело, пакленим мукама подвргнуто, закопали, један од војника кратко рече:

— Ех, господо, од таквом су беднику новац тражили.

Други додаде:

— А ја сам сигуран да би га пустили, да је онде било макар двадесет целих рубаља. Ето шта ти паре вреди... Говорка се „Пољачићи, Шумадин-

ци", а мени се чини да ако су господа на таква дела способна, ти Шумадинци треба да нам служе за пример, а не да их убијамо.

Окрену се ка рупи и ногом опрезно гурну новац у њу.

— Можда ће га неко наћи.

Само што су се Ратч и Румјанцев удаљили од места на коме је сељак погубљен, кад у честару нешто зашущта. Обојица погледаше: поред пута стајала је нека жена у ритама, измученог лица, које је наликовало на њушку паметне животиње. Два малена детета држала су се за њену сукњу, а треће је љушкало у некаквој крпи на њеним раменима. Имала је сурово намрштене обрве и испијене очи, а поглед јој се губио негде у правцу пропланка. Чувши пуккетање гранчица под ногама капетана, она несташе, као да ју је земља проутала.

— А шта ова хоће? — упита Ратч.

— Не знам.

Пођоше даље, иза се појавише војници, и одједном Ратч, који је напрегнуто о томе размишљао, крикну:

— Стојте! — повика он. — Боже мој мили! Чини ми се да почињем да схватам... Ето зашто је онако молио. Као потврда његових речи, зачу се из позадине резак врисак. Истовремено је подсећао и на урлање и на вапај човека на страшним мукама.

— Шта је то? — упита Румјанцев, који још није био све схватио.

— То је, — одговори Ратч с искривљеним осмехом. — Жена, или вучица, или можда пак нешто друго.

Румјанцев је схвати, увуче главу у рамена и готово побеже назад у село. На снегом покривеној стази лежао је Шумадинчев опанак, а вода га још није била сасвим натопила, и у њему је пливао жути лист јасике.

И тек тада је Ратч разумео да је оно што је учињено непоправљиво.

А на пропланку је нарицала жена, и у њезином су се гласу осећали такав очај, такво незнање, да се чинило да се сва земља њима испунила и да ничега више није остало у том огољеном и сиромашном пространству.

Увече се напише као летве. Ратч устаде и сасу Румјанцеву оптужбу у лице:

— То сте урадили из злобе. Поносите се својим поштењем, а сами сте хтели да покрадете тог сиромаша.

— А по чему сте ви бољи од мене? — одврати Румјанцев.

Ратч се завали на клупу и низ лице му потекоше пијане сузе. Румјанцев поправи оковратник свог мундира:

— И тако је свуда. Код мене, под Калугом, исто то видим у очима простака. Брзо ће се они дохватити секире и онда... Ми смо ту последњи гости на целој земљи, незвани, предмет мржње и осуде.

А Ратч је ридао и кроз ридање се чуло:

— О, како нас само они мрзе!.. О, како нас мрзе!.. Како нам је грозно, како је хладно живети на земљи!

Над кућицама је беснела олуја, сипала кишу на село, заборављено у шуми, чађу засипала све уонаколо, и у њеном се плачу могло разазнати и самртно стењање, и вапај удовице, и бесна рика народне увреде и освете.

1952.

С белоруског превели: Јована Георгиевски и Микита Супрунчук

Никола Оташ

Мбизо Кираша

(Mbizo Chirasha, Зимбабве)

ОСВИТ ЗОРЕ

гле многи гласови се дижу
са сунцем
оштра коља сунца се њишу
са долазећом слободом
мајка беше тамо за време
ослобађања
ја ћу бити тамо у време другог
ослобођења
револуција милиона гласова
гласова деце песме
деце земљишта
деце нерођене, деце рођене

Гласови глади у беди
гласови у сећању тих који су однесени
ветровима беснила
гласови продаваца
чији парадајзи су
згњечени у дневним нередима
гласови којима је порез
нестао на столу преговора
гласови прожети санкцијама
гласови империјализмом печени.
милион гласова
из земље чији дух
протестује песмом
чији дах је Неханада
која мирише као
магла брда Матопоса
гласови слободе долазе

гласови уморни од медом
натопљених обећања.

Ја сам глас ослобођен
мојим поетичним речима
— које пијем из песничког цитруса —
који је рођен
са сланим и слатким речима
на језику
ја сам мајка Африка која
бљује метафоре
ја сам роб мог вербалног
хвалисања

Ја сам недоречени певач Африке
ја сам црни песник
хлеб револуције
ружа која цвета ослобођење
милиони гласова певајте ми песму
посвећујем вам ову сатиру

Превела с енглеског: Смиљана Пиксијадес

Васиљ Махно

(Васиљ Махно, Украјина)

ТЕОРИЈА И ПРАКСА ПРЕВОЂЕЊА

Након Вавилонске куле све треба преводити
из шупљег у празно
или са једног језика на други
односно обући голу лепотицу у друге хаљине
и при том не унаказити њену форму: округле бокове – црвене
брадавице дојки –
отчепивши боцу њеног тела не испарити њене мирисе

сви (или готово сви) украјински песници (и непесници) који знају
пољски језик
бацише се на превођење савремене пољске поезије
јер мода пољске поезије у Украјини прогресивно расте
као и украјинске у Пољској

поткрај 80-тих купивши у Кракову збирку Чеслава Милоша
за коју сам звекнуо десетак хиљада злота
схватих да су у иностранству књиге врло скупе
Милош је већ био Нобеловац (Нобел никад неће бити Милошем)
— која је разлика —

са танком књижицом која је први пут објављена у Пољској
било је много проблема
јер су граничари још били совјетски а Милош је био пољски емигрант
уз то и борац против комунизма
морало се сакрити Милошове *Kroniki* подаље од истренираних
трагача било чега што је антисовјетско
Милоша сам успео пренети као кријумчарену робу

Збигњева Херберта тада уопште није било могуће набавити
у пољским књижарама

он исто тако није постојао ни у совјетском простору
Шимборска и Ружевић су ту и тамо превођени – макар на руски
али за Херберта – табу
касније су ми послали неколико његових књига
а ја сам затегнуо струне светла на украјинску виолину
али она не може свирати пољске ноте – те пољске струне
требало је омотати изолационим бакром украјинских
што је дало повода једном преводиоцу са пољског да размишља о
адекватности превода: он сам је целог живота преводио марљиво – као
ученик – прозу
али сада се прихватио поезије...

да би сте срели Ешберија или О`Хару нема потребе ићи у Њујорк
довољно је само прећи украјинско-пољску границу
и довољно је срести Задуру или неког из његове дружине
или прочитати песму Словенца Чучника „Пољским О`Харистима“
и примити то као еухаристију

Са Јанушем Шубером сам једном приликом прошпартао
скупа с његовим екс-наредником
целу Америку
да би се касније тамо нашао сам
и збиља схватио колико је голема!
(територијално)
јер су друге Шуберове песме навукле мирис сира –
са лојем овчије масти
и псовкама чобаница –
које – попут ноћних стража – чувају његова инвалидска колица

свако ко преводи поезију суочава се са противљењем другог језика
и њих би требало кажњавати по члану казненог Закона *за силовање*
јер ко још тако детаљно испипава тело песме сува ребра строфа

сваки пут пластична операција подмлађивања
може се завршити као неуспели покушај
а лепотица – топ модел
претворити се у дебелу девојку

ипак данас – тако се чини –
све чешће младе девојке-песме
с металним копчама у свим деловима тела тумарају по литературама
и уопште се не брину
што их једном неће спасити никаква пластична операција

Превео с украјинског: Јарослав Комбиљ

Никола Оташ

Никулина Опреа
(Niculina Oprea, Румунија)

ИЗВАН ВРТОВА

НА ЧЕЛУ ВРЕМЕНА

Цезар Моро је осликао живот на челу времена
живот у коме је
обликовао поезију да пева
уздихе
плаче
да бира оне неговане
поезија мрмља своју тугу
поред птичијег лета
преко белих таласа
уз обећање жене у огледалу
да баци њене мисли
што даље од обале
жена у огледалу сам ја

Цезар Моро ме је осликао својом крвљу
на пени морских таласа
послао ме је да изаберам истините жеље мог срца
између морске воде и неба
између неба и Земље
између Земље и звезда
ни Млечни пут ни Велики медвед
нису оно што су некад били

кроз моје вене
све даље и више него икад
моји бродови су се изгубили на путу кући

ИЗВАН ВРТОВА

Свестан сам да море остаје у доњем делу мога бића,
сваког јутра осећам његов нежан додир
као перо одбачено од беле грлице
у својим концентричним круговима
изнад увек ниже савијених глава.

Изван вртова Палате Долмабахче,
између високе и ниске плиме,
покидао сам таласе Мраморног мора,
огледала његових вода су ме тако дуго просветлиле
и сада она и даље сијају својим светлом
у некој вечери изгубљеној у магли.

„Не бојте се, не бојте се“,
море шапуће с времена на време,
несумњиво ћеш умрети у твом свадбеном кревету,
љубав је само сенка
која је прождана мраком,
сва њена величина једва достиже до ваших чланака.

Море живи у доњем делу мог бића.
Понекад море уздише као старац
који се плаши еха сопственог гласа.

Превела с енглеског: Софија Сотировска

Јануш Пастерски
(Janusz Pasternski, Пољска)

МИЦКЈЕВИЧЕВЕ ЧАРАПЕ

ЛОВАЦ

песник је ловац
држи код себе фински нож
и дебели тоболац са дугим стрелама
да би могао пробости распаљени угаљ
и преобразити га у лед

НА СТЕПЕНИЦАМА У ГРАДУ Ш.

Највише се бојим да ћу изгубити вид
Не слух или говор

Ако постоји око
Онда је то и место
Ако нема ока
Онда је то само време

Можда је због тога
То похлепно гледање
У камена лица
На апсидама катедрале
У граду Ш.

ОВЕ ПЛАНИНЕ ВИШЕ НЕЋУ УГЛЕДАТИ

ове планине више нећу угледати
нећу се попети на њихове маслинске нагибе
голе и суве

остаће беле
неосвојене
а поглед са њиховог врха
биће само машта
као бескрвне нутрине речи
или руке оца
умртвљене у тишини

МИЦКЈЕВИЧЕВЕ ЧАРАПЕ

Правдати се због недостатка ироније или вере у језик
то је исто као поскакивање у ритму, који кркља
иза прозора и не даје спавати у врућој ноћи
пored променаде. Девојке се размењују бојама,
сјаје се у сумрак вештачки нокти,
а ти са срамом затвараш сезону у Клермон Ферану.

Не знам докле воде те пукотине
из којих цуре лудило и истина.
И то што из тога произниче да ли служи поезији,
која се распричала на улици и досађује на сунцу.

У писму млађем брату песник Мицкјевич је
писао да му не може послати новац за чарапе,
јер га једноставно нема. Зато брат ипак мора
закрпити рупице и носити их још неко време.

Превела с пољског: Олга Лалић-Кровицка

Милко Христов
(Бугарска)

ЗАШИЋУ ДУГМАД НА ЧЕЖЊУ

Данас ћу те позвати,
када се тама спусти,
светлост се зацрвени посрамљено
и леђа нам окрене луна намрштена,
с косом раширеном по рамену,
у пролећној соби ће ти одећа пасти
и чежња, у очима ти само,
разцветала миришљаво заноћити.
Небо је кабина за безоблачне снове.
Неисказане речи су момци голобради.
Смех у тучцима – медоносним стрњиштима
Сенке у твојем гласу – ехо будућих листопада...
С кишом у души зашићу дугмад
и откажаћу резервацију за карту до Пакла,
само кораци мојих усана по твојим врату,
су залагај за сан пре легања.
Пицама са цветовима је твој оклоп.
У очима ти мирују ноћи.
Кап мрака спушта се
по сувом језику на ћутњу.
Вучем окидач од твоје косе
и испалујем жедне признања,
разбијам љубав у прах
и градим Свет.
Сличим маломе мраву,
који на леђима носи Сазнање.
Мисли су само сламке
да сунце пије кроз њих
од страха постављеног као мамац,

јер причања без месеца су најслађи грех.
Тело ти је ћелија № 5
и ја, по рубу умора, ступам
међу прстима ветра, напред,
где ти хоризонт довршава црте лица,
или мисли одлећу као птице,
где свлачиш своје тајне,
закопчане мојим жељама. –
Тамо ћу откинути напупели мак Очекивања
и раскопаћу корене до срама немогуће Тишине!
Голотиња ће ти се свити
до огрице незапамћених речи,
а смех ће откључати лисице
слепе Самоће.
Душа ће се уздићи из кревета прочишћена,
када Нежност изрекне неизречено:
„Опраштање!”

Превео с бугарског: Милан Димитријевић

Криштоф Билица
(Пољска)

ПОДМЛАЂИВАЊЕ

—

Патите од несанице? Бројите овце – осим ако нисте њихов власник.

—

У младости спавамо са женом, а у старости само поред ње.

—

Подмлађивање је корак назад у развоју.

—

Лагати можете у говору и писању, али не и у мислима.

—

Заправо, који би вук желео да буде у овчијој кожи?

—

Лакше је умрети за веру, него живети у складу са њом.

—

Све је речено или написано, али нису сви то чули или прочитали.

—

Умрети у сну? Шта да не? Само да се касније пробудимо.

—

Мостови повезују – посебно бескућнике који под њима спавају.

—

Када можемо оно што желимо, имамо могућност и да не желимо.

—

Легенда каже да су мора и океани настали од људских суза. Можда је то тачно. Ниво мора и океана стално расте.

—

У време крунисања глава је понизно савијена, али након тога држи се чврсто усправно.

—

Наше снове пакујемо у врећице испод очију.

—

За живог уметника прелазак у историју је смрт, а за умрлог живот.

—

Писци, пазите! У штампаријама и даље постоје гиљотине.

—

Слепи смо за сопствено слепило.

—

Уступимо место старијима! Ускоро ће га они уступити нама.

—

Смех се никада не оставља за касније.

—

И вредности, као и роба, губе своју вредност.

—

Требало би да се боримо за једнакост – права и дужности.

—

Ко зна превише, зна премало.

Превео с пољског: Александар Чотрић

Маријан Ејле
(Пољска)

НЕ УЗИМАЈТЕ ЖИВОТ ПРЕВИШЕ ОЗБИЉНО!

—
Четвороножни пријатељ човека? Кревет!

—
Лавови живе у пустињи, буве траже друштво људи.

—
У наше време само сардина може себи да дозволи луксуз
да буде без главе.

—
Пас понекад лаже као човек.

—
У животу је могуће рачунати само на себе. И то не увек.

—
Ако ти ветар скине шешир, не сагињи се да га подигнеш!

Увек ће се наћи неко услужан и додати вам шешир.
Само код великих ствари, ближњи одбијају да помогну.

—
Ако ти се чини да су сви сишли с ума, иди код психијатра!

—
Тактичност: вештина лагања о другима на начин на који бисте волели да
други лажу о вама.

—

Слабији пол је јачи због слабости јачег пола према слабијем полу.

—

План за вечерас: 1) смирити живце; 2) разговарати са женом;
3) смирити живце.

—

Моја жена и даље изгледа млада, али сада јој за то треба додатних пола
сата дневно.

—

Телевизија је сјајна ствар; омогућава вам да гледате призоре који
уопште нису вредни тога да их гледате.

—

Жена је као аутобус. Она коју чекаш, никада неће доћи.

—

Стереофонија – то је када звук долази са различитих страна. Пример:
моја жена.

—

Јазавичар: пас којег купују да би сва деца могла истовремено да га мазе.

—

Да Шекспир није написао све те драме, нико не би знао ко је он.

—

Вода – неукусна и нездрава течност која се састоји из кисеоника,
водоника и бактерија.

Превео с пољског: Александар Чотрић

РАЗГОВОРИ

Никола Оташ

Дајана Лазаревић

ЈЕДАН ДАН СА ДР МИКИТОМ СУПРУНЧУКОМ

За нашег саговорника, пријатељи и познаници (наши сународници) имају само најљубазније речи. Описују га као тихог и мирног човека, али врло искреног и проницљивог, који увек говори оно што му лежи на срцу. Он није рођен у Србији, али нашу земљу веома воли и увек јој се враћа, а српски језик говори изузетно добро. Српски језик и култура су предмет његовог дугогодишњег занимања.

Микита Супрунчук је кандидат филолошких наука из Минска (Белорусија). Тренутно је професор на Катедри за руски језик са странце на Бе-

лоруском државном лингвистичком универзитету. Завршио је студије на Филолошком факултету у Минску (2002) стекавши звање филолога и професора белоруског и српског језика и књижевности. Кандидатску (PhD) титулу је стекао 2005. године на тему из српске граматике. Један је од оснивача Минског лингвистичког друштва. Као лектор белоруског и руског језика радио је на Филолошком факултету у Београду и важио је за једног од омиљених професора.

Имамо част да Вам представимо интервју са др Микитом Супрунчуком, са којим смо провели један дан у Београду, непосредно пред Конгрес слависта, на којем је учествовао.

Професоре, ми смо Вас представили на свој начин. Желите ли нешто да додате?

Част ми је да будем представљен српској јавности у вашем угледном часопису.

Хтео бих да додам неколико речи о својој матичној катедри.

Дипломирао сам на Филолошком факултету Белоруског државног универзитета, на катедри за словенске језике и теоријску лингвистику. Оснивач ове катедре 1966. био је истакнути научник професор Адам Супрун. Његова веома интересантна предавања имао сам срећу да пратим 1997. и 1998. Ментор моје дисертације, коју сте споменули, био је Супрунов ученик, садашњи професор на Филолошком факултету Борис Норман, такође истакнути научник. На овој катедри од 2005. године држим српски језик, лингвистику и неке друге предмете.

Када је почело Ваше интересовање за српски језик? Ко су Вам били професори или ментори, који су Вас приволели учењу српског језика?

Када сам био у средњој школи, заинтересовао сам се за историју Југославије, пратио сам вести из Србије, Македоније, Босне, Хрватске. Тада, деведесетих година, дешавању су била, нажалост, углавном тужна. Извештавало се о санкцијама, сукобима, ратовима, демонстрацијама. Али то су били знакови промена, обнове, нових времена. Осим тога дивио сам се ја, дивили су се моји рођаци и пријатељи јунаштву српских војника. Тадашњи чиновници су подсећали на славна времена из далеке прошлости, из 19. и 20. века. Дакле, интересовање је почело од тренутних вести, па сам почео читати нешто о историји Јужних Словена. У средњој школи добро су ми ишли и математика и језици, тако да сам се неко време двоумио који смер да изаберам. На крају сам се ипак определио за филолошки факултет. А морам

да кажем да су у то време, деведесетих година, биле још увек свеже успоме-не о Југославији као моћној, имућној, богатој земљи. Велики углед су посе-довали обућа, намештај и одећа из Југославије.

И тако је 1997. године први пут отворена група за српски језик и књи-жевност. Било нас је једанаесторо студената, два момка и девет девојака. Професорка српског језика нам је била Људмила Леонова, одличан позна-валац српске културе, врстан преводилац, веома срдачна, деликатна, љуба-зна особа. А књижевност нам је држао професор Иван Чарота, књижевни критичар, преводилац и састављач антологија.

Када сте први пут били у Србији? Како сте путовали, какве ути-ске понели са собом?

Развој српског језика, књижевности, културе много помаже успешна вишегодишња активност Међународног славистичког центра на Филоло-шком факултету у Београду. Овај центар већ око пола века организује се-минар за проучаваоце србистике из целог света. Тај семинар обухвата на-ставу и екскурзије кроз музеје, манастире, знаменитости Србије. Веома је користан. И тако сам и ја у августу 1999. као најбољи студент србистике у Минску добио стипендију да учествујем на таквом семинару.

Што се тиче путовања, сада постоји директан лет Минск – Београд, са-обраћа се два или три пута недељно, и то веома олакшава контакте наших земаља. Али ова лепа веза се одржава од 2014, а пре тога морало се путова-ти са преседањем возом или авионом.

Ја сам ишао дужим путем: возом до Софије, па од Софије до Београ-да.

У Београду су још били уочливи страшни ожиљци натовског бомбар-довања. Био сам згранут због разарања, рушевина, трагова ратних догађаја. С друге стране, дивио сам се храбрости и јачини духа српског народа, који се борио против моћног непријатеља, издржао је и сачувао ведрину и оп-тимизам. И, наравно, веома ми се свидела српска природа, салаши, равни-це и планине, манастири и тврђаве. И укусна српска јела у кафанама, меса-рама и пекарама.

Одбранили сте докторску дисертацију на тему из српске лингви-стике: „Супстантивна промена у српском језику: Синтеза облика ре-чи“, коју сте касније и објавили (издање Белоруског државног универ-зитета, 2012). Да ли сте сами бирали тему и на какав одзив сте наишли у научној свету?

Тему сам одабрао сам. Хтео сам да систематизујем, да прикажем на један фин и јасан начин особине српских именица, правила грађења њихових облика. У том раду много су ми значили савети ментора Бориса Нормана. Имао сам срећу да упознам и консултујем познате српске научнике, професоре Предрага Пипера и Душка Витаса. Њихове сугестије биле су ми од непроцењиве вредности.

У праву сте, на основу дисертације касније сам припремио монографију. Књига је била похваљена у Белорусији и Русији, и, што је за мене веома важно, у Србији. У Србији су чак објављене две рецензије у научним часописима

Колико сте година живели у Србији? Какви су Ваши утисци о нашем народу (врлине, мане...)? Какав је био однос Срба према Вама?

Овде сам живео преко три године. Покушавао сам да упознам више људи, да видим више крајева ваше лепе државе. Свуда сам наишао на љубазан пријем, свуда су домаћини исказивали гостољубивост и срдачност. Мислим да су Срби један веома позитиван и храбар народ, такође и широкогрудни.

Као ману неких људи, не свих, али неких, навео бих повремену неуредност, алкавост. Ето, на пример, на Тргу републике се налази споменик Браниславу Нушићу. Представљен је као господин у капуту, са шеширом и штапом. Али од штапа сачувала се само дршка. Дакле, у центру престонице је споменик, који треба поправити.

С друге стране мислим да то можда сведочи да људи живе опуштено, да нису увек под притиском, не брину и не јуре. А ослобађање од стреса је велико благо. Посебно кад ти је земља у транзицији, кад нема сигурности у наредним годинама. Стекао сам, такође, утисак да су Срби добри мајстори-грађевинари, раде вредно, квалитетно и доста брзо.

Током боравка у Србији, били сте на позицији страног лектора за белоруски и руски језик на Филолошком факултету у Београду. Како је било радити са српским студентима? Колико су се интересовали за Ваше предмете?

Интересовање за руски језик је било велико, увек смо имали неколико група за руски као главни језик, за руски као други и за руски као трећи језик, па смо морали да ограничавамо пријављивање. За белоруски језик интересовање је било знатно мање, ипак смо успевали да упишемо једну сту-

дијску групу за белоруски језик као додатни језик, а од 2017. почела се предавати и белоруска књижевност, коју је држала Светлана Гољак.

Морам да кажем да су српски студенти у принципу слични белоруским и руским. Има и талентованих и лењих. Можда је главна особина мојих ученика у Србији било следеће: могао сам да запазим, да они веома поштују образовање као систем, своје професоре и знање као такво.

Можете ли да упоредите положај младих стручњака (студената) у Белорусији са њиховим колегама и вршњацима у Србији?

Положај студената у Србији и Белорусији је сличан: имају бесплатно школовање и школовање за новац. Прошле године у Белорусији је скоро пола студената студирало за новац, а прву годину је уписало 58 хиљада, и то само 27 хиљада на буџету. Ове, 2018, године прву годину је уписало 50 хиљада, од којих 26 хиљада на буџет. Колико знам, на српским факултетим сваке године постоји могућност да се пређе на буџет, ако добро студираш, односно бесплатно студирају они који имају већи просек. Мислим да је такав приступ бољи него у Белорусији. У Белорусији, ако си положио пријемне испите и ушао на буџет, онда чак и ако имаш ниске, али позитивне оцене (од 4 до 10), на следећим годинама остаћеш на буџету. А самофинансирајући студент плаће студије сваке године чак и када има бољи просек.

И у Белорусији и у Србији сада су врло популарне ИТ-професије, страни језици, царина, маркетинг, право.

А иначе мислим да је свуда омладина активна, покретна, жели и може да проба ново. Омладина је покретач напретка.

Преводили сте приче истакнутих белоруских писаца на српски језик и објављивали у српским књижевним часописима. Покренули сте и преводачки пројекат са својим студентима из Београда, који су, такође, преводили кратке приче. Упоредите српску и белоруску савремену књижевну сцену. Колико је тешко објавити преводе са белоруског (руског) на српски и обрнуто?

На белоруској и српској књижевној сцени раде, како представници млађих, тако и старијих генерација. Напредује и књижевност за децу. Шта се тиче објављивања превода, у принципу, у повременој штампи преводи имају своје место. Издати књигу је теже, ипак наши писци нису толико познати у другим срединама да би могли рачунати на комерцијални успех, осим можда религијске (верске) литературе, коју подржава црква и која се више купује.

Реците нам нешто више о свом преводачком подухвату збирке песама „Змај у зеленим чарапама“. Како је дошло до тога, да преведете збирку и да ли ћемо је ускоро имати објављену на белоруском језику?

Вероучитељ Милош Јефтић ради у Техничкој школе „Миленко Веркић Неша“ у Пећинцима у Војводини. Преко десет година води литерарну секцију. Деца из те секције су освојила многа признања на различитим књижевним конкурсима и такмичењима. И тај активан и надарен човек положио се да збирка песама буде преведана на друге језике. Пошто није имао пара, тражио је волонтере. Одлучио сам да се мало одужим српској култури, да подржим талентоване младе људе, и тако сам пристао да припремим превод збирке на белоруски језик.

Предајете српски језик на Филолошком факултету у Минску. Има ли интересовања за српски језик, књижевност и културу код белоруских студената?

Од 1997. године уписујемо групе за српску филологију као главну, и то сваку трећу годину. Обично има интересовања, група броји око 12 студената. Млади људи са задовољством проучавају историју и фолклор, стару и савремену књижевност, граматику и стилистику српског језика.

Учествовали сте на овогодишњем Конгресу слависта у Београду. Какав научни рад представљате?

Представио сам реферат из историје белоруске славистике XX века. Белоруска славистика стасала је на почетку XIX века у радовима Павела Шпилевског, Михајла Бобровског, Адама Чарноцког, Адама Киркора, Евдокима Романова и др. Систематски научни рад у славистици почео је академик Ефим Карскиј на почетку XX века. До тридесетих година XX века напредују белоруске хуманистичке науке, а онда долази таласи политичких репресија, велики број професора, књижевника и истраживача страда. Онда сам говорио о препороду белоруске славистике у другој половини XX века и научном доприносу професора Адама Супруна (1928–1999), који је од 1966. радио на Белоруском државном универзитету. Био је утемељивач катедре за теоријску лингвистику и славистику. Представља редак спој научника, наставника и организатора. Едуковао је преко 50 кандидата наука (PhD) и преко 10 доктора наука (редовних професора). Објавио је преко 600 научних радова о словенским језицима, етимологији, психолингвистици, семиотици, математичкој лингвистици. Водио је тимове сарадника из не-

колико земаља, који су припремили асоцијативне речнике белоруског, украјинског, летонског и киргиског језика, фреквенцијски речник белоруског језика, две свеске етимолошког речника белоруског језика и др. Био је један од ретких стручњака за полапски језик (језик Словена који су становали у Немачкој у Средњем веку). Захваљујући његовом неуморном залагању, отворена је група за словенске језике на Белоруском државном универзитету 1993. године. На овој групи студирају се српска, бутарска, пољска, чешка, словачка и украјинска филологија.

Када дођете у Србију, шта волите да посетите? Где излазите са пријатељима? Имате ли омиљени град? Шта волите од српске кухиње?

У Србији највише ми се свиђа природа: паркови, шуме, планине, језера и реке. Становао сам само у Београду, а обилазио Ниш, Крагујевац, Ариље, Чачак, Ужице, Смедерево, Тополу, Златибор, Чајетину, Тршић. У сваком граду нађем нешто занимљиво, необично. А највише ми се свидео Нови Сад. Има све што је потребно за живот, а није толико густо насељен, нема толику гужву као што је у Београду. Изграђен је по мери човека. Када долазим у Нови Сад, трудим се да свратим и у Сремске Карловце. Овај градић поседује сасвим посебну чар. Одише духом старине. Средњовековни град кућица, уличица и цркава специфичне архитектуре.

Када сам био тамо, свратио сам у ресторан „Дунав“ који се налази поред пруте на обали реке. Тамо се одлично кувају јела од рибе: смуђ, шаран, пастрмка, скуша. Од српске кухиње волим, такође, кајмак, телећу чорбу, пуњене паприке и пребранац.

Ви сте успешни у своме послу. Можете ли да дате неки савет младим филолозима, о томе како се долази до успеха?

Појам „успех“ је, донекле, релативан. За некога успех је новац, за другог – каријера, породица, књиге или ученици. Трећи жели све ово, и то што пре.

Осим тога, филологија је широка област знања. Филолози раде као наставници и професори, као научници-истраживачи, као лектори или редактори, преводиоци или новинари, медијски радници, библиотекари, у службама за штампу (јавност) итд. Могу само то да кажем, са тачке гледишта факултетског професора, а раније сам радио и као уредник у једној издавачкој кући.

Рад на факултету захтева разноврсне активности. Треба држати часове, и то из различитих предмета. Треба помагати студентима да припрема-

ју семинарске, дипломске и магистарске радове. И сам професор треба да пише чланке, уџбенике, скрипта. Треба учествовати на конференцијама и семинарима.

Филологија предвиђа рад с књигама. И раније било их је много, а сада нас је преплавило море информација. И ту треба разликовати важне и неважне или лажне податке. Препоручио бих да читате класична дела, истакнуте научнике у филолошким гранама. И да не јурите за модерним, тзв. актуелним темама – можда ће се испоставити да су празне. Мислим да је добра навика правити белешке док читаш озбиљне књиге. Мало је то заморно, али касније користи.

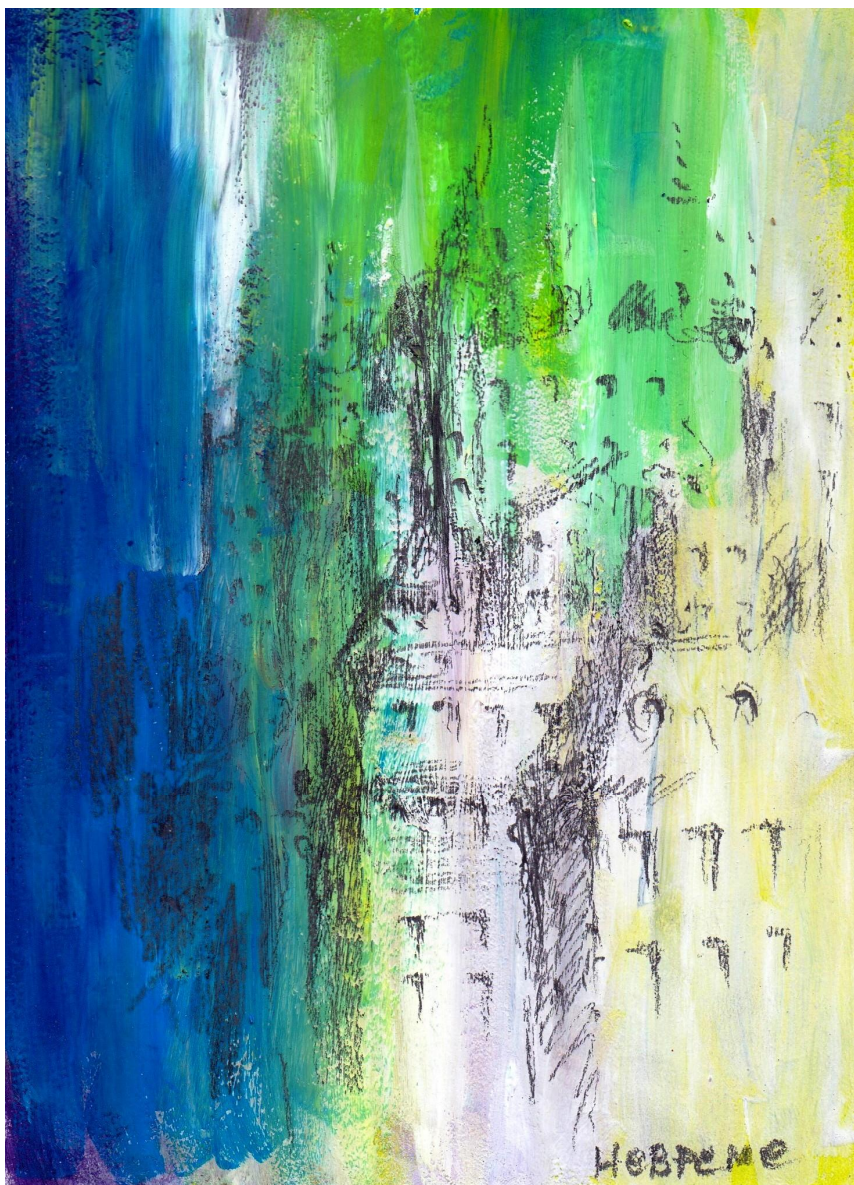
Значи, за све ове активности филолога тражи се доста времена, елана, надахнућа. Потребно је знати како планирати свој дан, месец и годину. И, наравно, треба бирати посао који волите. Ако волите посао, биће успеха, и рад вас неће замарати.

Шта бисте нам препоручили за читање из белоруске књижевности? Како бисте позвали наше читаоце да посете Белорусију?

Белоруска књижевности је доста стара и богата, има и поезију, и прозу, и драме, и беседништво. Почиње у 12. веку. Ипак, можда за прво упознавање пре бих препоручио дела из 20. и 21. века. На пример, дивне песме Јанка Купале и Максима Богдановича (збирка „Венац“ овог другог је преведена 2017. на српски језик). Одређену представу о белоруској поезији можете стећи ако прочитате „Антологију белоруске поезије“ у преводу Миодрага Сибиновића, коју је саставио Иван Чарота, а објавила Српска књижевна задруга 2012. године. Најтоплије препоручујем дужу приповетку „Дивљи лов краља Стаха“ Уладимира Караткевича (2007), као и друга његова прозна и песничка дела. Био је изузетно талентован аутор. Не бих да ограничавам интересовања српских читаоца, само да наведем неколико имена истакнутих књижевника. Мислим да ваља прочитати Васиља Бикова, Андреја Макајонка, Уладимира Жилку, Јанка Бриља, Анатолија Сиса и др.

Захваљујемо се нашем саговорнику на издвојеном времену и у име Редакције желимо му још много успеха у даљем животу и каријери.

АУТОРИ

Данко Стојнић: „Провала облака у доњем граду“ (2019)

АЈДАЧИЋ ДЕЈАН – Рођен је 1959. Доктор филолошких наука. Филолог, фолклориста, етнолингвиста, теоретичар књижевности, преводилац и уредник. Објављује радове на српском, бугарском, пољском, украјинском, руском, енглеском и италијанском језику и преводе са руског, украјинског, бугарског, пољског и италијанског. Оснивач је и главни уредник фолклористичко-етнолингвистичког часописа *Кодови словенских култура* (од 1996 – 10 свезака), и Украјинско-српског зборника *Украс* (од 2006 – 8 свезака). Аутор књига: *Избрана дела* (приче, коауторски са Иваном Срдановићем, Београд, 1988), *Новак Килибарда. Научник и књижевник* (Бар, 2000), *Прилози проучавању фолклора балканских Словена* (Београд, 2004), *Короткий українсько-сербський словник сполучуваності слів* (Кијев, 2005, са Јулијом Билоног), *Славистичка истраживања* (Београд, 2007), *Футурославија. Студије о словенској научној фантастици* (Београд, 2008, 2009), *Футурославија. Літературознавчі огляди про футуро-фантастику* (Кијев, 2010), *Славистичні дослідження. фольклористичні, літературознавчі, мовознавчі* (Кијев, 2010), *Демони і боги в слов'янських літературах* (Кијев, 2011), *Еротославија Преображења Ероса у словенским књижевностима* (Београд, 2013), *Еротославија: Перетворення Ероса у слов'янських літературах* (Кијев, 2014), *Поредбена српско-украјинска фразеологија* (коауторски са Лидијом Непоп-Ајдацић, Београд, 2015), *Порівняльна сербсько-українська фразеологія: Навчальний посібник* (коауторски са Лидијом Непоп-Ајдацић, Кијев, 2015) и др. Приређивач је двадесетак тематских славистичких зборника (о еротичи, антиутопијама, чудима, фантастици, телу, Тесли и др.) објављиваних у Београду, Кракову, Кијеву, састављач је антологије савремене српске драме на украјинском *Новітня сербська драматургія* (2006) и ауторских зборника радова Војислава М. Јовановића (1997, 2001), Новака Килибарде (три књиге 1998, 2011), Миколе Рјабчука (2003), Дарка Сувина (2009), Пера Јакобсена (2010) и Жежија Бартмињског (2011). Живи у Београду и Кијеву.

АНДРИЋ ИВО МИЈО – Рођен је 1948. године у Чанићима код Тузле. Дипломирани политиколог. Објавио је више од тридесет и пет књига поезије и прозе, као и десет књига афоризама. Књижевни радови преведени су му на десетак страних језика. Члан је Друштва хрватских књижевника и Друштва писаца Босне и Херцеговине. Живи у Загребу.

БЕТОСКА ТАТЈАНА – рођена је 1988. у Струти (Северна Македонија). Дипломирани филолог (румунски језик и књижевност). Бави се преводилаштвом са румунског, македонског, српског, енглеског и италијанског. Добитница награде „Михај Еминеску” (2012). Превела следећа издања: *Последње крило Јона Деаконеску* (2016), *Ode, o da* Риста Василевског (2016), *Сутон годишњег доба Јона Деаконеску* и *Spinii trandafirului* Манолиса Алигизакиса (2017).

Билица Криштоф – Рођен 1946. године у Пољској. Писац и музиколог. Живи у Варшави.

Влаховић Владислав – Рођен је 1963. године у Ровцима, општина Колашин. Пише афоризме, епиграме, поезију и сатиричну прозу. Збирке афоризама: *Ноћ дугих језика* (1996), *Увјерење о држављанству* (1998), *Непознати извршилац* (1998), *Ноћне море* (2007). Објављивао је у преко шездесет листова и часописа у земљи и иностранству. Превођен на више од десет језика, међу којима су енглески, немачки, француски и руски. Заступљен је у више од шездесет зборника, лексикона и антологија. Добитник је више од шездесет књижевних награда и признања, међу којима око четрдесет међународног карактера. Живи у Подгорици и Бриселу.

ГЕОРГИЕВСКИ ЈОВАНА – Рођена је 1994. године у Пироту. Дипломирани филолог (руски језик и књижевност).

Гуц Михајло – Рођен је 1930. године у поткарпатском селу Јановка у Украјини. Доктор филолошких наука. Аутор око 200 научних радова, међу којима су и књиге: *Сербско-хорватска народна пісня на Україні* (1966), *Сербско-хорватські народні пісні*, антологија у којој је Гуц начинио избор и пратеће напомене (1970), збирка фолклорних записа Јевгеније Јарошинске *Народні пісні знад Дністра* са избором, предговором и напоменама (1972), два илустрована албума *Леся Українка. Життя і творчість у документах, фотографіях, ілюстраціях*: *Альбом* (коаутор Н. Л. Росошинска) (1979, 1986), *Василь Стефаник: Альбом* (1983), приручнике *Українська мова у професійному спілкуванні. Посібник* (у коауторству са И. Олијник, И. Јушчуком) (2004), *Українська мова у діловому спілкуванні* (2005). Живи у Кијеву.

ДАРАБАШИЋ ДЕНИС – Рођен је 1990. године у Сремској Митровици. Пише поезију. Објавио је књигу песама „Исток и запад“ (2019). Живи у Сремској Митровици.

ДИМИТРИЈЕВИЋ С. МИЛАН – Рођен је 1947. у Лесковцу. Дипломирани астроном и физичар, доктор наука. Аутор више књига о астрономији. Пише и преводи поезију. Књиге: *Песме* (преведена на бугарски), антологија *Космички цвет* (2003) и *Пред звезданим вратима* (савремена бугарска поезија, 2015). Члан је Удружења књижевника Србије.

Ђукић Новак – Рођен је 1984. године у Београду. Спортски тренер. Пише песме и афоризме. Објавио је збирку песама *Златна пера и орлови*. Живи у Београду.

Ђуричковић Милутин – Рођен је 1967. у Дечанима. Доктор филолошких наука. Песник и прозни писац за децу и одрасле, новинар и књижевни критичар. Члан Удружења књижевника Србије и Удружења новинара Србије. Уређивао часописе *Светионик* и *Наше стварање*. Заступљен у 35 антологија и

избора. Радови су му превођени на десетак језика. Објавио је 53 књиге – 16 белетристичких (песме, афоризми, романи) и 37 научно-стручних издања. Добитник је награда: *Сима Цуцић* (најбоља књига за децу, 2010), Награда за најбољу дечију књигу године (Подгорица, 2010), *Раде Обреновић* (најбољи роман године за децу, 2011), *Доситејево перо* (трећа награда дечијег жирија, 2011, 2013). Живи у Београду.

ЕЛЕ МАРИЈАН – Рођен 1910. године у Пољској. Умро 1984. Пољски сатиричар, новинар, сценариста и главни уредник часописа „Пшекруј“.

ЖИВКОВИЋ БРАНКИЦА – Рођена је 1988. године у Пуковцу код Ниша. Мастер професор српског језика и књижевности. Пише приче и књижевну критику.

ЈАНКОВИЋ ОЛИВЕР – Рођен 1957. године у Београду. Дипломирани филолог (пољски језик и књижевност). Пише поезију, прозу, драме и радио драме за децу и одрасле. Такође се бави и књижевном критиком. Објавио је следеће књиге: *Мит и завичај* (2000, монографија, коаутор), *Морска звезда* (2000, приче за децу), *Распродаја душе* (2005, приче), *Глас ствари* (2008, песме), *Талија и Меломена* (2010, песме), *Два реквијема и прегршт живота* (2015, песме). Електронске књиге: *Још један дан до вечности* (2014, научно-фантастичне приче) *Drachentrilogie* (Змајска трилогија, сликовница на немачком језику, 2015) Драмска дела: *Мајор Гавриловић* (монодрама, 2001), *Најважнија унука на свету* (монодрама за децу, 2001), *Дискреција загарантована* (монодрама, 2007), *Мој деда Хогар* (позоришна представа за децу, 2018), *Срећан Крај* (роман за децу, 2019). Члан је УКС. Живи у Београду.

ЈЕФТИМИЈЕВИЋ ЛИЛИЋ МИЛИЦА – Рођена 1953. године у Ловцу, код Бањске, Косово и Метохија. Магистар филолошких наука. Објављене књиге: *Мрак, избављење* (1995), *Хибернација* (1998), *Путонис коже* (2003), *Чарање* (2007), *Сиже случаја* (2002), *Одвијање свитка* (2009), *Мистерија љубави* (2011), *Критички темељи и домети* (2011) *Жубор ума (Il gorgoglio della mente)* (2012), *Тетоважа ума* (2012), *Мозаикот на создателот* (2012), *Das mysreium der liebe* (2012), *По мери мита* (2014), *Очи у очи са судбином* (2015), *Партенон звездама зидан* (2015), *Ватра и слово / Il fuoco e il verbo* (2015). Књиге критика: *Поетика слутње* (2004), *Епистемолошка осветљавања* (2007), *Егзактност тајне* (2012), *Понирања (у прозни текст)* (2015). Песме су јој превођене на: руски, италијански, енглески, француски, арапски, словачки, бугарски, мађарски, немачки и друге језике. Критике на: енглески, италијански, македонски... Живи у Београду.

ЈОКИЋ ПЕРИЦА – Рођен 1962. Дипломирани професор књижевности. Пише кратке приче, сатиричне приче, афоризме, драме, романе. Објавио једанаест књига: *Паметнији попушта* (афоризми, 1996), *Ти си мој геније* (роман у балади, 1996), *Доручак за Ему* (драма, 1997), *Тачно у подне* (антологија радио афоризма, 1998), *Лифт* (драма, 1999), *Причам ти причу* (сатиричне приче, 2013), *Ис-*

куства Роберта Ниманија (сатиричне приче, 2014), *Огледи Роберта Ниманија* (сатиричне приче, 2015), *Свемирски дневник* (роман, 2015), *Строго за јавност : афоризми и закони* (2016), *Изразито добре приче* (2017, 2018), *Сазнања Роберта Ниманија : Баш добре приче* (2018) и *Приче : избор* (2018). Сарађује са часописима. Заступљен у бројним зборницима и антологијама. Награђиван. Превођен на руски, енглески, словеначки и македонски језик. Живи у Беранаме.

ЈОКНИЋ МИЛОРАД – Рођен је 1950. године у Пљевљима. Збирке афоризама: *Са дна истине* (1998), *Домишљаји* (2005), *Индекси препознавања* (2017). Објавио је четири збирке песама. Уредник више часописа. Награђиван. Заступљен у антологијама.

КАРАТКЕВИЧ УЛАДЗИМИР (Уладзімір Сямёнавіч Караткевіч) – Рођен је 1930. у Орши, умро у Минску (Белорусија) 1984. године. Белоруски писац, песник, драматург, сценариста и публициста, класик белоруске литературе и једна од најсветлијих фигура белоруске литературе 20. века. Први белоруски писац који је употребио жанр историјског детективског романа. Најпознатија дела: *Дивљи лов Краља Стаха* (историјско детективски роман), *Седа легенда*, *Класје под српом твојим* (роман), *Христос се приземљио у Гродни* (роман), *Црни замак Олшански* (роман), *Земља под белим крилима* (есеји).

КИРАША МБИЗО (Mbizo Chirasha) – Рођен је 1978. у Зимбабвеу. Песник, писац и рецитатор. Оснивач неколико креативних пројеката, међу којима су: *Млади писци*, *Ово је афричка ноћ поезије* (2006-2008), *Аматерска поетска конференција* (2007-2010), *Фестивал афричких бубњева...* Сарађује са више од 60 часописа, заступљен је у бројним антологијама, новинама и електронским блоговима широм света. Објавио више књига поезије. Живи у Харареу.

КОМБИЉ ЈАРОСЛАВ – Рођен је 1944. Дипломирани технолог. Од 2001. преводи с украјинског језика на српски и са српског на украјински. До сада је превео: *Мисија у Африци* (2002), *Ивана Купала* (2005), *Ривне/Ровно – Зид* (2006), *Слатка Дарусја* (2007), *Преподобни Јов, игуман Почајивски* (2008), *Boa Constrictor* (2009), *Усі на сцену (Хајдемо на позорницу)* (2001–2009), *Коняк з дощем (Коњак уз кишу)* (2009), *Cornelia Street Cafe* (2009). Његови преводи су објављивани у бројним нашим и страним часописима.

КУЛИЋ ЖИВКО – Рођен је 1954. године. Доктор правних наука. Универзитетски професор. Афоризме пише још од студентских дана. Објављивани су му у бројним листовима и часописима и на Радио Београду. Објавио је књиге афоризама: *Ја сам тај* (1987, Београд), *У кожи свога народа* (2002, Београд), *У канцама демократије* (2009, Београд), *Афоризми: избор* (2013, Београд), *Незаштитени сведок* (2013, Београд), *Прекомерна употреба демократије* (2015, Београд), *Под будним оком демократије* (2016, Београд), *Јуначење из мишије рупе* (2018) и *У оковима демократије* (2019). Живи у Београду.

ЛАЗАРЕВИЋ ДАЈАНА – Рођена је 1993. у Шапцу. Дипломирани филолог. Преводи с руског, белоруског и енглеског. Објавила је три књиге поезије, један роман и једну биографију. Живи у Београду.

ЛАЛИЋ-КРОВИЦКА ОЛГА – Рођена је 1980. у Шибенику. Дипломирани филолог. Књижевница и преводилац српско-пољског порекла. Пише песме, кратке приче, хаику и драме на пољском и српском језику. Објавила је десет збирки песама на пољском, српском и словеначком језику, као и једну збирку драма. Превођена на енглески, бугарски, литвански, македонски, русински, белоруски, руски, словеначки, румунски, шпански, немачки и албански језик и заступљена у више десетина антологија и алманаха на Балкану, у Пољској и Немачкој. Лауреат петнаестак књижевних награда у Пољској и на Балкану. Са пољског и на пољски језик превела је више од четрдесет збирки песама и прозе аутора из Пољске, Србије, Хрватске и Словеније. Живи у Дукли (Пољска).

ЛЕОН-ЋИТИЋ ДУШАН – Рођен је 1985. године у Ужицу. Мастер-инжењер организационих наука. Заступљен у зборницима, сарађује са часописима и блогovima. Сатирична збирка *Бели хумор и црни бубрези*. Живи у Ужицу.

МАНДИЋ М. ЗОРАН – Рођен је 1950. године у Владичином Хану. Дипломирани правник. Објавио је следеће књиге песама: *Кораћи сумње* (1971), *Путник и његова невоља* (1976), *Опекотина* (1980), *Упуство за опстанак* (1982), *Каринска тројства* (1987), *Читаоница* (1989), *Нишан* (1990), *Крај сезоне* (1991), *Бизарна математика* (1991), *Цитати* (1992), *Радови на путу* (1993), *Наспрам чуда* (1994), *Крај сезоне и друге песме* (1995), *Цитати и друге песме* (изабране песме, 1996), *Нисам никада написао песму коју сам могао да напишем* (1997), *Апатин и песме од пре* (1998), *Усклине, прозора* (2000), *Нестварни штафелај* (2005) и *Мали (п)огледи* (2006 и 2008), *Бог у продавници огледала* (2010), *Оквир* (2011), *Кафкина фонтана* (избор из поезије, 2012) и *Србија у дубоким водама* (2015). Објавио је књигу микро-есеја *Мали наслови* (2003, 2008). Објављени су му избори из поезије на италијанском, *Господово писмо*, у преводу Драгана Мраовића (1994) и на македонском, *Не бринем за наду*, у преводу Ристе Василевског (2004). Заступљен је у великом броју антологија и прегледа српске поезије у земљи и иностранству (на италијанском, македонском, немачком, пољском, мађарском и др.). Био је члан жирија књижевних награда: „Госпођин вир“, „Бранкова“, „Печат вароши сремскокарловачке“, „Павле Адамов“, „Душан Васиљев“, „Песничке стазе“, „Ервин Шинко“, „Круна деспота Стефана Лазаревића“, „Књига године Друштва књижевника Војводине“, „Ленкин прстен“, „Меша Селимовић“, „Повеља Карађорђе“, „Милан Ракић“, „Лаза Лазаревић“, „Миодраг Борисављевић“ и др. Добитник је бројних награда за књижевни рад. Пише поезију, књижевну и ликовну критику, које је објављивао у бројним часописима и листовима, као и на ТВ Нови Сад у емисијама серијала „У сазвежђу књига“ и на РТС Београд. Аутор је сценарија емисије о Апатину у новом серијалу Варошарије Радио-телевизије Вој-

водине. О Мандићевој поезији и другим радовима писали су бројни књижевни критичари. Члан је AICIL-a – Европског удружења књижевних критичара са седиштем у Паризу, Удружења књижевника Србије, а више мандата био је члан Управног одбора и председник Комисије за пријем нових чланова Друштва књижевника Војводине. Живи у Сомбору и Апатину.

МАХНО ВАСИЉ – Украјински песник, прозаик, есејиста, преводац. Аутор дванаест поетских збирки: *Аскета* (1993), *Цезарова усамљеност* (1994), *Књига брегова и часова* (1996), *Фебруарске елегije и друге песме* (1998), *Рибље пераје* (2002), *38 песама о Њујорку и још понешто* (2004), *Cornelia Street Cafe: нове и изабране песме 1991-2006* (2007), *Зимска писма* (2011), *Желим бити џезом и рок-н-ролом* (2013), *Бицикло* (2015), *Јерусалимске песме* (2016), *Мост од папира* (2017). Објавио је књигу приповедака *Дом у Бејтинг Холу* (2015), и две књиге есејистике: *Парк културе и одмора Гертруда Стајн* (2006) и *Приче из моје торбе* (2011). Такође је објавио драмске текстове: *Coney Island* (2006) и *Bitch/Beach Generation*, као и преводе пољских поета Збигњева Херберта *Струна светла* (1996) и Јануша Шубера *Ухваћен у мрежу* (2007). Преводи савремену пољску (Богдан Задура, Анджеј Соновски, Јануш Шубер, Ана Фрајлих), америчку (Џин Валентајн, Џон Ешбери) и српску (Васко Попа) поезију. Песме, приповетке и есеји су му преводњени на 25 језика, између осталих на пољски, енглески, српски, немачки, вирменски, руски, румунски, словеначки, малајаламски, литвански, чешки, португалски, шпански, јидиш и иврит. Као књиге штампане су песме, есеји и приповетке у Израелу, Пољској, Румунији САД и Србији. Лауреат бројних награда, посебно Фонда Петра и Лесје Коваљ (2009), Међународне премије „Повеља Мораве“ (2013), и „Књига године ВВС“ (2015). Од 2000. године живи у Њујорку.

МИЛИНКОВИЋ МИОМИР – Рођен је 1948. године у Буковику код Прибоја. Доктор филолошких наука. Објавио је четрдесет књига и двеста педесет књижевнокритичких и научних радова. Добитник је више књижевних награда и признања. Белетристичке књиге: *Катанац* (приповетке, 1988), *Травка вечности* (песме, 2001), *Бистро око* (песме, 2003), *Краљевство за детињство* (песме за децу, 2009), *Лет у свет*, *Легенда* (песме за децу, 2010), *Писмо галебу* (песме, 2011), *Корак даље*, (песме за децу, 2012), *Песма и дете*, (песме за одраслу децу, 2013), *Неизбежно* (песме за децу и младе, 2015), *Воденица код три јарца* (роман, 2013), *С оне стране дуге* (роман, 2014), *Корак до неба* (приповетке, 2015), *Шара на длану* (бајке, 2016), *Заборањени град* (роман, 2017), *Свети извори* (2018). Живи у Београду.

МИЋУНОВИЋ РАДОМИР – Рођен је 1940. у Лозовику. Збирке песама за одрасле: *Крилна окна* (1970), *Дан и бездан* (1974), *Одрон* (1980), *Уздана магла* (1981), *Кожни повез* (1989), *Јава и други снови* (1997), *Неке давне песме* (1997), *Лирика – изабране песме* (1997), *Магична поља* (1997), *Библиос* (2001), *Козмограф* (2001), *Издазак из перфекта* (2002), *Магична поља и коментари* (2004), *Из/повести* (2006), *Наслов* (2007) и др. Књиге за децу: *Звездани медведи* (1976), *Сањалиште* (1982), *Зани-*

мљива занимања (1985), *Крилатице* (1986), *Цврчкова дискотека* (1986), *Лафоризми* (1996), *Водени свет* (1996), *Корални замак* (1996), *Мајмунска посла* (1996), *Жабљи троскок* (1996), *Лет лет бубамаро* (1996) и др. Живи у Београду.

НЕЗИРОВИЋ СЕНАХИД – Рођен 1963. године у Тузли. Дипломирани филолог (југословенске књижевности и српскохрватски језик). Пише поезију, прозу, есеје и критике, преводи. Добитник је бројних књижевних награда. Књиге: *Церемонијал* (1985), *Таксират* (1998), *Класићи* (2011).

НИКИЋ МИЛИНОВИЋ РАДОЈКА – Рођена је 1974. године у Ваљеву. Дипломирала на Богословском факултету. Пише поезију, кратку прозу, путописе. Објављивала је у бројним књижевним новинама и часописима. Учествовала на фестивалима поезије и књижевним конкурсима где је за свој рад награђивана и похваљивана. Заступљена у многобројним зборницима поезије, хаику поезије и кратке прозе. Објавила песничке књиге: *Дуго откидање капи светла* (2004), *Слика после сна* (2007), *Трагови чекања дугих* (2012), *Расуте сенке* (2012), *Цветови неба* (2013) *Машине ходочашћа* (2014), *Чудесни вез* (2016). Живи у Београду.

НИКОЛЕТИЋ БОЈАНА – Рођена 1956. године у Београду. Пише кратке приче и афоризме. Сарађује са часописима. Заступљена у зборницима. Преводи с енглеског. Објављене књиге: *Појмови – псеудонаучно дело* (2002), *Градске приче* (кратка проза, 2015), *Минти, Ноло и остали (мале приче о псима и мачкама)* (књига за децу, 2015), *Јесен/зима 2015/16* (афоризми, 2016), *Поза, пресек и став* (кратке приче, 2016). Живи у Београду.

ОПРЕА НИКУЛИНА (Oprea Niculina) – Рођена је 1957. у Мелинесту (Румунија). Члан је Румунског удружења писаца. Њене песме су преведене на више од десет језика. Објавила збирке: *În apele Akheronului* (1994), *Trecerea* (1996), *Sub tirania tăcerii* (2000), *Litanii la marginea memoriei* (2002), *La vară, tot tu vei fi aceea* (2004), *Aproape negru* (2004), *Les Guérisons imaginaires* (2007), *Viețile noastre și viețile altora* (2008), *Rădăcini peste praguri* (2016). Бави се преводилаштвом. Заступљена у многим изборима и страним антологијама. Добитница је неколико литерарних награда у земљи и иностранству. Учествовала је на бројним фестивалима поезије широм света. Живи у Букурешту.

ОТАШ НИКОЛА – Рођен 1960. године у Делиблату, а умро 2016. године у Београду. Сликари и карикатуриста. Имао је педесет самосталних изложби, а три је организовао испод воде. Награђен је са 85 значајних домаћих и иностраних награда. Са Слободаном Симићем коаутор је књиге антиратних афоризама *Српско тајно оружје*. Ауторске књиге карикатура: *No comment* (1998), *Оташирање* (2002), *За(ш)то* (2013).

ПАСТЕРСКИ ЈАНУШ (Janusz Pasternski) – Рођен је 1964. године у Пољској. Доктор филолошких наука. Објавио је више научних књига и збирки песама. Уредник је књижевног часописа „Фраза“. Живи у Жешову (Пољска).

ПЕТКОВИЋ НАТАША – Рођена је 1984. године у Београду. Апсолвент библиотекарства. Објављује у листовима и часописима. Заступљена у неколико зборника поезије. Награђивана на књижевним конкурсима. Живи у Београду.

ПИКСИЈАДЕС СМИЉАНА – Рођена је 1948. године у Крушевцу. Бави се преводилаштвом са енглеског и објављује преводе у листовима и часописима. Већ неколико деценија живи у у Канади, у граду Тундер Беј.

ПОПОВИЋ МАРКО – Рођен 1993. године у Београду. Студент права. Објавио књигу *прича Свет неизречених* (2017) и роман *Путокази очовечења* (2018). Живи у Београду.

РЕНГЕЛ РОНИ – Рођен 1990. године. Магистар филозофије, докторанд. Објавио је монографију *Микрозофија : Генеза модерне фрагментарне филозофије* (2018). Живи у Загребу.

СИМИЋ СЛОБОДАН – Рођен је 1963. године у Ужицу. Специјалиста судске психијатрије. Пише афоризме, песме, приче и драме. Сарађује с неколико десетина часописа и листова. Члан је редакције седам часописа. Заступљен је у бројним антологијама, изборима, прегледима и зборницима. Добитник је многих награда. Превођен је на десетак језика. Објављене књиге: *Најцрње је црвено* (афоризми, 1992), *Ратни профитер* (афоризми, 1994), *Приче без поуке* (приче, 1995), *Вози, Мишко!* (афоризми, 1998), *Брод пацова* (приче, 1999, 2003), *Изабрани афоризми* (афоризми, 2003), *Незаштићени сведок* (приче, 2006), *Афоризми: избор* (афоризми, 2007), *Симином улицом* (афоризми, 2007), *Шведски сто* (приче, 2011), *Трновита круна : изабрани афоризми* (2013), *Зашто* (кратка проза, 2013), *Ожиљак* (поезија, 2015), *Клиничка слика 100/100* (сатиричне приче и карикатуре, у коауторству с карикатуристом Николом Оташем), *Ријалити шоу* (афоризми, 2018). Живи у Београду.

СПАСОЈЕВИЋ ЗОРАН – Рођен је 1949. у Крагујевцу. Аутор је књига поезије: *Дар празнине* (1986) и *Глад* (1998), књига кратких прича: *Одело за одлазак* (1997) и *Кратке приче без муке* (2003, 2006), књига драма: трилогије *Америка има руну* (2003), кратких драма *Резерват Србија* (2006), документарне комедије *Гаврилов Принцип* (2008) и комедија *Волиш ли ме, Јакове* (2008) и *Мој човек* (2010), књиге сатире *Ту зека пије воду* (2008), као и књиге и-мејл арта *Мала ноћна пошта* (2009). Аутор је CDROM-а (дигиталне графике, књиге и текстови) *Циркус* (2006). Аутор је ТВ драме *Америка има руну 2* (1999), сценарија хумористичке ТВ серије *Без наслова* (2000) и радио-драме *Кратка историја наизменичног стајања и падања* (2004). Заступљен је у педесет антологија и зборника поезије, кратке приче, кратке драме и сатире. Бави се мејл-артом и дигиталном графиком. За своје радове награђиван је више пута. Члан је Удружења драмских писаца Србије и Удружења књижевника Србије. Живи у Крагујевцу.

СТАНКОВИЋ СЛАВИЦА – Рођена је 1957. године у Призрену. Завршила студије музичке уметности. Пише поезију, прозу и афоризме. Живи у Крушевцу. Објављене књиге: *До себе и вечности* (поезија, 1994), *Челом у век* (поезија, 1995), *Обе стране корака* (роман, 2000), *Отмице* (роман, 2010), *Хоћу да живим музиком свог живота* (приче, 2019) и *Обе стране једног (прича у две приче)* : роман (2019). Живи у Крушевцу.

СТОЈНИЋ ДАНКО – Рођен је 1955. у Београду. Педијатар. Бави се дечјом пулмологијом и фтизиологијом. Објављене књиге: *Априорна фантастика* (2010), *Синтетичка аутобиографија* (2011), *Две приче* (2011), *Градске приче* (2012), *Шест кратких прича* (2013), *Фасцикле* (2014), *Девет прозора* (2015), *Неколико чудних прича о екскурзорима* (2015), *Колекција споредних размишљања о оцу* (2016), *Диспликације* (2017), *Повезивање* (2017), *Метроном* (2018) и *Мравињак* (2018). Живи у Београду.

СТОЛИЋ ДАНИЦА – Рођена је 1955. године у Приштини. Доктор књижевних наука. Пише критике и есеје. Сарадница је многих наших листова и часописа. Објавила књиге: *Осврти (студије, есеји, критике)* (2007), *Култура говора* (2008, коаутор) и *Стваралаштво Пере Стефановића* (2008). Живи у Београду.

СУПРУНЧУК МИКИТА – Рођен је 1979. у Минску (Белорусија). Доктор филолошких наука. Преводи стручне и књижевне текстове (белоруски, енглески, руски и српски језик).

ТОДОРОВИЋ МИРОЉУБ – Рођен је 1940. године у Скопљу. Дипломирани правник. Оснивач је и теоретичар сигнализма, српског (југословенског) неоавангардног стваралачког покрета и уредник Интернационалне ревије *Сигнал*. Пише поезију, прозу, есеје и бави се мултимедијалном уметношћу. Објављене књиге поезије: *Планета* (1965), *Сигнал* (1970), *Kyberno* (1970), *Путовање у Звездалију* (1971), *Свиња је одличан пливач* (1971), *Степениште* (1971), *Поклон-пакет* (1972), *Наравно млеко пламен пчела* (1972), *Тридесет сигналистичких песама* (1973), *Гејак Гланца Гуљарке* (1974), *Телезур за тракање* (1977), *Инсект на слепоочници* (1978), *Алгол* (1980), *Textum* (1981), *Чорба од мозга* (1982), *Гејак Гланца Гуљарке* (друго проширено издање, 1983), *Chinese Erotism* (1983), *Нокаут* (1984), *Дан на девичњаку* (1985), *Заћутим језа језик језгро* (1986), *Поново узјахујем Росинанта* (избор из поезије, 1987), *Белоушка попије кишницу* (1988), *Soupe de cerveau dans l'Europe de l'Est* (1988), *Видов дан* (1989), *Радосно рже Рзав* (1990), *Трн му црвен и црн* (1991), *Амбасадорска кибла* (1991), *Сремски ћевап* (1991), *Дишем. Говорим* (1992), *Румен Гуштер кишу претрчава* (1994), *Стриптиз* (1994), *Девичанска Византија* (1994), *Гласна Гаталинка* (1994), *Испљувак олује* (1995), *У цара Тројана козје уши* (1995), *Планета* (заједно са поемом *Путовање у Звездалију*, друго проширено издање, 1995), *Смрдибуба* (1997), *Звездана мистрија* (1998), *Електрична столица* (1998), *Рецепт за запаљење јетре* (1999), *Азурни сан* (2000), *Пуцањ у Говно* (2001), *Гори Говор* (2002), *Фонети и друге песме* (2005), *Плави ветар* (2006), *Паралелни светови* (2006),

Рана, реч и песма (са Дејаном Богојевићем, 2007), *Златно руно* (2007), *Свиња је одличан пливач и друге песме* (2009), *Љубавник непогоде* (2009), *Глад за неизговорљивим* (2010), *Киборг* (2013), *Пандорина кутија* (2015), *Ловац магновења* (2015). Књиге прозе: *Тек што сам отворила пошту* (еписistolарни роман, 2000), *Дошетало ми у уво* (шатро приче, 2005), *Прозор* (снови, 2006), *Шатро приче* (2007), *Лај ми на ђон* (Интернет издање, 2007), *Шокинг-блу* (шатро роман, 2007), *Киснем у кокошињу* (шатро жваке, 2008), *Боли ме блајбингер* (шатро роман у 150 жвака и 50 слика) (2009), *Стално проваљује буве* (Интернет издање, 2009), *Торба од врбовог прућа* (кратке приче, 2010), *Дневник 1985* (2012), *Дневник сигнализма* (2012), *Апеирон* (2013). Књиге есеја и полемика: *Signalism* (1973), *Сигнализам* (1979), *Штеп за шуминдере – ко им штрика црева* (1984), *Певци са Бајлон-сквера и моја фрка са њима* (1986), *Дневник авангарде* (1990), *Ослобођени језик* (1992), *Игра и имажинација* (1993), *Хаос и Космос* (1994), *Ка извору ствари* (1995), *Планетарна култура* (1995), *Жеђ Граматологије* (1996), *Signalism Yugoslav Creative Movement* (1998), *Miscellanea* (2000), *Поетика сигнализма* (2003), *Токови неоавангарде* (2004), *Језик и неизрециво* (2011), *Време неоавангарде* (2012), *Стварност и утопија* (2013), *Простори сигнализма* (2015). Књиге за децу: *Миш у обданишту* (2001), *Блесомер* (2003). Антологије: *Сигналистичка поезија* (1971), *Конкретна, визуелна и сигналистичка поезија* (1975), *Mail Art – Mail Poetry* (1980). *Bookworks*: *Фортран* (1972), *Approaches* (1973), *Signal-Art* (1980), *Златибор* (1990), *Шумски мед* (1992). Поезија, есеји и интермедијални радови Мирољуба Тодоровића објављивани су на више језика у антологијама, зборницима, каталозима, листовима и часописима: Италије, Мађарске, Аустрије, Немачке, Француске, Шпаније, Португала, Швајцарске, Чешке, Пољске, Литваније, Шведске, Русије, Финске, Исланда, Велике Британије, Данске, Холандије, Белгије, САД, Канаде, Мексика, Уругваја, Бразила, Нове Каледоније, Јужне Кореје, Јапана и Аустралије. Имао је дванаест самосталних, а излагао је на преко шест стотина колективних међународних изложби цртежа, колажа, визуелне поезије, мејл-арта и концептуалне уметности. Награде: „Павле Марковић Адамов“, „Оскар Давичо“, „Тодор Манојловић“, „Вукова награда“, награда Вукове задужбине, „Златно слово“ итд. Живи у Београду.

ЋАТИЋ ДРАГАНА – Рођена 1960. године у Тополи. Новинар. Објавила је шест књига: *На зрну душе* (поезија, 1995), *Новинарска* (збирка новинских репортажа, 1999), *Рам за песму* (поезија, 2000), *Трепет лептирових крила* (хаику поезија, 2010), *Борових иглица плес* (хаику поезија, 2015) и *Плаветни сневач* (2016). Њени стихови су превођени на руски и македонски језик, а заступљени су у више песничких антологија. Живи у Београду.

ФИЛИПОВИЋ НИКОЛА – Рођен је 1987. године у Београду. Спортски новинар. Објавио је књиге: *На раскрићу : медитативна проза* (2015), *О свему и за свакога* (2018) и *3* (2018). Живи у Београду.

Христов Милко – Рођен је у Лому (Бугарска) 1961. године. Пише песме. Године 2014. издао је поетски алманах *Made in Mil & co* са 18 песника и сликара из Бугарске и са простора бивше Југославије који имају име што почиње са Мил, а 2016. му је објављена и књига афоризама *Афоризми с клизмом*. Највише публикује у електронским издањима.

Чотрић Александар – Рођен је 1966. године у Лозници. Од 1984. године објављује афоризме и приче у новинама и часописима. Објавио је књиге афоризама: *Даћемо ми вама демократију*, *Пета колона*, *Недозвољене мисли*, *Кратки резони*, *Гола истина*, *Померање памети* (сатирични афоризми); *Играње главом* (афоризми о спорту); *Својглава књига*, *Дечја посла* и *О љубави с љубављу* (афоризми за децу); *Добре вибрације* (афоризми о женама и мушкарцима); књиге сатиричних прича: *Обележене приче*, *Приче пред буђење*, *Причињавање* и *Друге приче* и књигу прича за децу *Озбиљно смешна књига*. Књиге афоризама или прича објављене су му у Румунији, Македонији, Словенији, Пољској, Мађарској и Бугарској. Приредио је антологију српског афоризма за децу *Раздељак*, зборник афоризама о спорту *Дриблинг духа*, Антологију савременог стваралаштва за децу српских писаца у расејању и Антологију савремене руске афористике. Заступљен је у антологијама које су објављене у САД, Русији, Немачкој, Шпанији, Италији, Аустрији, Бугарској, Македонији, Пољској, Румунији, Словенији, Шведској и другим државама. Међу осталим, добитник је признања: „Златна кацига“, „Радоје Домановић“, „Владимир Булатовић Виб“, „Јован Хаџи-Костић“, „Драгиша Кашиковић“, „Стеван Сремац“, „Ђорђе Фишер“, „Златна значка“, „Златни беоцуг“, „Витезово пролеће“ и „Доситејево перо“ (награда ученика београдских школа). Лауреат је и књижевних признања у Бугарској, Румунији, Македонији, Црној Гори, БиХ и Либану. Приче и афоризми преводени су на енглески, пољски, немачки, француски, словеначки, мађарски, румунски, шпански, македонски, руски, белоруски, албански, словачки, чешки, шведски, грчки, бугарски, русински, италијански, португалски, јерменски, грчки, каталонски, баскијски, арапски и турски језик. Живи у Београду.

Никола Оташ